

รายงานความก้าวหน้างานการวิจัย (ฉบับแก้ไข)

เรื่อง

การเสริมสร้างเครือข่ายเศรษฐกิจพอเพียงของชุมชนในจังหวัดศรีสะเกษ
The enhancing network of community economic in Si sa ket

ภายใต้แผนงานวิจัย

เรื่อง การเสริมสร้างเครือข่ายเศรษฐกิจพอเพียงของชุมชนในจังหวัดศรีสะเกษตามแนว
พระพุทธศาสนา

The enhancing the network of economic community in Sisaket province
along Buddhism.

โดย

นายประสิทธิ์ ศรีสมุทร
พระพรสวรรค์ ฐิติญาโณ,ดร
พระกัญจน์ กนตธมโม,ดร
พระณัฐพงศ์ วชิรญาโณ
ดร.สุทัศน์ ประทุมแก้ว

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ศรีสะเกษ

พ.ศ. ๒๕๖๐

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

MCU RS 610760162

รายงานความก้าวหน้างานการวิจัย (ฉบับแก้ไข)

เรื่อง

การเสริมสร้างเครือข่ายเศรษฐกิจพอเพียงของชุมชนในจังหวัดศรีสะเกษ
The enhancing network of community economic in Si sa ket

ภายใต้แผนงานวิจัย

เรื่อง การเสริมสร้างเครือข่ายเศรษฐกิจพอเพียงของชุมชนในจังหวัดศรีสะเกษตามแนว
พระพุทธศาสนา

The enhancing the network of economic community in Sisaket province
along Buddhism.

โดย

นายประสิทธิ์ ศรีสมุทร
พระพรสวรรค์ ฐิติญาโณ,ดร
พระกัญจน์ กนตธมโม,ดร
พระณัฐพงศ์ วชิรญาโณ
ดร.สุทัศน์ ประทุมแก้ว

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ศรีสะเกษ

พ.ศ. ๒๕๖๐

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

MCU RS 610760162

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

Research Report (Edit)

The enhancing network of community economic in Si sa ket

Under the research plan.

The enhancing the network of economic community in Sisaket province along
Buddhism.

By

Prasit seesamut
Phraponsawan Thi Ti Ya No
Phrakan Kantadhammo
Phranattapong Wachirayano
Sutus Pratoomkaew

Mahachulalongkornrajavidyalaya University Sisaket colleges
B.E. 2560

Research Project Funded by Mahachulalongkornrajavidyalaya University

MCU RS 610760162

(Copyright Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

บทที่ ๑

บทนำ

๑. ความสำคัญและที่มาของปัญหาที่ทำการวิจัย

ถ้าเรามองย้อนหลังไปประมาณ ๓๐ ถึง ๔๐ ปี จะเห็นได้ว่าสังคมได้ทอดทิ้งหลักเกณฑ์การอยู่ร่วมกันระหว่างคนกับคน นอกเหนือจากการเอาเปรียบธรรมชาติ คนยังเอาเปรียบคนด้วยกัน จนเกิดปัญหาทางเศรษฐกิจ และสังคมหลายประการทั้งปัญหาหนี้สิน ปัญหาที่ดินทำกิน รวมถึงปัญหาขาดโอกาสในการพัฒนาอาชีพของตนเอง โดยเฉพาะอย่างยิ่งปัญหาหนี้สิน เป็นตัวฉุดการพัฒนาของประชาชนในระดับฐานล่างของสังคม ที่นับวันจะทวีความรุนแรงมากยิ่งขึ้น

จากสังคมโลก ในปัจจุบันได้มีการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาารุดหน้าไปอย่างไม่หยุดยั้ง ส่งผลให้ผู้คนในสังคมแต่ละประเทศต้องปรับเปลี่ยนพฤติกรรมให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ รวมทั้งได้ก่อให้เกิดปัญหาสำคัญ ได้แก่ การเอารัดเอาเปรียบผู้อื่นและเห็นแก่ตัวจนขาดคุณธรรมจริยธรรมในการดำเนินชีวิต การเบียดเบียนกัน การทำร้ายกันและกัน การทุจริตคอร์รัปชัน การแบ่งแยกฝ่ายและการขาดความสามัคคีกลมเกลียวของคนในชาตินับวันจะกลายเป็นปัญหาที่ยากจะแก้ไข และยิ่งหากปล่อยไว้ให้เป็นนานออกไปก็จะยิ่งทวีความรุนแรงมากขึ้นเรื่อย ๆ จึงจำเป็นต้องสร้างสังคมให้เข้มแข็งด้วยการพัฒนาคนให้มีอาชีพและคุณภาพ เปี่ยมด้วยคุณธรรมจริยธรรมรู้จักความพอเพียง เพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงของสังคมโลก และนำไปสู่การแก้ปัญหาและการป้องกันปัญหาในในอนาคต

พระราชดำริปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว จึงเป็นการนำเสนอทางออกให้กับสังคมปัจจุบัน ที่จะช่วยสร้างสังคมให้เข้มแข็งในการปฏิบัติหลักธรรมและหลักทำ ตามรอยพระยุคลบาท หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงนั้นหากมีการนำมาใช้ปฏิบัติจะนำไปสู่วิถีทางการดำเนินชีวิตส่วนตัวและชีวิตการทำงานอย่างมีคุณภาพและมีความสุข การมีความพอเพียงเป็นที่ตั้งจะทำให้รู้จักความพอดีซึ่งใช้ทางสายกลางที่ไม่มากไม่น้อยเกินไป ซึ่งจะส่งผลไปถึงการบริหารจัดการตนเองและทรัพยากรต่าง ๆ อย่างเหมาะสม ไม่ฟุ่มเฟือยให้สิ้นเปลืองโดยใช่เหตุ ฉะนั้นเมื่อมีการส่งเสริมการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตของคนในชุมชนอย่างยั่งยืน จะมีการดำเนินการด้านต่างๆ อย่างค่อยเป็นค่อยไป ก่อให้เกิดความสมดุลมั่นคงและยั่งยืนในระดับตนเองครอบครัว ชุมชนและประเทศชาติตามเงื่อนไขและวิถีชีวิตที่เป็นอยู่ ไม่สร้างความขัดแย้งและความแตกต่างทางวัฒนธรรมทางความคิดและความเหลื่อมล้ำในสังคมอย่างยั่งยืน

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชดำรัสเกี่ยวกับความพอเพียงว่า “ความพอเพียงนี้ไม่ได้หมายความว่าทุกครอบครัวจะต้องผลิตอาหารของตัว จะต้องทอผ้าใส่เอง อย่างนั้นมันมากเกินไป แต่ว่าในหมู่บ้านหรือในอำเภอจะต้องมีความพอเพียง พอสมควร บางสิ่งบางอย่างที่ผลิตได้มากกว่าความต้องการ ก็ขายได้ แต่ขายในที่ไม่ห่างไกลเท่าไร ไม่ต้องเสียค่าขนส่งมากนัก”^๑

^๑ พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช, คำพ่อสอน : ประมวลพระบรมราโชวาท และพระราชดำรัสเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง/มูลนิธิพระดาบส, พิมพ์ครั้งที่ ๘, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์กรุงเทพ, ๒๕๕๒) หน้า ๑๗.

ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ตามแนวพระราชดำริ ได้รับการสานต่อและธำรงรักษากันอย่างกว้างขวาง ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๙ ได้จัดระดมความคิดเห็นจากผู้ทรงคุณวุฒิและประชาชน ภาคส่วนของสังคมทั้งระดับจังหวัด อนุภาค และระดับชาติ ได้อัญเชิญ “ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” มาเป็นหลักพื้นฐานของการพัฒนาในทุกเรื่อง และเป็นแนวทางในการดำเนินวิถีชีวิตของคนไทย ทั้งในระดับบุคคล ครอบครัว ชุมชน และสังคม โดยยังให้ความสำคัญกับการพัฒนาแบบองค์รวมที่ยึดคนเป็นศูนย์กลางการพัฒนาต่อเนื่องจากแผน ฯ ๘ เพื่อนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน และความอยู่ดีมีสุขของคนไทย การที่นำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาบรรจุไว้ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติฉบับที่ ๙ (พ.ศ. ๒๕๔๕ - ๒๕๔๙) และแผนพัฒนา ฯ ฉบับที่ ๑๐ (พ.ศ. ๒๕๕๐ - ๒๕๕๔) ซึ่งนับเป็นการเปลี่ยนแปลง ครั้งสำคัญต่อทิศทางการพัฒนาประเทศ ต่อเนื่องจากแผนพัฒนา ฯ ฉบับที่ ๘ ที่มีการปรับการเปลี่ยนแนวคิดจากเดิมจากการเน้นพัฒนาเศรษฐกิจเป็นจุดมุ่งหมายหลักแต่เพียงอย่างเดียวเป็นการเน้นให้คนเป็นศูนย์กลาง โดยใช้การพัฒนาเศรษฐกิจ เป็นเพียงเครื่องมือหนึ่งที่จะช่วยให้คนมีความสุข และมีคุณภาพที่ดีขึ้นปัจจุบันในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ ๑๑ พ.ศ.๒๕๕๕ - ๒๕๕๘ “วิสัยทัศน์ประเทศไทยสู่ปี ๒๕๗๐” ซึ่งน้อมนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ ศูนย์สุขภาพชุมชนได้มีการจัดทำกรอบทิศทางของแผนพัฒนา ฯ แล้วผ่านการจัดประชุมระดมความคิดเห็นในระดับต่าง ๆ ตั้งแต่หมู่บ้าน/ชุมชนจนถึงระดับภาค และระดมความคิดเห็นเฉพาะกลุ่ม เช่น กลุ่มเศรษฐกิจ กลุ่มผู้สูงอายุ กลุ่มเยาวชน เป็นต้น จากนั้นจึงนำมาประมวลเป็นแผนพัฒนาฉบับที่ ๑๑^๒ เศรษฐกิจพอเพียง เป็นปรัชญาที่ชี้ถึงแนวทางการดำรงอยู่ และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับ ตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชน จนถึงระดับรัฐทั้งในการพัฒนาและบริหารประเทศให้ดำเนินไปในทางสายกลางโดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจ เพื่อให้ก้าวทันต่อโลกยุคโลกาภิวัตน์^๓ โดยการเสริมสร้างเครือข่ายเศรษฐกิจพอเพียงของชุมชนในจังหวัดศรีสะเกษตามแนวพระพุทธานุภาพ

การสร้างเครือข่ายเป็นการทำให้มีการติดต่อ สนับสนุนให้มีการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารและการร่วมมือกันด้วยความสมัครใจ การสร้างเครือข่ายควรสนับสนุนและอำนวยความสะดวก ให้สมาชิกในเครือข่ายมีความสัมพันธ์กันฉันท์เพื่อน ที่ต่างก็มีความเป็นอิสระมากกว่าสร้างการคบค้าสมาคมแบบพึ่งพิง นอกจากนี้การสร้างเครือข่ายต้องไม่ใช้การสร้างระบบติดต่อด้วยการเผยแพร่ข่าวสารแบบทางเดียว เช่นการส่งจดหมายข่าวไปให้สมาชิกตามรายชื่อ แต่จะต้องมีการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารระหว่างกันด้วยการพัฒนางานหรือการแก้ปัญหาใดๆที่ใช้วิธีดำเนินงานในรูปแบบที่สืบทอดกันเป็นวัฒนธรรมภายในกลุ่มคน หน่วยงาน หรือองค์กรเดียวกัน จะมีลักษณะไม่ต่างจากการปิดประเทศที่ไม่มีการติดต่อสื่อสารกับภายนอก การดำเนินงานภายใต้กรอบความคิดเดิม อาศัยข้อมูลข่าวสารที่ไหลเวียนอยู่ภายใน ใช้ทรัพยากรหรือสิ่งอำนวยความสะดวกที่พอจะหาได้ใกล้มือ หรือถ้าจะออกแบบใหม่ก็ต้องใช้เวลานานมาก จะเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนางานอย่างยิ่งและไม่อาจแก้ปัญหาที่ซับซ้อนได้

^๒ ดร.สุชาติ อุดมโสภกิจ, ศูนย์คาดการณ์เทคโนโลยีเอเปค สำนักงานนโยบายวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีและนวัตกรรมแห่งชาติ, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : www.tpa.or.th/publisher/pdfFileDownloadS/TN213B_p037-40.pdf - [๑๔ กรกฎาคม ๒๕๕๙].

^๓ อ่างแล้ว, หน้า ๑.

ซึ่งการสร้าง “เครือข่าย” สามารถช่วยแก้ปัญหาข้างต้นได้ด้วยการเปิดโอกาสให้บุคคลและองค์กรได้แลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารรวมทั้งบทเรียนและประสบการณ์กับบุคคลหรือองค์กรที่อยู่นอกหน่วยงานของตน ลดความซ้ำซ้อนในการทำงาน ให้ความร่วมมือและทำงานในลักษณะที่เอื้อประโยชน์ซึ่งกันและกัน เสมือนการเปิดประตูสู่โลกภายนอก

จากเหตุผลดังกล่าวมาข้างต้น ผู้วิจัยจึงมุ่งศึกษาถึงการเสริมสร้างเครือข่ายเศรษฐกิจพอเพียงของชุมชนในจังหวัดศรีสะเกษตามแนวพระพุทธศาสนา เพื่อเป็นการเสริมสร้างเครือข่ายเศรษฐกิจพอเพียงของชุมชนตามแนวพระพุทธศาสนาให้เกิดขึ้นในจังหวัดศรีสะเกษด้วยแนวทางการเสริมสร้างเครือข่ายเศรษฐกิจพอเพียงในจังหวัดศรีสะเกษอย่างยั่งยืนต่อไป

๒. วัตถุประสงค์

๑. เพื่อศึกษาเครือข่ายของชุมชนเศรษฐกิจพอเพียงในจังหวัดศรีสะเกษ
๒. เพื่อศึกษาการเสริมสร้างเครือข่ายเศรษฐกิจพอเพียงของชุมชนในจังหวัดศรีสะเกษ
๓. วิเคราะห์การเสริมสร้างเครือข่ายชุมชนเศรษฐกิจพอเพียงของชุมชนในจังหวัดศรีสะเกษตามแนวพระพุทธศาสนา

๓. ขอบเขตการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ(Qualitative Research) โดยกำหนดขอบเขตของการวิจัย ดังนี้

๓.๑ ขอบเขตด้านเนื้อหา ผู้วิจัยได้ศึกษาข้อมูลจากตำรา เอกสาร บทความและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ทั้งภาษาไทยและภาษาต่างประเทศในบางส่วนที่เกี่ยวข้องกับการเสริมสร้างเครือข่ายชุมชนเศรษฐกิจพอเพียงของชุมชนในจังหวัดศรีสะเกษตามแนวพระพุทธศาสนา รวมทั้งข้อมูลจากอินเทอร์เน็ต

๓.๒ ขอบเขตด้านพื้นที่ ประชากร และกลุ่มตัวอย่าง

๓.๒.๑ ขอบเขตด้านพื้นที่ ได้แก่ ๑.บ้านโนนแดง หมู่ที่ ๕ ตำบลคอนกาม อำเภอยางชุมน้อย จังหวัดศรีสะเกษ ๒.บ้านหนองเทาหมู่ที่ ๕ ตำบลตะดอบ อำเภอเมืองศรีสะเกษ ๓.บ้านโนนไชยงาม น้ำเกลี้ยง ๔.บ้านนาขนวน กันทรลักษ์ ๕.บ้านธาตุทอง หมู่ ๘ ตำบลละลม อำเภอภูสิงห์ ๖.บ้านรณะ ตำบลตุม อำเภอปราสาท ๗.บ้านละทาย กันทรารมย์ ๘.บ้านหนองกอง หมู่ ๓ ตำบลโดด อำเภอโพธิ์ศรีสุวรรณ ๙.บ้านโนนคู หมู่ที่ ๗ ตำบลดวนใหญ่ อำเภอวังหิน และ ๑๐.บ้านหนองคูน้อย บึงบูรพ์

๓.๒.๒ ประชากร และกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ประชาชนในชุมชนเศรษฐกิจพอเพียง กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้คัดเลือกผู้นำและผู้บริหารชุมชนเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อใช้เป็นกลุ่มตัวอย่างในการศึกษาวิจัย โดยใช้วิธีการคัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) โดยมีเกณฑ์ในการคัดเลือกชุมชนเพื่อใช้เป็นกลุ่มตัวอย่าง ดังนี้

- ๑) ผู้นำชุมชน จำนวน ๒๐ คน
- ๒) ประชาชนที่ทำตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง จำนวน ๓๐ คน
- ๓) ประชาชนท้องถิ่น จำนวน ๒๐ คน

๔) ตัวแทนภาครัฐ จำนวน ๓๐ คน

จากเกณฑ์การคัดเลือก ทำให้ได้กลุ่มตัวอย่างที่ผ่านเกณฑ์การคัดเลือก ได้แก่ ชุมชนเศรษฐกิจพอเพียง จากกลุ่มตัวอย่างที่ได้คัดเลือกมา ผู้ศึกษาได้แบ่งออกเป็น ๔ กลุ่ม จำนวน ๑๐๐ คน

๓.๒.๓ ขอบเขตด้านระยะเวลา ระยะเวลาในการวิจัยครั้งนี้เริ่มตั้งแต่ เดือนตุลาคม พ.ศ. ๒๕๕๙ เป็นต้นไป

๔. ปัญหาการวิจัย

๔.๑ ศึกษาเครือข่ายของชุมชนเศรษฐกิจพอเพียงในจังหวัดศรีสะเกษเป็นอย่างไร

๔.๒ การเสริมสร้างเครือข่ายเศรษฐกิจพอเพียงของชุมชนในจังหวัดศรีสะเกษเป็นอย่างไร

๔.๓ การเสริมสร้างเครือข่ายชุมชนเศรษฐกิจพอเพียงของชุมชนในจังหวัดศรีสะเกษตามแนวพระพุทธศาสนาเป็นอย่างไร

๕. คำนิยามศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย

การเสริมสร้าง (A strengthen) หมายถึง การเสริมสร้างในการดำเนินชีวิตแบบเศรษฐกิจพอเพียงให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างยั่งยืน

เครือข่ายทางสังคม หมายถึง โครงสร้างทางสังคมที่สร้างขึ้นจากกลุ่มของผู้กระทำและความสัมพันธ์ทวิภาคระหว่างผู้กระทำเหล่านี้เป็นการสร้างกลุ่มที่มีแนวร่วมทางความคิดด้านสังคม

เครือข่ายเศรษฐกิจพอเพียง (network sufficiency economy) หมายถึง การเชื่อมโยงของกลุ่มคนที่ใช้ชีวิตแบบเศรษฐกิจพอเพียงร่วมกัน ซึ่งพร้อมที่จะแลกเปลี่ยนข่าวสาร หรือทำกิจกรรมในแนวเศรษฐกิจพอเพียงร่วมกัน โดยมีการจัดระเบียบโครงสร้างของคนในเครือข่ายด้วยความเป็นอิสระ เท่าเทียมกันภายใต้พื้นฐานของความเคารพสิทธิ เชื่อถือ เอื้ออาทร ซึ่งกันและกัน

ชุมชนเศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง ชุมชนที่มีการดำเนินชีวิตและดำรงชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในชีวิตเป็นประจำ

๖. ทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๖.๑ เอกสารที่เกี่ยวข้อง

นฤมล นิราทร กล่าวไว้ว่า เครือข่าย หมายถึง รูปแบบหนึ่งของการประสานงานของบุคคลกลุ่ม หรือองค์กรหลายๆ องค์กรที่ต่างก็มีทรัพยากรของตนเอง มีเป้าหมาย มีวิธีการทำงาน และมีกลุ่มเป้าหมายของตนเอง บุคคลหรือกลุ่มเหล่านี้ได้เข้ามาประสานงานกันอย่างมีระยะเวลายาวนานพอสมควร แม้อาจจะไม่มีกิจกรรมร่วมกันอย่างสม่ำเสมอก็ตาม แต่ก็จะมีการวางรากฐานเอาไว้ (เปรียบเสมือนการมีสายโทรศัพท์ต่อเอาไว้) เมื่อฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งมีความต้องการที่จะขอความช่วยเหลือหรือขอความร่วมมือจากกลุ่มอื่นๆ เพื่อแก้ปัญหาที่สามารติดต่อไปได้ ในการเข้าร่วมเป็นองค์กรเครือข่าย แม้ว่าองค์กรเหล่านี้จะมีบางสิ่งบางอย่างร่วมกัน เช่น มีเป้าหมายการทำงานร่วมกัน มี

ผลประโยชน์ร่วมกัน องค์กรเหล่านี้ก็ยังคงความเป็นเอกเทศ เพราะการเข้าร่วมเป็นเครือข่ายเป็นการเข้าร่วมเพียงบางส่วนขององค์กรเท่านั้น^๔

ประเวศ วะสี กล่าวไว้ว่า เครือข่าย หมายถึง การเชื่อมโยงของกลุ่มคนหรือองค์กร ที่สมัครใจจะแลกเปลี่ยน ข่าวสารหรือกิจกรรมร่วมกัน โดยมีการจัดระเบียบโครงสร้างของคนในข่ายด้วยความ เป็นอิสระเท่าเทียมกันภายใต้พื้นฐานของความเคารพสิทธิเชื่อถือเอื้ออาทรซึ่งกันและกัน และมีการ จัดระบบให้กลุ่ม บุคคลหรือองค์กรที่เป็นสมาชิกดำเนินกิจกรรม บางอย่างร่วมกัน เพื่อนำไปสู่จุดหมาย ที่เห็นพ้อง ต้องกันซึ่งในการให้ความหมายของนักวิชาการแต่ละท่านอาจให้ความหมายที่แตกต่าง ออกไป เช่น เครือข่าย หมายถึง การที่ปัจเจกบุคคลองค์กร หน่วยงาน หรือสถาบันใด ได้ตกลงที่จะ ประสาน เชื่อมโยงเข้าหากัน ภายใต้วัตถุประสงค์หรือข้อตกลงอย่างใดอย่างหนึ่งร่วมกันอย่างเป็น ระบบ โดยมี จุดมุ่งหมายเพื่อทำกิจกรรมต่างๆ เช่น การปฏิรูปการศึกษา โดยกลุ่มเครือข่ายนี้ต้องมีการ แสดง ออกเป็นการลงมือกระทำกิจกรรมร่วมกัน^๕ และยังได้กล่าวถึงเครือข่ายว่า การสร้าง เครือข่าย (Networking) ก็คือ กิจกรรมในการก่อให้เกิดกลุ่มทั้งนี้ เพื่อวัตถุประสงค์การแลกเปลี่ยน การ จัด กิจกรรม หรือการผลิตระหว่างองค์กร สมาชิก การจะสร้างให้เกิดเครือข่ายนั้นจำเป็นต้อง อาศัยการมี ปฏิสัมพันธ์ร่วมกันมาก่อนหน้าที่จะทำความตกลงเป็นองค์กรเครือข่าย การสร้างเครือข่าย อาจปรากฏ ในรูปของการจัดตั้งเป็นเครือข่ายใหม่ เช่น การจัดตั้งเวทีสิทธิเด็ก หรือการขยายเครือข่าย ที่มีอยู่เดิม เช่น การที่เวทีสิทธิเด็กองค์กรสมาชิกเพิ่มขึ้น^๕

พิศิษฐ์ ใจทย กิ่ง กล่าวไว้ว่า หนังสือ “๒๐๙ คำสอนพ่อเศรษฐกิจพอเพียง” ซึ่งเป็นหนังสือ เฉลิมพระเกียรติเฉลิมฉลองพระชนมายุ ๘๑ พรรษา ได้จัดทำขึ้น เพื่อรวบรวมพระราชดำรัสเรื่อง เศรษฐกิจพอเพียงได้กล่าวไว้ว่า เศรษฐกิจพอเพียง เป็นปรัชญาชี้ถึงแนวทางการดำรงอยู่และปฏิบัติ ของประชาชนในทุกระดับ ตั้งแต่ครอบครัว ชุมชนจนถึงระดับรัฐ ทั้งในการพัฒนาและบริหารประเทศ ให้ดำเนินไปในทางสายกลาง โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อให้ก้าวทันต่อยุคโลกาภิวัตน์ ความ พอเพียง หมายถึงความพอประมาณ ความมีเหตุผลรวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีระบบภูมิคุ้มกันในตัว ที่ดีพอสมควรต่อการมีผลกระทบใดๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอกและภายใน ทั้งนี้ต้อง อาศัยความรู้ ความรอบคอบและความระมัดระวังยิ่งในการนำวิชาการต่างๆ มาใช้ในการวางแผน และการดำเนินการทุกขั้นตอน และขณะเดียวกันจะต้องเสริมสร้างพื้นฐานทางจิตใจของคนในชาติ โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่รัฐ นักทฤษฎีและนักธุรกิจในทุกระดับให้มีสำนึกในคุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริต และให้มีความรอบรู้ที่เหมาะสม ดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความเพียร มีสติ มีปัญญาและความ รอบคอบเพื่อให้สมดุล และพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว และกว้างขวาง ทั้งด้าน วัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี^๖

^๔ นฤมล นิราทร, “การสร้างเครือข่ายการทำงาน : ข้อควรพิจารณาบางประการ”, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๓), หน้า ๒๑.

^๕ ประเวศ วะสี, “ชุมชนเข้มแข็ง ทูทางสังคม”, (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานกองทุนเพื่อสังคม และ ธนาคารออมสิน, ๒๕๔๑), หน้า ๔๔.

^๖ พิศิษฐ์ ใจทย กิ่ง, ดร. ๒๐๙ คำสอนพ่อเศรษฐกิจพอเพียง, (กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา, ๒๕๕๑), หน้า ๒๔๓.

พระมหาสุทิตย์ อาภากร กล่าวไว้ว่า การที่เครือข่ายทางสังคมมีการขยายตัวออกไป ทำให้เครือข่ายทางสังคมมีลักษณะคล้ายเครือข่ายในสมอง โดยโครงสร้างของสมองนั้นจะทำให้เกิดการเรียนรู้ในระดับที่สูงเพื่อการมีชีวิตรอดและโครงสร้างทางสังคมจะมีวิวัฒนาการไปเหมือนโครงสร้างทางสมองมากขึ้นเรื่อยๆ ซึ่งก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของสังคม จากสังคมใช้อำนาจไปเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ และการที่จะเกิดสังคมแห่งการเรียนรู้ได้ โครงสร้างทางสังคมต้องปรับเปลี่ยนจากโครงสร้างอำนาจในแนวดิ่ง ไปเป็นเครือข่ายสังคมที่มีการโยงใยความสัมพันธ์ในทุกทิศ และสรุปว่าเครือข่ายทางสังคม คือ สังคมแห่งกัลยาณมิตรหรือเครือข่ายสังคมแห่งการเรียนรู้ (learning social networks) โดยเครือข่ายสังคมจะต้องมีความสามารถปรับตัวให้อยู่ในดุลยภาพได้ ซึ่งสามารถกล่าวได้ว่า เครือข่าย (Network) ได้แก่ ความสัมพันธ์ที่เชื่อมโยงเป็นข่าย ซึ่งมีความหมายในหลายมิติ โดยอาจหมายถึงทั้งการปฏิสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์และอาจหมายถึงโครงข่ายของระบบสาธารณสุขปศุสัตว์ สาธารณูปการ เช่น ระบบน้ำประปา ไฟฟ้า โทรศัพท์ Internet หรือระบบเทคโนโลยี โทรคมนาคมที่เป็นโครงสร้างทางกายภาพ ซึ่งมีการโยงใยเป็นโครงข่ายที่ต่อเนื่อง โดยเป็นทั้งโครงข่ายที่มีการกำหนดแบบแผนและไม่ได้กำหนดแบบแผนแห่งความสัมพันธ์เอาไว้รวมทั้งมีขนาดและรูปแบบความสัมพันธ์ / การเชื่อมโยงที่แตกต่างและหลากหลาย^๗

เศรษฐกิจพอเพียง หมายถึงความสามารถของชุมชนเมือง รัฐ ประเทศ หรือภูมิภาคหนึ่งๆ ในการผลิตสินค้าและบริการทุกชนิดเพื่อเลี้ยงสังคมนั้นๆ ได้โดยไม่ต้องพึ่งพาอาศัยปัจจัยต่างๆที่เราไม่ได้เป็นเจ้าของ^๘ นอกจากนี้เศรษฐกิจพอเพียงที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้พระราชทานไว้ในหนังสือ “ใต้เบื้องพระยุคลบาท” ว่าพระเจ้าอยู่หัวได้รับสั่งเรื่องเศรษฐกิจพอเพียงและประโยคหนึ่งที่ทรงอธิบายว่า หัวใจก็คือคำว่าพอ เศรษฐกิจพอเพียงก็คือคำว่าพอ คุณจะมี ชีวิตที่ตั้งอยู่บนมาตรฐานความพออย่างไร ความพอก็คือคำว่าพอประมาณ ความพอประมาณ พระองค์ขยายความต่อไปอีกพอประมาณคือพอแต่จำเพาะตัวเองที่หากินได้อย่างมี เหตุมีผล ด้วยความซื่อสัตย์สุจริต จึงไม่ต้องไปเบียดเบียนคนอื่นเขา แน่นนอนมาตรฐานแต่ละคนไม่เหมือนกัน ไม่ใช่ทุกคนจะให้จนเหมือนกันหมด นั่นก็ไม่ใช้ชีวิตจริง บางคนมาตรฐานมีสมบัติเท่ากินอะไรก็โชคดีไปมาตรฐานก็อยู่แค่นี้ อีกคนกินแต่เงินเดือนจริงๆ มาตรฐานก็อยู่แค่นี้ แต่ทุกคนต้องมีมาตรฐานเส้นระดับพอดีของตัวเอง คือ ต้องสร้างมาให้ได้ แล้วยึดตรงนั้นเป็นหลัก ซึ่งภาษาทางพุทธเราก็สอนอยู่แล้วเสนทางสายกลาง มัชฌิมาปฏิปทา คือ ทางสายกลาง คือไม่หย่อน ไม่ตึงเกินไป เหมาะสมแต่ละคน^๙ รวมถึงการศึกษาระบบเศรษฐกิจของชุมชนไทยในอดีต ว่าเป็นระบบเศรษฐกิจแบบพอเพียงซึ่งผลิตพืชผล พืชพันธุ์ไว้เพื่อกิน เพื่อใช้เอง ไม่มี

^๗ พระมหาสุทิตย์ อาภากร, “เครือข่าย : ธรรมชาติ ความรู้ และการจัดการ”, (กรุงเทพมหานคร : โครงการเสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข, ๒๕๔๘), หน้า ๘๔.

^๘ อ่างใน กัญญารัตน์ กิ่งแก้ว, “ปัจจัยที่เอื้อต่อความสำเร็จในการพัฒนาชุมชนตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงของชุมชนบ้านม่อนหินแก้ว ตำบลวังพร้าว อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง”, การค้นคว้าแบบอิสระรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๕๓).

^๙ สุเมธ ตันติเวชกุล ดร, ใต้เบื้องพระยุคลบาท, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มติชน, ๒๕๔๔), หน้า ๓๐๓.

ระบบการพึ่งพิงสังคมภายนอก มีความผูกพันกันสูงช่วยเหลือซึ่งกันและกัน มีความพอเพียงในตนเอง นับถือระบบเครือญาติเป็นสำคัญ และไม่มีการแข่งขันกัน เป็นต้น^{๑๐}

นักวิชาการได้กล่าวสรุปถึงความหมายของเศรษฐกิจพอเพียงว่า หลักการของเศรษฐกิจพอเพียง (Sufficiency Economy) เปรียบเสมือนเครื่องยนต์ที่สามารถขับเคลื่อนไปได้และสรุปสาระสำคัญได้ดังนี้

๑. ความพอประมาณ (Moderation) หมายถึงความสามารถในการควบคุมความรู้สึกนึกคิด ความปรารถนาและพฤติกรรมตลอดจนการประพฤติปฏิบัติอยู่ในขอบเขตอันมีเหตุผล โดยมีลักษณะที่เป็นนามธรรมอยู่มากและสามารถยืดหยุ่นเปลี่ยนแปลงได้ตามกรณี ซึ่งความประมาณอาจหมายถึงระดับปานกลาง

๒. ความมีเหตุผล (Reasonableness) หมายถึงเป็นหลักที่มีความคิดลึกซึ้งซึ่งมีความมีเหตุผลมีผลที่ยืดคน ชุมชนและประเทศชาติเป็นจุดศูนย์กลาง ซึ่งอาจจะต้องพิจารณาปัจจัยรอบด้านตัวอย่างเช่นเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม ความอิสระเสรี การพึ่งพาตนเองได้ ฯลฯ

๓. การมีภูมิคุ้มกัน (Immunity) หมายถึงการมีสภาพที่พร้อมต่อการถูกกระทบจากสิ่งเร้าต่างๆ กล่าวคือ “การมีภูมิคุ้มกัน” เป็นศัพท์ทางการแพทย์ที่ถูกนำมาอธิบายถึงสภาพร่างกายที่สามารถต้านทานเชื้อโรคที่เข้าร่างกายโดยมีการสร้างภูมิคุ้มกันเพื่อที่จะลดหรือควบคุมความเสี่ยง (Risk) ต่อปัจจัยที่เข้ามากระทบไม่ให้เกิดปัญหาหรืออุปสรรคจนต้องเกิดความสูญเสียตามมา ดังนั้นการสร้างภูมิคุ้มกันจึงเป็นกระบวนการป้องกันตนเองเพื่อควบคุมความเสี่ยงด้วยวิธีการต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง กับปัจจัยความเสี่ยงนั้น^{๑๑}

กล่าวโดยสรุปว่า เศรษฐกิจพอเพียง เป็นแนวทางที่มุ่งให้ดำรงอยู่ในวิถีชีวิตที่พอดีพออยู่พอกินพอใช้ ไม่ให้เดือดร้อนทั้งตัวเองและผู้อื่น โดยที่จะต้องสร้างพื้นฐานแก่ตัวเองให้ดีเสียก่อนไม่มุ่งหวังความเจริญแต่เพียงอย่างเดียว ตั้งอยู่ในทางสายกลางมีความระมัดระวังในการดำเนินชีวิตอดทน ขยันหมั่นเพียร ประกอบอาชีพสุจริต รู้จักใช้ทรัพยากรให้เกิดประโยชน์สูงสุด รู้จักการประมาณตนเอง และดำรงชีวิตอย่างมีเหตุผล อาศัยตนเป็นที่พึ่งแห่งตน ให้ความสำคัญกับการรวมกลุ่มในชุมชนและดำรงชีวิตให้ตั้งอยู่บนพื้นฐานของความเมตตา ความเอื้ออาทร และความสามัคคีของสมาชิกในชุมชน

๗.๒ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

พระกนกพงศ์ สมจิตโต (หอมสุวรรณ) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “แนวทางการสร้างเครือข่ายการให้บริการสุขภาพแก่พระสงฆ์ของโรงพยาบาลบางปลาหม้อและโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพในอำเภอบางปลาหม้อ จังหวัดสุพรรณบุรี” ผลการศึกษาพบว่า ปัจจุบันมีความจำเป็นในการพัฒนาการจัดระบบในรูปแบบเครือข่าย แทนการขยาย โรงพยาบาล โดยใช้หลักการที่สามารถเชื่อมโยงบริการทั้ง ๓ ระดับเข้าด้วยกัน ตั้งแต่ระดับปฐมภูมิ ทุติยภูมิ และตติยภูมิ ทั้งนี้ให้เป็นไปตามสภาพข้อเท็จจริงทางภูมิศาสตร์และการคมนาคม โดยไม่มีเส้นแบ่งของ การปกครองหรือการแบ่งเขตตรวจราชการ เป็นตัว

^{๑๐} ฉัตรทิพย์ นาถสุภา, เศรษฐกิจหมู่บ้านไทยในอดีต, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทสำนักพิมพ์สร้างสรรค์, ๒๕๔๐), หน้า ๑.

^{๑๑} จรรย์ จันทลักษณ์, ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงกับความสุขมวลชนและการเกสรยั่งยืน, (กรุงเทพมหานคร : สาขาวิชาส่งเสริมการเกษตรและสหกรณ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๔๙), หน้า ๙.

ขวางกั้น ทั้งนี้ในการพัฒนาโรงพยาบาลระดับต่างๆ ให้เป็นส่วนหนึ่งของระบบเครือข่ายบริการเพื่อให้โรงพยาบาลแต่ละแห่งเติบโตอย่างมีทิศทาง มีภารกิจ หน้าที่ชัดเจน มีจังหวัดแก้ว และเกี่ยวพันซึ่งกันและกันภายในเครือข่าย ซึ่งโรงพยาบาลแม่ข่าย โรงพยาบาล ส่งเสริมสุขภาพ เจ้าหน้าที่สาธารณสุข อาสาสมัครสาธารณสุข รวมทั้งเครือข่ายภาคีมีการระดมทุน พัฒนาการให้บริการสุขภาพทาร่วม คือ ด้านการส่งเสริมสุขภาพ ด้านการรักษาพยาบาล ด้านการควบคุม ป้องกันโรค ด้านการฟื้นฟูสุขภาพ^{๑๒}

วนิดา ก่องคำ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การสร้างเครือข่ายทางสังคมคนพิการของเทศบาลตำบลเจดีย์แม่ครัว” ผลการวิจัยพบว่า ในพื้นที่เทศบาลตำบลเจดีย์แม่ครัว มีทุนทางสังคม คือ เมืองคักรภาครัฐ ได้แก่ เทศบาลตำบลเจดีย์แม่ครัว สถานีอนามัยบ้านเจดีย์แม่ครัว โรงเรียนบ้านเจดีย์แม่ครัว โรงเรียนบ้านแม่แฝก และกลุ่มในภาคชุมชน ได้แก่ กลุ่มกำนันผู้ใหญ่บ้าน กลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุข กลุ่มพัฒนาสตรีแม่บ้าน สถาบันครอบครัว ซึ่งถือเป็นทุนทางสังคม คือ ทุนที่เป็นสถาบัน และองค์กร และกลุ่มต่างๆ มีบทบาทหน้าที่ในการช่วยเหลือคนพิการ ซึ่งบทบาทหน้าที่ดังกล่าวเป็นไปตามระเบียบ กฎหมาย นโยบายขององค์กรและกลุ่ม โดยแต่ละองค์กรและกลุ่ม มีบุคคลในสังกัด ซึ่งมีบทบาทหน้าที่ด้านช่วยเหลือคนพิการ เป็นไปตามบทบาทหน้าที่ที่องค์กรและกลุ่มกำหนดไว้ได้แก่ บุคคลในองค์กรภาครัฐ คือ เจ้าหน้าที่เทศบาลตำบลเจดีย์แม่ครัว เจ้าหน้าที่สถานีอนามัยบ้านเจดีย์แม่ครัว คุณครูโรงเรียนบ้านเจดีย์แม่ครัว คุณครูโรงเรียนบ้านแม่แฝก และบุคคลในภาคชุมชน ได้แก่ ผู้ใหญ่บ้าน อาสาสมัครสาธารณสุข สตรีแม่บ้าน และผู้ดูแลคนพิการ ซึ่งถือเป็นทุนทางสังคม คือ ทุนมนุษย์ และบุคคลเหล่านี้ยังมีองค์ความรู้ในการช่วยเหลือคนพิการ ซึ่งถือเป็นทุนทางปัญญาและวัฒนธรรม ได้แก่ ความรู้ด้านดูแลสุขภาพการรักษาพยาบาลคนพิการ ความรู้ด้านการจัดการศึกษา สำหรับคนพิการ และนอกจากนี้ยังมีความร่วมมือกันในการทำกิจกรรมร่วมกัน ซึ่งถือว่าเป็นทุนทางปัญญา และวัฒนธรรมอย่างหนึ่ง รูปแบบการเชื่อมโยงเครือข่ายสังคมคนพิการในพื้นที่เทศบาลตำบลเจดีย์แม่ครัวพบว่า ในพื้นที่ยังไม่มีการทำงานร่วมกันเป็นกลุ่มที่เป็นรูปธรรมร่วมกัน มีรูปแบบการเชื่อมโยงของระบบเครือข่าย สังคมด้านคนพิการในพื้นที่ขององค์กรและกลุ่มต่างๆ เป็นเพียงการเชื่อมประสานความร่วมมือกันตาม บทบาทหน้าที่ของกลุ่มหรือกลุ่ม เป็นลักษณะเครือข่ายตามโครงสร้างหน้าที่ คือ เกิดขึ้นโดยอาศัย ภารกิจ วัตถุประสงค์และเป้าหมายหลักของหน่วยงานหรือกลุ่ม ส่วนกิจกรรมและความสัมพันธ์เป็น ลักษณะที่แต่ละองค์กรและกลุ่ม มีการจัดกิจกรรมในรูปแบบต่างๆ เพื่อให้สอดคล้องกับเป้าหมายใน ภาคส่วนของตน การเชื่อมโยงของระบบเครือข่ายสังคมด้านคนพิการในพื้นที่เทศบาลตำบลเจดีย์แม่ครัว ขององค์กรและกลุ่มต่างๆ ในพื้นที่ตามแนวคิดการจัดการเครือข่ายของกลุ่ม “พันธมิตรแห่งดวงดาว” หรือ “Star Alliances” โดยผ่านหลัก ๖ ประการ ซึ่งได้ศึกษาจากองค์กรและกลุ่มที่ถือได้ว่าเป็นทุน ทางสังคมในพื้นที่ พบว่า โดยภาพรวมแล้วการเชื่อมโยงเครือข่ายคนพิการในพื้นที่เทศบาลตำบลเจดีย์ แม่ครัวไม่มีการเชื่อมโยงเครือข่ายตามแนวคิดการจัดการเครือข่ายพันธมิตรแห่งดวงดาวหรือ “Star Alliances” พบการเชื่อมโยงเครือข่ายผ่านหลัก ๖ ประการ เพียง

^{๑๒} พระกนกพงศ์ สมจิตโต (หอมสุวรรณ), “แนวทางการสร้างเครือข่ายการให้บริการสุขภาพแก่พระสงฆ์ของโรงพยาบาลบางปลาหม้อและโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพในอำเภอบางปลาหม้อ จังหวัดสุพรรณบุรี”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต (รัฐประศาสนศาสตร์)**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗), หน้า บทคัดย่อ.

ด้านเดียว คือ การเชื่อมโยงด้านบุคคล สำหรับการเชื่อมโยงอีก ๕ ด้าน ยังไม่มีการเชื่อมโยงเครือข่ายร่วมกัน^{๑๓}

ฉัตรชัย สิงโต ได้วิจัยเรื่อง “รูปแบบการสร้างเครือข่ายและการมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาเสพติระหว่างภาคประชาชนภาคท้องถิ่น และภาครัฐ ในพื้นที่ตำบลร่องเคาะ อำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปาง” ในการวิจัยครั้งนี้เป็นการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพในพื้นที่ ผลการวิจัยพบว่า ๑. รูปแบบและวิธีการสร้างเครือข่ายความร่วมมือในการแก้ไขปัญหาเสพติ ระหว่าง ภาคประชาชน ภาคท้องถิ่น และภาครัฐ ในพื้นที่ตำบลร่องเคาะ อำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปาง ใช้ รูปแบบเครือข่าย ๕ รั้วล้อมไทยป้องกันยาเสพติ โดยมีรูปแบบโครงสร้างเป็นคณะกรรมการ แต่ละ คนมีหน้าที่ความรับผิดชอบ มีความสัมพันธ์แบบแนวราบ มีเป้าหมายทิศทางอันเดียวกันคือ การแก้ไข ปัญหาเสพติที่แพร่ระบาดในกลุ่มเด็กและเยาวชน มีกิจกรรมที่ได้มีการวางแผนร่วมกันโดยเน้น ประเพณีชาวบ้านในพื้นที่ ใช้วิธีการสันติวิธี ให้อภัยซึ่งกันและกันในสังคมความเป็นอยู่ที่เป็นเครือญาติ ๒. ขั้นตอนวิธีการสร้างเครือข่ายความร่วมมือในการแก้ไขปัญหาเสพติในพื้นที่ตำบล ร่องเคาะ ระหว่างภาคประชาชน ภาคท้องถิ่น และภาครัฐ ในพื้นที่ตำบลร่องเคาะ อำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปาง มีขั้นตอนและรูปแบบการมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาเสพติของชาวบ้านที่ประสบ ความสำเร็จและยั่งยืน โดยนับตั้งแต่การสำรวจปัญหา การค้นปัญหา แนวทางการแก้ไขปัญหา การ กำหนดกิจกรรมต่างๆ การดำเนินการแก้ไขโดยชุมชนจะต้องมีส่วนร่วมในการตัดสินใจและดำเนินงาน ตลอดกระบวนการขั้นตอนการมีส่วนร่วมของประชาชน ๓. ข้อเสนอแนะในการดำเนินการแก้ไขปัญหาเสพติตามนโยบายของรัฐบาลใน การแก้ไขปัญหาเสพติ คือ ควรมีการส่งเสริมสนับสนุนกระบวนการสร้างเครือข่ายในการมี ส่วน ร่วมของภาคประชาชนให้มากขึ้น โดยรัฐบาลต้องให้ความสำคัญกับสถาบันครอบครัวและติดตาม ประเมินผลการทำงาน โดยเฉพาะด้านการบำบัดรักษาและฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติ^{๑๔}

ศิริพร ตันติยมาศ ได้วิจัยเรื่อง “รูปแบบการบริหารเครือข่ายโรงเรียนแบบมี ส่วนรวมที่มี ประสิทธิภาพ สังกัดกรุงเทพมหานคร” ผลการวิจัยพบว่า ๑. องค์ประกอบของการบริหารเครือข่ายโรงเรียนแบบมีวนร่วมสังกัดกรุงเทพมหานครประกอบด้วย ๘ องค์ประกอบ เรียงตามลำดับตามน้ำหนักขององค์ประกอบจากมากไปหาน้อย คือ ๑) กิจกรรมที่ทำงานกัน ๒) การใช้เทคโนโลยี ๓) ทักษะด้านภาวะผู้นำ ๔) ผู้นำเปิดโอกาสให้สมาชิกมีส่วนร่วม ๕) การติดต่อสื่อสาร ๖) การมีส่วนร่วมของสมาชิก ๗) องค์การ (เครือข่ายโรงเรียน) แบบมีส่วนร่วม ๘) บรรยากาศการมีส่วนร่วม ๒. ระดับของประสิทธิผลการบริหารเครือข่ายโรงเรียนสังกัดกรุงเทพมหานครอยู่ในระดับมาก ๓. รูปแบบการบริหารเครือข่ายโรงเรียนแบบมีส่วนร่วมที่มีประสิทธิผลสังกัดกรุงเทพมหานคร ประกอบด้วย

^{๑๓} วนิตา ก่องคำ, “การสร้างเครือข่ายทางสังคมคนพิการของเทศบาลตำบลเจดีย์แม่ครัว” , **หลักสูตรปริญญาตรีรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๕๔), หน้า บทคัดย่อ

^{๑๔} ฉัตรชัย สิงห์โต, “รูปแบบการสร้างเครือข่ายและการมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหา เสพติระหว่างภาคประชาชนภาคท้องถิ่น และภาครัฐ ในพื้นที่ตำบลร่องเคาะ อำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปาง”, **หลักสูตรปริญญาตรีรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๕๕), หน้า บทคัดย่อ.

องค์ประกอบด้านการบริหารเครือข่ายโรงเรียนแบบมีส่วนร่วม ๘ องค์ประกอบ ซึ่งมีความเหมาะสม ถูกต้องเป็นไปได้และสามารถนำไปเป็นประโยชน์สอดคล้องกับกรอบแนวคิดทฤษฎีของการวิจัย^{๑๕}

๑. องค์ประกอบของการบริหารเครือข่ายเรียนแบบมีส่วนร่วมสังกัดกรุงเทพมหานคร ประกอบด้วย ๘ องค์ประกอบ เรียงตามลำดับตามน้ำหนักขององค์ประกอบจากมากไปหาน้อย คือ ๑) กิจกรรมที่ทำงานกัน ๒) การใช้เทคโนโลยี ๓) ทักษะด้านภาวะผู้นำ ๔) ผู้นำเปิดโอกาสให้สมาชิกมีส่วน

พระวิทยา ญาณสาโร (คุมราชภู) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การศึกษาแนวคิดเศรษฐกิจ พอเพียงที่ สอดคล้องกับหลักพุทธธรรมที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท ผลการวิจัยพบว่า เศรษฐกิจ พอเพียงได้แก่เศรษฐกิจที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของความพอดี พออยู่พอกิน พอใช้ เศรษฐกิจที่ สามารถอุ้มชูตัวเองได้ ให้มีความพอเพียงกับตัวเอง อยู่ได้โดยไม่ต้องเดือดร้อน โดยต้องสร้างพื้นฐาน ทาง เศรษฐกิจของตนเองให้ดีเสียก่อน คือตั้งตัวให้มีความพอกินพอใช้ ไม่ใช่มุ่งหวังแต่จะทุ้มทุ่ยสร้าง ความ เจริญยกเศรษฐกิจให้รวดเร็วแต่เพียงอย่างเดียว เพราะผู้ที่มีอาชีพและฐานะเพียงพอที่จะ พึ่งตนเอง ย่อมสามารถสร้างความเจริญก้าวหน้าและฐานะทางเศรษฐกิจขั้นที่สูงขึ้นไป^{๑๖}

มนูญ มุกขประดิษฐ์ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง วิเคราะห์ปรัชญาและแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงอัน เนื่องมาจากพระราชดำริกับหลักธรรมในพระพุทธศาสนา ผลการวิจัยพบว่า การพัฒนาประเทศ ในช่วง ๕ ทศวรรษที่ผ่านมา ชี้ให้เห็นชัดถึงผลการพัฒนาที่ไม่สมดุล ทำให้เกิดความ เหลื่อมล้ำของ การกระจายรายได้เกิดปัญหาความยากจนและความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม นอกจากนี้ ความอ่อนแอของสังคมไทยภายใต้กระแสวัตถุนิยมและบริโภคนิยมยัง ก่อให้เกิด ปัญหาทางศีลธรรม จริยธรรม และค่านิยม ในวิถีชีวิตที่ต้งามของคนไทยอย่างรุนแรงอีกด้วย ขณะเดียวกันกับที่ โครงการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริ กว่า ๓,๐๐๐ โครงการที่มุ่งเน้นความ พออยู่ พอกิน พอเพียงและคุณภาพชีวิตของประชากรที่ได้น้อมนำเอาหลักพุทธธรรมมาเป็นแนว ทางการพัฒนาของพระองค์ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ได้ก่อให้เกิดคุณูปการแก่ประชาชนและประเทศชาติเป็นอนกอนันต์ จนกระทั่งภาครัฐได้น้อมนำเอา ไปเป็นปรัชญานำในแผนพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๙ เพื่อเป็นแนวทางการ พัฒนาของประเทศไทย ผลของการศึกษาวิจัยจากวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ยังได้ขอสรุปด้วยว่า การพัฒนา ประเทศตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ซึ่งมีรากฐานมาจาก หลักธรรมในพระพุทธศาสนานั้น จะทำให้สังคมและประเทศชาติ ดำเนินไปได้อย่างมั่นคง ยั่งยืน มีภูมิ คุมกัน มีดุลยภาพและมีคุณภาพชีวิตที่ดี^{๑๗}

^{๑๕} ศิริพร ตันติยมาศ, “รูปแบบการบริหารเครือข่ายโรงเรียนแบบมีส่วนร่วมที่มีประสิทธิผล สังกัด กรุงเทพมหานคร”, **หลักสูตรปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต (การบริหารการศึกษา)**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัย ศิลปากร, ๒๕๕๐), หน้า บทคัดย่อ.

^{๑๖} พระวิทยา ญาณสาโร (คุมราชภู), “การศึกษาแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงที่สอดคล้องกับหลักพุทธธรรม ที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔), หน้า บทคัดย่อ.

^{๑๗} มนูญ มุกขประดิษฐ์, “วิเคราะห์ปรัชญาและแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงอันเนื่องมาจากพระราชดำริกับ หลักธรรมในพระพุทธศาสนา”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๘), หน้า บทคัดย่อ.

อรรถพล อุทุมพร ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การนำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงไปปฏิบัติใน องค์การบริหารส่วนตำบลหารแก้ว อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่ ผลการวิจัยพบว่า ผู้นำชุมชนทุกคน รู้จักและรับทราบข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงจากสื่อโทรทัศน์ วิทยุ เสียงตามสาย ของหมู่บ้าน สื่อสิ่งพิมพ์ ได้แก่ หนังสือพิมพ์เอกสารสิ่งพิมพ์ของทางราชการ และจากอินเทอร์เน็ตและเขาใจเกี่ยวกับการประยุกต์ใช้แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงในระดับบุคคลและครอบครัว ส่วนใหญ่ได้รับการฝึกอบรมเกี่ยวกับแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงเฉลี่ยคนละ ๑ ครั้ง หากประชาชนทุกครัวเรือนสามารถดำเนินชีวิตตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงอย่างแท้ จริง ก็จะทำให้สามารถแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจในระดับครัวเรือนและระดับประเทศได้^{๑๘}

จตุพล ยะจอม ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การประยุกต์ใช้แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงของชุมชนในเขตเทศบาลตำบลปาย อำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน ผลการวิจัยพบว่า ๑. ระดับความรู้ความเข้าใจ ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงของประชาชนในเขตเทศบาลตำบลปาย อยู่ในระดับมาก โดยเฉพาะประเด็นหัวข้อที่กลุ่มตัวอย่างมีความรู้ความเข้าใจมากที่สุดได้แก่ ประเด็นความพอเพียง หมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล ความมีภูมิคุ้มกันในตัว รองลงมาได้แก่ ประเด็นการดำเนินชีวิตทางสายกลางถือเป็นเศรษฐกิจพอเพียงนอกจากนั้น ยังได้แสดงความคิดเห็นว่าเศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญาที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชดำรัส ไว้เพื่อชี้แนะแนวทางในการดำเนินชีวิต ให้แก่พสกนิกรชาวไทย ๒. ระดับการดำเนินชีวิตตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงของประชาชนในเขตเทศบาลตำบลปาย อยู่ในระดับมาก โดยส่วนใหญ่จะเป็นการลดรายจ่ายเพิ่มรายได้ ในส่วนของการปลูกพืชผักสวนครัวไว้กินเองในครัวเรือน อีกประการหนึ่งนำไปใช้ในการดำเนินชีวิตก็คือการประหยัดอดออมใช้จ่ายอย่างประหยัดไม่ใช้จ่ายฟุ้งเฟ้อ ๓. ระดับการมีส่วนร่วมร่วมกับชุมชนตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงนั้น อยู่ในระดับปานกลาง โดยการเข้าร่วมรวมกลุ่มเป็นสมาชิกกลุ่มออมทรัพย์ สหกรณ์ออมทรัพย์ กองทุนหมู่บ้านกองทุนอื่นๆ มีระดับการมีส่วนร่วมมากที่สุด ๔. การดำเนินการของชุมชนตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงอยู่ในระดับปานกลาง โดยการรวมกลุ่ม ต่างๆ เพื่อทำกิจกรรมร่วมกัน เพื่อที่จะเพิ่มรายได้ให้กับชุมชน เช่น การรวมกลุ่มอาชีพต่างๆ การรวมกลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มกองทุนหมู่บ้าน กลุ่มผู้สูงอายุ เป็นต้นมีค่าเฉลี่ยมากที่สุด และประเด็นที่ชุมชนมีความสามัคคี เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ไม่ทอดทิ้งกันก็เป็นประเด็นที่ชุมชนใช้ในการดำเนินการมากเช่นเดียวกัน^{๑๙}

อินทิรา สุภาแสน ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง บทบาทผู้บริหารองค์การบริหารส่วนตำบลต่อการส่งเสริมวิถีชีวิตเศรษฐกิจพอเพียง : กรณีศึกษาองค์การบริหารส่วนตำบลปาง อำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่ ผลการวิจัยพบว่า ๑. บทบาทของผู้บริหารในพื้นที่ขององค์การบริหารส่วนตำบลในอำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่ต่อการพัฒนาวิถีชีวิตเศรษฐกิจพอเพียงของประชาชนในพื้นที่ พบว่า องค์การ

^{๑๘} อรรถพล อุทุมพร, “การนำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงไปปฏิบัติในองค์การบริหารส่วนตำบลหารแก้ว อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่”, **การค้นคว้าแบบอิสระ รัฐศาสตร์มหาบัณฑิต**, สาขาวิชาการเมืองและการปกครอง, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๕๒), หน้า บทคัดย่อ.

^{๑๙} จตุพล ยะจอม, “การประยุกต์ใช้แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงของชุมชนในเขตเทศบาล ตำบลปาย อำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน”, **การค้นคว้าแบบอิสระ รัฐศาสตร์มหาบัณฑิต**, สาขาวิชาการเมือง และการปกครอง, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๕๒), หน้า บทคัดย่อ.

บริหารส่วนตำบลป่าปง ได้นำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงมาบรรจุในแผนพัฒนาสามปี ในยุทธศาสตร์ด้านการพัฒนาส่งเสริมการเกษตร โดยมุ่งเน้นส่งเสริมสนับสนุนการประกอบอาชีพทางการเกษตร และ เศรษฐกิจพอเพียง ได้ดำเนินการส่งเสริม สนับสนุนให้มีการรวมกลุ่ม เครือข่ายภาคประชาชน โดย ส่งเสริมการจัดตั้งศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงชุมชนขึ้น มีกิจกรรมที่มุ่งเน้นการใช้ประโยชน์จากที่ดิน ทำกินประกอบอาชีพเกษตรกรรม และปรับเปลี่ยนทัศนคติ แนวคิด และวิธีการผลิต โดยอาศัยปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ใช้ภูมิปัญญา และวัตถุดิบที่หาได้ในท้องถิ่นมาประยุกต์ใช้ในการประกอบอาชีพ เป็นต้น ๒. ลักษณะการดำเนินวิถีตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงของประชาชน พบว่าประชาชน ส่วนใหญ่ให้ความสำคัญในการดำเนินชีวิตตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง โดยเลือกซื้อของใช้ภายใน ครั้วเรือนและของใช้ส่วนตัวเท่าที่จำเป็นเท่านั้น มีการอบรมสั่งสอนสมาชิกในครอบครัวให้มีการวางแผนการใช้จ่ายให้เพียงพอ รายได้จากการทำงานได้ใช้จ่ายอย่างประหยัด เก็บออมไว้ และมีการวางแผนในการใช้จ่ายเงินประจำเดือนของครอบครัวอย่างสม่ำเสมอ ๓. ปัญหาและอุปสรรคต่อการแสดงบทบาทของผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการพัฒนาวิถีชีวิตตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง พบว่า ผู้บริหารยังขาดการพัฒนาองค์ความรู้ เกี่ยวกับการนำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการพัฒนาชุมชน งบประมาณสำหรับการส่งเสริม และดำเนินกิจกรรมมีไม่พอเพียง และอัตราการล้มบุคลากรมีน้อย ตลอดจนระบบการประสานงานกับ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องล่าช้า เป็นต้น^{๒๐}

กล่าวโดยสรุปว่า เศรษฐกิจพอเพียง เป็นพระราชปรัชญาซึ่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาพระราชทานแก่พสกนิกรชาวไทย เพื่อให้สังคมไทยมีชีวิตดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคงและยั่งยืน ไม่ว่าจะเมื่อต้องเผชิญกับวิกฤตการณ์หรือการเปลี่ยนแปลงใดๆ บนพื้นฐานวิถีชีวิตดั้งเดิมของสังคมไทยสามารถนำมาประยุกต์ใช้ และที่สำคัญการดำรงชีวิตจะต้องอยู่บนความพอเพียง มีความพอประมาณในการเป็นอยู่ ไม่โลภมาก ไม่เบียดเบียนผู้อื่นมีการดำรงชีวิตที่เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมและวิถีชีวิตของชุมชน มีความรัก ความเอื้ออาทร มีความรู้รักสามัคคี รักชุมชนรักผืนแผ่นดินรักประเทศชาติที่ให้ความร่มเย็นแก่เราเองและลูกหลานของเราสืบไป

๘. วิธีดำเนินการวิจัย

โครงการศึกษาวิจัยนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ(Qualitative Research) โดยมีวิธีดำเนินการวิจัย ดังนี้

๘.๑ การศึกษาในเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ทำการศึกษาและรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและหลักฐานที่เกี่ยวข้อง จากหนังสือที่เกี่ยวข้องกับการเสริมสร้างเครือข่ายชุมชนเศรษฐกิจพอเพียงของชุมชน รายงานการวิจัย เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการเสริมสร้างเครือข่ายชุมชนเศรษฐกิจพอเพียงของชุมชนดังนี้

๑.๑ ศึกษา ค้นคว้า และรวบรวมข้อมูลจากเอกสารหลักฐานที่เกี่ยวข้องทั้งหนังสือ รายงานการวิจัย และเอกสารอื่นๆ โดยอาศัยแนวความคิดการเสริมสร้างเครือข่ายชุมชนเศรษฐกิจพอเพียงของชุมชน

^{๒๐} อินทิรา สุภาแสน, “บทบาทผู้บริหารองค์การบริหารส่วนตำบลต่อการส่งเสริมวิถีชีวิตเศรษฐกิจพอเพียง : กรณีศึกษาองค์การบริหารส่วนตำบลป่าปง อำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่”, การค้นคว้าแบบอิสระ รัฐประศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต, สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๕๓).

๑.๒ ศึกษาเครือข่ายของชุมชนเศรษฐกิจพอเพียงในจังหวัดศรีสะเกษ ทั้งแนวคิดและทฤษฎี

๑.๓ ศึกษาการเสริมสร้างเครือข่ายเศรษฐกิจพอเพียงของชุมชนในจังหวัดศรีสะเกษ

๑.๔ สรุปผลการศึกษาที่แสดงให้เห็นถึงการเสริมสร้างเครือข่ายชุมชนเศรษฐกิจพอเพียงของชุมชนในจังหวัดศรีสะเกษตามแนวพระพุทธศาสนา

๘.๒ การศึกษาในภาคสนาม (Field Study) เพื่อทราบถึงแนวคิด หลักการเสริมสร้างเครือข่ายชุมชนเศรษฐกิจพอเพียงของชุมชนในจังหวัดศรีสะเกษตามแนวพระพุทธศาสนามีขั้นตอนการศึกษาดังนี้

๘.๒.๑ ทำการศึกษาและคัดเลือก เครือข่ายเศรษฐกิจพอเพียงในจังหวัดศรีสะเกษ ประกอบด้วย

๑.บ้านโนนแดง หมู่ที่ ๕ ตำบลคอนกาม อำเภอยางชุมน้อย จังหวัดศรีสะเกษ ซึ่งเป็นหมู่บ้านต้นแบบเศรษฐกิจพอเพียง เป็นตัวแทนของอำเภอยางชุมน้อย

๒.บ้านหนองเทาหมู่ที่ ๕ ตำบลตะดอบ อำเภอเมืองศรีสะเกษ ซึ่งเป็นหมู่บ้านต้นแบบเศรษฐกิจพอเพียง เป็นตัวแทนของอำเภอเมือง

๓.บ้านโนนไชยงาม น้ำเกลี้ยง ซึ่งเป็นหมู่บ้านต้นแบบเศรษฐกิจพอเพียง เป็นตัวแทนของอำเภอน้ำเกลี้ยง

๔.บ้านนาขนวน กันทรลักษ์ ซึ่งเป็นหมู่บ้านต้นแบบเศรษฐกิจพอเพียง เป็นตัวแทนของอำเภอกันทรลักษ์

๕.บ้านธาตุทอง หมู่ ๘ ตำบลละลม อำเภอภูสิงห์ ซึ่งเป็นหมู่บ้านต้นแบบเศรษฐกิจพอเพียง เป็นตัวแทนของอำเภอภูสิงห์

๖.บ้านรงค์ ตำบลตุม อำเภอปรางค์กู ซึ่งเป็นหมู่บ้านต้นแบบเศรษฐกิจพอเพียง เป็นตัวแทนของอำเภอปรางค์กู

๗.บ้านละทาย กันทรารมย์ ซึ่งเป็นหมู่บ้านต้นแบบเศรษฐกิจพอเพียง เป็นตัวแทนของอำเภอกันทรารมย์

๘.บ้านหนองกง หมู่ ๓ ตำบลโดด อำเภอโพธิ์ศรีสุวรรณ ซึ่งเป็นหมู่บ้านต้นแบบเศรษฐกิจพอเพียง เป็นตัวแทนของอำเภอโพธิ์ศรีสุวรรณ

๙.บ้านโนนตู หมู่ที่ ๗ ตำบลวนใหญ่ อำเภอวังหิน ซึ่งเป็นหมู่บ้านต้นแบบเศรษฐกิจพอเพียง เป็นตัวแทนของอำเภอวังหิน

๑๐.บ้านหนองคูน้อย อำเภอบึงบูรพ์ ซึ่งเป็นหมู่บ้านต้นแบบเศรษฐกิจพอเพียง เป็นตัวแทนของอำเภอบึงบูรพ์

๘.๒.๒ ศึกษาข้อมูลในเชิงคุณภาพโดยการสนทนากลุ่ม ประกอบด้วย ผู้นำชุมชน กรรมการชุมชน คัดเลือกผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการเสริมสร้างเครือข่ายชุมชนเศรษฐกิจพอเพียงของชุมชนในจังหวัดศรีสะเกษตามแนวพระพุทธศาสนา จำนวน ๑๐๐ คน ดังนี้

๑) กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informants) จำนวน ๗๐ คน จำแนกได้ ดังนี้

-ผู้นำชุมชน จำนวน ๒๐ คน

-ปราชญ์ท้องถิ่น จำนวน ๒๐ คน

-ตัวแทนภาครัฐ จำนวน ๓๐ คน

๒) กลุ่มผู้ปฏิบัติ (Casual Informant) เป็นกลุ่มบุคคลที่เป็นผู้ปฏิบัติที่มีส่วนในการสร้างเสริมความมั่นคงและคุณภาพการดำเนินชีวิตของเครือข่ายเศรษฐกิจพอเพียง จำนวน ๓๐ คน จำแนกได้ดังนี้

-ประชาชนในแต่ละหมู่บ้าน จำนวน ๓๐ คน

๒.๓ ดำเนินการศึกษาวิเคราะห์ สังเคราะห์ แนวคิด หลักการ ทฤษฎี การเสริมสร้างเครือข่ายชุมชนเศรษฐกิจพอเพียงของชุมชนในจังหวัดศรีสะเกษ

๒.๔ สรุปและนำเสนอผลการศึกษาที่ได้จากการศึกษาทั้งในเชิงเอกสารและภาคสนามโดยนำมาวิเคราะห์ตามประเด็นที่สำคัญ คือ แนวคิด หลักการเสริมสร้างเครือข่ายชุมชนเศรษฐกิจพอเพียงของชุมชนในจังหวัดศรีสะเกษตามแนวพระพุทธศาสนา ในมิติต่างๆ

๒.๕ วิเคราะห์หลักการเสริมสร้างเครือข่ายชุมชนเศรษฐกิจพอเพียงของชุมชนในจังหวัดศรีสะเกษตามแนวพระพุทธศาสนา

๘.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย การดำเนินการตามโครงการวิจัยนี้ เน้นการศึกษาจากการเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร งานวิจัย และการสนทนากลุ่ม ส่วนการวิเคราะห์ สังเคราะห์ข้อมูลนั้นเน้นวิธีการแสวงหาความรู้ ประกอบด้วย

ส่วนที่ ๑ ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับหลักการเสริมสร้างเครือข่ายชุมชนเศรษฐกิจพอเพียงของชุมชนในจังหวัดศรีสะเกษตามแนวพระพุทธศาสนา

แบบสัมภาษณ์ สำหรับผู้นำชุมชน คัดเลือกผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการเสริมสร้างเครือข่ายชุมชนเศรษฐกิจพอเพียงของชุมชนในจังหวัดศรีสะเกษตามแนวพระพุทธศาสนา ในพื้นที่กรณีศึกษาทั้ง ๑๐ แห่ง

๘.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล คณะผู้วิจัย ใช้วิธีการเก็บข้อมูลดังนี้

๑) การสนทนากลุ่ม คณะผู้วิจัยใช้การสนทนากลุ่มกับ ผู้นำชุมชน กรรมการชุมชน และผู้ที่มีความเกี่ยวข้อง

๘.๕ การวิเคราะห์ข้อมูล การศึกษาทั้งในเชิงเอกสาร(Documentary Research) และจากการสนทนากลุ่ม ผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลตามขั้นตอนดังต่อไปนี้

๘.๕.๑ การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ มุ่งเน้นการวิเคราะห์โดยการสรุปตามสาระสำคัญด้านเนื้อหาที่กำหนด โดยวิธีการวิเคราะห์เนื้อหา(Content analysis)ตามประเด็นดังนี้

๑) แนวคิดเครือข่ายของชุมชนเศรษฐกิจพอเพียงในจังหวัดศรีสะเกษ

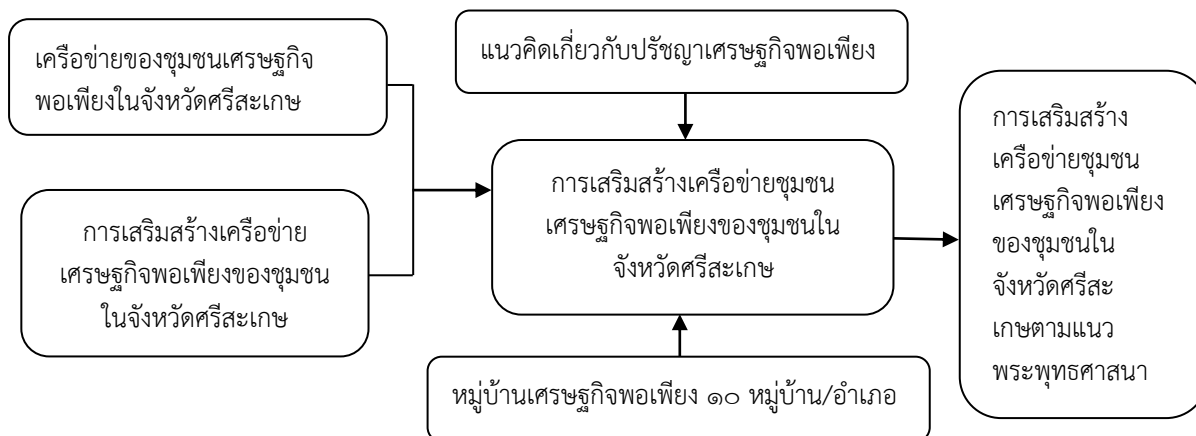
๒) การเสริมสร้างเครือข่ายเศรษฐกิจพอเพียงของชุมชนในจังหวัดศรีสะเกษ

๓) การเสริมสร้างเครือข่ายชุมชนเศรษฐกิจพอเพียงของชุมชนในจังหวัดศรีสะเกษตามแนวพระพุทธศาสนา

๘.๖ การนำเสนอผลการศึกษาวิจัย การนำเสนอข้อมูลจะอยู่ในลักษณะพรรณนาความ (Descriptive Presentation) ประกอบตารางและการพรรณนาความประกอบการบรรยายที่เกี่ยวข้องกับการเสริมสร้างเครือข่ายชุมชนเศรษฐกิจพอเพียงของชุมชนในจังหวัดศรีสะเกษตามแนวพระพุทธศาสนา

๙. กรอบแนวคิดในการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ มีกรอบแนวคิดในการดำเนินการ ดังนี้

๑๐. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย

๑. ได้ข้อมูลเกี่ยวกับเครือข่ายของชุมชนเศรษฐกิจพอเพียงในจังหวัดศรีสะเกษ
๒. ได้ข้อมูลเกี่ยวกับการเสริมสร้างเครือข่ายเศรษฐกิจพอเพียงของชุมชนในจังหวัดศรีสะเกษ
๓. ได้แนวทางการเสริมสร้างเครือข่ายชุมชนเศรษฐกิจพอเพียงของชุมชนในจังหวัดศรีสะเกษตามแนวพระพุทธศาสนา
๔. ได้นำข้อมูลไปใช้ในการเสริมสร้างเครือข่ายชุมชนเศรษฐกิจพอเพียงของชุมชนในจังหวัดศรีสะเกษตามแนวพระพุทธศาสนาให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

บทที่ ๒

เครือข่ายของชุมชนเศรษฐกิจพอเพียงในจังหวัดศรีสะเกษ

ในบทนี้เป็นการนำเสนอเกี่ยวกับ เครือข่ายของชุมชนเศรษฐกิจพอเพียงในจังหวัดศรีสะเกษ ซึ่งมีหัวข้อที่ต้องศึกษาได้แก่ แนวคิดเกี่ยวกับการสร้างเครือข่ายสังคม แนวคิดเกี่ยวกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชน และสรุป มีรายละเอียดดังนี้

๒.๑ แนวคิดเกี่ยวกับการสร้างเครือข่ายสังคม

๒.๑.๑ ทฤษฎี

เครือข่ายชุมชน หมายถึง กลุ่มของความสัมพันธ์ที่บุคคลกลุ่มหนึ่งมีต่อกันและกัน ลักษณะของความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นสามารถนำไปใช้อธิบายพฤติกรรมของบุคคลเหล่านั้นได้ หรืออีกความหมายหนึ่งคือ ชุดของการเชื่อมโยงซึ่งกันและกันระหว่างบุคคล ที่ก่อให้เกิดสายใยผูกพันของครอบครัว เพื่อน และคนรู้จักในช่วงชีวิตของคน เครือข่ายสังคมอาจเปรียบได้กับภาพของจุดต่าง ๆ ที่มีการเชื่อมโยงกันด้วยเส้นตรงหลาย ๆ เส้น จุดคือบุคคล และเส้นตรงคือสายสัมพันธ์ บุคคลแต่ละคนจึงเป็นเสมือนจุดศูนย์กลางที่มีสายสัมพันธ์กับจุดหรือบุคคลอื่นที่มีสายสัมพันธ์กับคนอื่น ๆ ต่อไปอีกที่บุคคลตรงจุดศูนย์กลางไม่รู้จัก

แนวทางการวิเคราะห์เครือข่ายสามารถนำมาใช้อธิบายความสัมพันธ์ระหว่างสรรพสิ่งต่าง ๆ ได้ตั้งแต่ระดับครอบครัวจนถึงระดับโลก สรรพสิ่งต่าง ๆ ที่อยู่ภายในเครือข่ายความสัมพันธ์เราเรียกว่า จุด (Node) ถ้ามีการเชื่อมโยงระหว่างจุดต่าง ๆ ความสัมพันธ์ของจุดเหล่านี้ก็คือ เครือข่าย (network)

เครือข่ายเป็นรูปแบบความสัมพันธ์ทางสังคมอย่างหนึ่งที่แตกต่างไปจากกลุ่ม โดยที่กลุ่มจะมีขอบเขตที่ชัดเจน รู้ว่าใครเป็นสมาชิก ใครไม่ใช่สมาชิก มีความเป็นรูปธรรม มองเห็นได้ มีโครงสร้างทางสังคมในระดับหนึ่ง แต่เครือข่ายเป็นรูปแบบความสัมพันธ์ทางสังคมที่ไม่มีขอบเขต การเชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกเครือข่ายอาจจะมองเห็นและมองไม่เห็นเป็นรูปธรรมก็ได้ สาธะของการเชื่อมโยงระหว่างกันที่จะช่วยให้มองเห็นรูปธรรมของเครือข่ายมี ๓ ลักษณะคือ เครือข่ายการแลกเปลี่ยน เครือข่ายการติดต่อสื่อสาร และเครือข่ายความสัมพันธ์ในการอยู่ร่วมกัน เครือข่ายไม่มีโครงสร้างที่แน่นอนตายตัว อาจมีการออกแบบโครงสร้างขึ้นมาทำหน้าที่สานความสัมพันธ์ระหว่างคน/กลุ่มองค์กรให้ต่อเนื่อง แต่ในเครือข่ายไม่มีใครบังคับให้ใครทำอะไรได้ แต่ละคน/กลุ่มองค์กรต่างก็เป็นศูนย์กลางของเครือข่ายได้พอ ๆ กัน ดังนั้นรูปแบบความสัมพันธ์ทางสังคมของเครือข่ายจึงมีความซับซ้อนกว่ากลุ่ม/องค์กรมากนัก

ความสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างกันและกันของบุคคลต่าง ๆ ที่อยู่ภายในเครือข่ายสังคมนั้น เป็นความสัมพันธ์ในทุก ๆ ด้านที่บุคคลทั้งหมดในเครือข่ายสังคมมีต่อกัน ทั้งระบบเศรษฐกิจ การแต่งงาน เครือญาติ การเมือง และอื่น ๆ ส่วนพฤติกรรมที่ก่อให้เกิดความสัมพันธ์ทางสังคมขึ้นได้แก่การไปมาหาสู่ การเยี่ยมเยียน การปรึกษาหารือ การช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เครือข่ายสังคมของบุคคล หนึ่ง ๆ จึงเปรียบเสมือนสิ่งแวดล้อมทางสังคมที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของบุคคลนั้น ๆ ขณะเดียวกันบุคคล

นั้น ๆ ก็เปรียบเสมือนส่วนหนึ่งของสิ่งแวดล้อมทางสังคมของบุคคลอื่น ๆ ในเครือข่ายสังคม ซึ่งสามารถส่งผลกระทบต่อพฤติกรรมของผู้อื่นด้วยเช่นกัน

ความสัมพันธ์ทางสังคมที่บุคคลมีต่อกันและกันภายในเครือข่าย เมื่อเริ่มจากบุคคลที่เป็นจุดศูนย์กลาง ก็จะขยายวงกว้างออกไปได้หลายปริมาณพลตามขั้นตอนของวงจรชีวิต สถานภาพและบทบาทของบุคคลผู้นั้น เกิดเป็นเครือข่ายรวมและเครือข่ายย่อย เครือข่ายย่อยก็คือความสัมพันธ์ส่วนหนึ่งในหลาย ๆ ส่วนของเครือข่ายรวม ตั้งอยู่บนพื้นฐานความสัมพันธ์ทางด้านเศรษฐกิจ เครือญาติ การเมือง หรือระบบย่อยอื่น ๆ ของสังคม เครือข่ายรวมเปรียบเสมือนระบบสังคมใหญ่ และเครือข่ายย่อยเปรียบเสมือนระบบสังคมย่อย ในการค้นหาหรือแม้แต่ส่งเสริมพัฒนาเครือข่ายเราอาจเริ่มจากเครือข่ายย่อยได้

โครงสร้างของเครือข่ายที่ซับซ้อนขึ้นไปอีก เราเรียกว่า โครงข่าย (NET) โครงข่ายประกอบด้วย เครือข่ายหลายเครือข่าย (networks) การทำงานของเครือข่ายต่าง ๆ ในโครงข่ายหนึ่งหรือหลายโครงข่าย เป็นการทำงานแบบจัดการตนเอง จัดระเบียบกันเอง เครือข่ายในโครงข่ายจะสลับซับซ้อนเพียงใด มีกี่ประเภท และสัมพันธ์กันอย่างไรนั้น ขึ้นอยู่กับความเป็นมาของสังคมแต่ละแห่ง ซึ่งโครงข่ายมีทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ ที่รัฐยอมรับ มีสถานภาพตามกฎหมายและที่อยู่นอกกฎหมาย

ภายในโครงข่ายมีแนวความคิดสำคัญที่ใช้ในการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างหน่วยและเครือข่ายที่อยู่ในโครงข่ายนั้น แนวความคิดดังกล่าวคือ แนวความคิดที่ว่าด้วยอำนาจและศูนย์กลาง (Power and centrality) คนที่มีตำแหน่งเป็นศูนย์กลางเป็นตำแหน่งที่มีเอกสิทธิ์เหนือคนที่ยอมลดชั้นในวงนั้น คนศูนย์กลางนี้ เราเรียกว่า hub ซึ่งสามารถหวังได้ว่าจะต้องให้ความสนใจเป็นพิเศษกับเรื่องของอำนาจ งานวิจัยจำนวนมากได้ข้อสรุปว่า คนศูนย์กลางได้รับการยอมรับว่าเป็นผู้มีอำนาจ ทั้งในองค์กรและในเครือข่ายที่ไม่เป็นทางการ อีกทั้งยังพบอีกว่า ความสัมพันธ์ไม่เป็นไปอย่างตรงไปตรงมาและไม่เป็นความสัมพันธ์ที่เท่าเทียมกันด้วย และแม้ว่าเรื่องของคนศูนย์กลางเป็นคุณลักษณะทางโครงสร้างที่สำคัญ แต่ก็เป็นเรื่องลำบากที่จะค้นหาคุณสมบัติให้ชัดเจน

คนศูนย์กลางในเครือข่ายดำเนินการบางอย่างที่ไม่เท่าเทียมในการจัดแบ่งชั้นทางสังคม Linton Freeman (1979) จำแนกรูปแบบของคนศูนย์กลางออกเป็น ๓ รูปแบบ

๑.ระดับของการเป็นศูนย์กลาง (Degree Centrality) การวัดความเป็นศูนย์กลางของ “บุคคล” สามารถวัดได้จากจำนวนของการติดต่อกับคนอื่น คนที่เป็นศูนย์กลางจะมีการติดต่ออย่างแข็งขันกับสมาชิกคนอื่น ๆ ในเครือข่าย ในขณะที่คนที่อยู่ขอบ ๆ เครือข่ายจะไม่มี การติดต่อกับคนอื่นบ่อยครั้งนัก การวัดสามารถวัดจากการติดต่อทั้งทางอ้อมผ่านคนที่เป็นสื่อ และการติดต่อโดยตรง

๒.ความใกล้ชิดของการเป็นศูนย์กลาง (Closeness centrality) วัดจากผลรวมของระยะทางระหว่างคนศูนย์กลางกับคนที่ติดต่อด้วยทั้งหมด การวิจัยของนักวิชาการหลายท่านชี้ว่า ความใกล้ชิดของบุคคลที่มีต่อคนอื่นที่เพิ่มขึ้น ทำให้เขาสามารถเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร อำนาจ เกียรติ อิทธิพล และมีสถานภาพทางสังคมที่สูงขึ้น

๓.การคั่นกลางของคนที่เป็นศูนย์กลาง (Between's centrality) การคั่นกลางแสดงถึงความสำคัญของคนศูนย์กลาง ยังมีศักยภาพในการเป็นคนกลางได้มากเท่าไร ก็สามารถควบคุมการ

flow ของการติดต่อสื่อสารและความเป็นอิสระของคนในเครือข่ายที่จะติดต่อสื่อสารกับคนอื่น ๆ ได้มากเท่านั้น

ส่วนสำคัญของโครงข่ายและเครือข่ายที่เกี่ยวข้องกันอย่างเป็นระบบที่มีทิศทางมี ๖ ส่วน คือ

- ๑) ส่วนที่เป็นแกนมีความเป็นศูนย์กลางของความเชื่อมประสานสูง (Hub)
- ๒) ส่วนที่เป็นอาณาบริเวณที่มีการเชื่อมโยงติดต่อเข้าสู่แกนกลางด้านเดียว โดยส่วนที่เป็นแกนกลางออกไปไม่ได้หรือมีความสามารถที่จะเข้าอาณาบริเวณนั้นน้อย (In-continent)
- ๓) ส่วนที่เป็นอาณาบริเวณที่มีการเชื่อมโยงติดต่อกับแกนกลางโดยแกนกลางออกไปได้ แต่ไม่มีทางกลับเข้า หรือมีการติดต่อไหลเวียนกลับเข้าได้ยากหรือน้อยมาก (Out-Continent)
- ๔) ส่วนที่เป็นกิ่งหรือเป็นกิ่งแยกออกจากอาณาบริเวณใหญ่มี ๒ อาณาบริเวณ (tendrils)
- ๕) ส่วนที่เป็นเกาะอยู่โดดเดี่ยวแยกออกจากอาณาบริเวณใหญ่ มีการติดต่อสัมพันธ์ภายในเกาะสูง แต่ไม่มีหรือมีการติดต่อสัมพันธ์กับภายนอกน้อย
- ๖) ส่วนที่เป็นท่อหรือทางเชื่อม (tube) ระหว่างอาณาบริเวณใหญ่

ภายในเครือข่ายจุดเชื่อม (Nodes) หรือ มีบุคคล ทำงานอยู่ ๓ ประเภท คือ “Hub”, Pulse taker”, “Gatekeeper” Hubs คือ บุคคลหรือองค์กร หรือสถาบันที่เป็นจุดเชื่อมการพบปะแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารที่สำคัญ Hubs ที่อยู่บนเครือข่ายทางสังคม เหมือนกับศูนย์กลางของกลุ่มดาว บางครั้งก็มีการเชื่อมโยงจากศูนย์กลางถึง ๑๐ หรือ ๑๒ สาย ผู้ที่เป็น Hub คือ ผู้เชื่อมโยงมีลักษณะเป็นแกนกลาง

Pulse Taker คือ บุคคลผู้หวนพะวงความสัมพันธ์กับคนในองค์กร หรือในชุมชน หรือในระดับชาติ ไขว่มาจนทำให้สามารถตรวจสอบสุขภาพ หรือทิศทางของกลุ่มคน องค์กร ชุมชน ชาติ ได้ ผู้นี้มีลักษณะเป็น “หอมมะ” หรือ “ผู้จับชีพจร” มักซ่อนตัวอยู่ ไม่เปิดเผยตัวเหมือนกับผู้ที่ เป็น Hub

Gate keeper คือผู้ควบคุมข้อมูลข่าวสาร กำกับควบคุมการไหลเวียน การติดต่อสัมพันธ์กัน ณ บางจุด โดยเฉพาะจุดยุทธศาสตร์ขององค์กรหรือชุมชน จะเห็นได้ว่า Hub ก็เป็น node ประเภทหนึ่ง แต่เป็น node ที่มีสายใยเชื่อมโยงมากเป็น “ชุมสาย” แห่งการติดต่อสัมพันธ์

๒.๑.๒ ความหมายของเครือข่าย

คำว่า “เครือข่าย” มีความหมายที่หลากหลายขึ้นอยู่กับมุมมองในลักษณะต่างๆ เช่นการมองในเชิงโครงสร้าง ซึ่งนักวิชาการหลายท่านได้ให้ความหมายไว้ ดังนี้

Jeremy Boussevain ให้นิยามของ เครือข่ายทางสังคม หมายถึง ความสัมพันธ์ทางสังคมของบุคคล โดยมีการติดต่อสื่อสารและแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ซึ่งกันและกัน^{๒๑}

Borgatta, Edgar F.; and Borgatta, Marie. ให้นิยามของ เครือข่ายทางสังคม (Social Network) ว่าหมายถึง ปรากฏการณ์ทางสังคมในรูปแบบหนึ่งซึ่งแสดงให้เห็นถึงรูปแบบการจัดเรียง

^{๒๑} Boussevain, Jeremy, *Friends of Friends : Network, Manipulators and Coalitions*, Oxford : Basil Blackwell, 1974.

ความสัมพันธ์ (Patterned Arrays of Relationship) ระหว่างปัจเจกชน (Individual) ที่ร่วมกระทำการในสังคม^{๒๒}

Alter และ Hage กล่าวว่าเครือข่าย (Network) คือ รูปแบบทางสังคมที่เปิดโอกาสให้เกิดปฏิสัมพันธ์ระหว่างองค์กร เพื่อแลกเปลี่ยนการสร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียว และการร่วมกันทำงาน เครือข่ายประกอบด้วยองค์กรจำนวนหนึ่งซึ่งมีอาณาเขตที่แน่นอนหรือไม่ก็ได้และองค์กรเหล่านี้มีฐานะเท่าเทียมกัน^{๒๓}

Bruce, Steve ; and Yearley, Steven ให้นิยามว่า เครือข่ายทางสังคมคือรูปแบบความสัมพันธ์ทางสังคม (Pattern of Social Relationship) ของปัจเจกชน (Individual) ซึ่งนักสังคมวิทยาถือว่า เป็นหน่วยวิเคราะห์ (Unit of Analysis) ในการศึกษา และใช้วิธีศึกษาโดยการสังเกต (Observation) ก่อนจะเขียนออกมาเป็นแผนที่ปฏิสัมพันธ์ (Interaction Mapping)^{๒๔}

นฤมล นิราทร ได้สรุปไว้ว่า เครือข่ายควรมีกลุ่มบุคคลหรือองค์กร ซึ่งกลุ่มเหล่านี้มีปฏิสัมพันธ์ที่ประสานกลุ่มหรือบุคคลเอาไว้ สิ่งที่ได้จากการมีปฏิสัมพันธ์ก็คือ ขาวสารข้อมูลในรูปแบบต่างๆ ที่เป็นประโยชน์ มีการทำงานเพื่อให้บรรลุเป้าหมายร่วมกัน และมีความเป็นอิสระต่อกัน^{๒๕}

เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ กล่าวว่า “เครือข่าย” หมายถึง การที่ปัจเจกบุคคลองค์กรหน่วยงานหรือสถาบันใดๆ ได้ตกลงที่จะประสานเชื่อมโยงเข้าหากัน ภายใต้วัตถุประสงค์ หรือข้อตกลงอย่างใดอย่างหนึ่งร่วมกันอย่างเป็นระบบ^{๒๖}

พระมหาสุทิตย์ อากาศโร ให้นิยามของเครือข่ายทางสังคมว่า หมายถึงความสัมพันธ์ในสังคมมนุษย์ ทั้งในระดับปัจเจกบุคคล ปัจเจกบุคคลกับกลุ่ม กลุ่มกับกลุ่ม และกลุ่มกับเครือข่าย โดยเป็นการอธิบายถึงพฤติกรรมและความสัมพันธ์ที่เกี่ยวข้องกับ สิ่งต่างๆ เช่น กิจกรรมการสื่อสาร ความร่วมมือ การพึ่งพาอาศัย การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ซึ่งเป็นความสัมพันธ์ที่มีโครงสร้างและรูปแบบที่หลากหลาย^{๒๗}

เสรี พงศ์พิศ เครือข่ายคือ หัวใจของวิถีชุมชนในอดีต ซึ่งผู้คนอยู่ร่วมกัน แบบพึ่งพาอาศัยกัน ทั้ง ในชุมชนและกับชุมชนอื่นๆ มีความสัมพันธ์แบบเครือข่ายที่แสดงออกทางกิจกรรมที่หากัน

^{๒๒} Borgatta, Edgar F.; and Borgatta, Marie, *Encyclopedia of Sociology*, (Volume 4 : SZIndex), New York : Macmillan Publishing Company, 1992.

^{๒๓} Alter, Cathrin and Hage, Jerald, *Organization Working Together*, California : Sage, 1993.

^{๒๔} Bruce, Steve ; and Yearley, Steven, *The SAGE Dictionary of Sociology*, London : SAGE Publication Ltd., 2006.

^{๒๕} นฤมล นิราทร, *การสร้างเครือข่ายการทำงาน : ข้อควรพิจารณาบางประการ*, (กรุงเทพมหานคร : คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๓).

^{๒๖} เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์, *การจัดการเครือข่าย : กลยุทธ์สำคัญสู่ความสำเร็จของการปฏิรูปการศึกษา*, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทซัคเซสมีเดีย จำกัด, ๒๕๔๓).

^{๒๗} พระมหาสุทิตย์ อากาศโร, *เครือข่าย : ธรรมชาติ ความรู้ และการจัดการ*, (กรุงเทพมหานคร : โครงการเสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข), ๒๕๔๗, หน้า ๖.

สม่ำเสมอ หรือเป็นครั้งคราวทั้งนี้ เพื่อความอยู่รอดของชุมชน เพราะแม้มีอำนาจรัฐอยู่ แต่ก็ไม่ได้ครอบคลุมไปถึงวิถีปฏิบัติของชุมชน^{๒๘}

จากความหมายข้างต้น สรุปได้ว่า เครือข่าย เป็นการร่วมมือระหว่างปัจเจกบุคคล กลุ่มองค์กรประเภทเดียวกันหรือองค์กรต่างประเภทกัน หรือเป็นเครือข่ายเชื่อมโยงระหว่างกลุ่ม ซึ่งมีหลายระดับ ตั้งแต่การเชื่อมโยงระหว่างปัจเจกต่อปัจเจก การเชื่อมโยงระหว่างปัจเจกกับกลุ่มการเชื่อมโยงระหว่างกลุ่มต่อกันโดยดำเนินงานภายใต้เป้าหมาย และวิธีการทำงานร่วมกันอย่างเป็นระบบ มีการแลกเปลี่ยนข้อมูล ข่าวสาร ความรู้ ประสบการณ์ระหว่างกัน หรือลงมือทำกิจกรรมร่วมกันมีความสัมพันธ์ระหว่างกันในด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคมและอื่นๆ โดยมีการจัดรูปแบบการจัดการให้เป็นกลไกขับเคลื่อนเชื่อมโยงกิจกรรมร่วมกัน กิจกรรมเครือข่ายต้องมีลักษณะเท่าเทียมกัน และเห็นความตระหนักร่วมกันในเป้าหมายและแผนงานที่จะทำ

เครือข่ายเข้มแข็งปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในงานพัฒนาสังคม

นฤนันท์ สุริยมณี และคณะ ได้ศึกษา Best Practices เครือข่ายเข้มแข็งปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในงานพัฒนาสังคม พบว่า เครือข่าย เป็นกระบวนการทำงานที่มีการเชื่อมโยงประสานงานระหว่างบุคคล องค์กรหน่วยงานต่างๆ ที่มีฐานที่ตั้งอยู่บนวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายเดียวกันและด้วยปรัชญาการอยู่ร่วมกัน ช่วยเหลือเกื้อกูลกันในหมู่สมาชิก โดยเห็นคุณค่าของสมาชิกทุกคนทุกหน่วยเสมอทั้ง สามารถสร้างปฏิสัมพันธ์ระหว่างภาคีสมาชิกในแนวราบที่อาศัยความเข้าใจและความจริงใจเป็นกลไกให้เกิดการขับเคลื่อนของเครือข่าย ปัจจัยที่ทำให้เครือข่ายเข้มแข็งได้ คือ ๑) การมีกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง ๒) การมีส่วนร่วมของสมาชิก ๓) การมีเป้าหมายการทำงานที่ชัดเจน ๔) การมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน ๕) การมีทีมงานที่ดี^{๒๙} ซึ่งอธิบายความหมายดังนี้

๑. การมีกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง

เครือข่ายจะก้าวไปสู่ช่วงชีวิตที่ถดถอยหากไม่มีกิจกรรมใดๆ ที่สมาชิกของเครือข่ายสามารถกระทำร่วมกัน ทั้งนี้เนื่องจาก เมื่อไม่มีกิจกรรมก็ไม่มีกลไกที่จะดึงสมาชิกเข้าหากัน สมาชิกของเครือข่ายก็จะไม่มีโอกาสปฏิสัมพันธ์กัน เมื่อการปฏิสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกลดลงก็ส่งผลให้เครือข่ายเริ่มอ่อนแอ สมาชิกจะเริ่มสงสัยในการคงอยู่ของเครือข่าย บางคนอาจพาลคิดว่าเครือข่ายล้มเลิกไปแล้ว ความยั่งยืนของเครือข่ายจะเกิดขึ้นก็ต่อเมื่อได้มีการจัดกิจกรรมที่ดำเนินการอย่างต่อเนื่องจนกระทั่งกิจกรรมดังกล่าวกลายเป็นแบบแผน ของการกระทำที่สมาชิกของเครือข่ายยอมรับโดยทั่วกัน ด้วยเหตุนี้ การที่จะรักษาเครือข่ายไว้ได้ต้องมีการกำหนดโครงสร้างและตารางกิจกรรมไว้ให้ชัดเจน ทั้งในแง่ของเวลา ความถี่ และต้องเป็นกิจกรรมที่น่าสนใจเพียงพอที่จะดึงดูดสมาชิกให้เข้าร่วม

กิจกรรมดังกล่าว ไม่จำเป็นต้องเป็นกิจกรรมเดียวที่ใช้สำหรับสมาชิกทุกคน ในสำรวจดูความต้องการเฉพาะของสมาชิกในระดับย่อยลงไปในแต่ละคนและแต่ละกลุ่ม กล่าวคือควรจะมีกิจกรรมย่อยที่หลากหลายเพียงพอที่จะตอบสนองความสนใจของสมาชิกกลุ่มย่อยในเครือข่ายด้วย โดยที่

^{๒๘} เสรี พงศ์พิศ, เครือข่าย : ยุทธวิธีเพื่อประชาชนเข้มข้น ชุมชนเข้มแข็ง, (กรุงเทพมหานคร: เจริญวิทย์การพิมพ์), ๒๕๔๘.

^{๒๙} นฤนันท์ สุริยมณี และคณะ, Best Practices เครือข่ายเข้มแข็งปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในงานพัฒนาสังคม, (นครปฐม : คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล ,๒๕๔๘).

กิจกรรมเหล่านี้ก็ยังคงอยู่ในทิศทางที่จะทำให้บรรลุเป้าหมายของเครือข่าย กิจกรรมเหล่านี้อาจจัดในรูปแบบที่เป็นทางการ เช่น การวางแผนงานร่วมกัน การพบปะเพื่อประเมินผลร่วมกันประจำทุกเดือน ฯลฯ หรือจัดในรูปแบบที่ไม่เป็นทางการ เช่น จัดกีฬา สันทนาการระหว่างสมาชิก จัดงานประเพณี ท้องถิ่นร่วมกัน เป็นต้น ในกรณีนี้เครือข่ายครอบคลุมพื้นที่ที่กว้างขวางมาก กิจกรรมไม่ควรรวมศูนย์ อยู่เฉพาะส่วนกลาง ควรกระจายจุดพบปะสังสรรค์หมุนเวียนกันไปเพื่อให้สมาชิกเข้าร่วมได้โดยสะดวก

๒) การมีส่วนร่วมของสมาชิก

การมีส่วนร่วมและการแลกเปลี่ยน ในองค์ประกอบของความเป็นเครือข่าย สิ่งหนึ่งที่จะขาดไม่ได้ก็คือการมีส่วนร่วม การพึ่งพาอาศัยและการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ของสมาชิกจะเป็นปัจจัยที่หนุนเสริมให้เครือข่ายนั้นมีพลังมากขึ้น เพราะการมีส่วนร่วมจะทำให้สมาชิกมีความรู้สึกว่าเป็นส่วนหนึ่งของเครือข่าย ซึ่งจะช่วยให้ทุกฝ่าย หันหน้าเข้าหากันและพึ่งพากันมากขึ้น นอกจากนี้การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ก็มีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง เพราะจะนำไปสู่การให้และการรับ รวมถึงการระดมทรัพยากรเพื่อให้ภารกิจที่เครือข่ายดำเนินการร่วมกันนั้นบรรลุถึงเป้าหมาย การแลกเปลี่ยนเรียนรู้จึงเป็นทั้งแนวคิด กระบวนการและวิธีการของการจัดการเครือข่ายเป็นกระบวนการสร้างข้อมูลที่ต่อเนื่อง เพราะถ้าไม่มีกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันที่มาจากความร่วมมือแล้ว พัฒนาการของเครือข่ายจะเป็นไปอย่างช้าๆ และอาจถดถอยลง ดังนั้น การมีส่วนร่วมและการแลกเปลี่ยนจึงเสมือนกลไกที่เป็นแรงผลักดันให้ความเป็นเครือข่ายดำเนินไปอย่างต่อเนื่อง

๓) การมีเป้าหมายการทำงานที่ชัดเจน

เป้าหมายหรือจุดมุ่งหมาย เป็นองค์ประกอบที่สำคัญอีกประการหนึ่ง เพราะหากว่าบุคคล กลุ่ม องค์กร มารวมกันเพียงเพื่อทำกิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งโดยไร้ความมุ่งมั่นหรือจุดมุ่งหมายร่วมกัน ความสัมพันธ์ดังกล่าวมีอาจกล่าวได้ว่าเป็นเครือข่าย เพราะความเป็นเครือข่ายจะต้องมีความหมายถึง “การร่วมกันอย่างมีจุดหมาย” เพื่อทำกิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง โดยมีวัตถุประสงค์และกระบวนการเพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมายนั้น

๔) การมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน

สัมพันธภาพที่ดีเป็นองค์ประกอบสำคัญยิ่งในการรักษาเครือข่ายให้ยั่งยืนต่อไปความสัมพันธ์ที่ดีเป็นเสมือนน้ำมันที่คอยหล่อลื่นการทำงานร่วมกันให้ดำเนินไปอย่างราบรื่น เมื่อใดที่สมาชิกของเครือข่ายเกิดความรู้สึกบาดหมางไม่เข้าใจกัน หรือเกิดความขัดแย้งระหว่างกันโดยหาข้อตกลงไม่ได้ สัมพันธภาพระหว่างสมาชิกก็จะเริ่มแตกร้า ซึ่งหากไม่มีการแก้ไขอย่างทันที่ ก็นำไปสู่ความเสื่อมถอยและความสิ้นสุดลงของเครือข่ายได้ ดังนั้น ควรมีการจัดกิจกรรมที่มีจุดประสงค์เพื่อกระชับความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกโดยเฉพาะ และควรจัดอย่างสม่ำเสมอไม่ใช่ว่าจัดในช่วงที่มีปัญหาเกิดขึ้นเท่านั้น

๕) การมีทีมงานที่ดี

การทำงานเป็นทีมมีความสำคัญในทุกองค์กร การทำงานเป็นทีมเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับการเพิ่มประสิทธิภาพและประสิทธิผลของการบริหารงาน การทำงานเป็นทีมมีบทบาทสำคัญที่จะนำไปสู่ความสำเร็จของงานที่ต้องอาศัยความร่วมมือของกลุ่มสมาชิกเป็นอย่างดี กระบวนการทำงานเป็นทีมขึ้นอยู่กับภาวะผู้นำ และทักษะความชำนาญเฉพาะตัวของผู้ร่วมทีม มีการถ่ายทอดกระบวนการเรียนรู้ให้กันและกัน การเรียนรู้เทคนิคเครื่องมือในการจัดกระบวนการประชุมและเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม

รวมทั้งการพัฒนาทักษะด้วยกระบวนการฝึกอบรม ทีมที่จะประสบความสำเร็จในการทำงาน คือกลุ่มของบุคคลที่ทำงานร่วมกันเพื่อให้บรรลุเป้าหมายของทีม สิ่งทีทีมจะต้องยึดถือเป็นกรอบเพื่อทำงานร่วมกันคือ ความเป็นหนึ่งเดียวกัน จัดการด้วยตนเอง พึ่งพาตัวเอง ขนาดของกลุ่มที่พอเหมาะ ความเป็นหนึ่งเดียวกันสมาชิกของทีมที่ประสบความสำเร็จในการทำงานจะต้องมีความเป็นหนึ่งเดียวกัน ทุก ๆ คนจะถูกดึงเข้ามาในทิศทางเดียวกันเพื่อให้บรรลุความสำเร็จในงานและ / หรือบรรลุเป้าหมายร่วมกัน โดยทั่วไปแล้วงาน และ / หรือเป้าหมายอาจบรรลุได้เมื่อทำงานร่วมกันแทนที่จะต่างคนต่างทำ ทีมงานที่มีประสิทธิภาพจะมีลักษณะโดดเด่นและสมาชิกทุกคนมีความรู้สึกว่าตนเองมีส่วนร่วมในความสำเร็จด้วยการจัดการด้วยตนเองกล่าวโดยสรุป เครือข่ายเป็นกระบวนการทำงานที่มีการเชื่อมโยงประสานงานระหว่างบุคคล องค์กรหน่วยงานต่างๆ ที่มีฐานที่ตั้งอยู่บนวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายเดียวกันและด้วยปรัชญาการอยู่ร่วมกันโดยเห็นคุณค่าของสมาชิกทุกคนทุกหน่วยเสมอกัน จึงสามารถสร้างปฏิสัมพันธ์ระหว่างภาคีสมาชิกในแนวราบที่อาศัย ความเข้าใจและความจริงใจ มีความเอื้ออาทรเป็นการทำงานแบบเพื่อนไม่ใช่การบังคับบัญชา และปัจจัยที่ทำให้เครือข่ายเข้มแข็งได้คือ ๑) การมีกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง ๒) การมีส่วนร่วมของสมาชิก ๓) การมีเป้าหมายการทำงานที่ชัดเจน ๔) การมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน ๕) การมีทีมงานที่ดี

ประเภทของเครือข่ายทางสังคม (Type of Social Network)

การจำแนกประเภทของเครือข่ายทางสังคม สามารถแบ่งได้ในหลายรูปแบบ นักวิชาการหลายท่านได้จำแนกประเภทของเครือข่าย โดยสังเขป ดังนี้

Martin Kilduff และ Wenpin Tsai ได้แบ่งประเภทของเครือข่ายตามระดับของการศึกษาวิเคราะห์เครือข่าย (Network Analysis) โดยแบ่งได้เป็น ๔ ประเภท คือ^{๓๐}

- ๑) เครือข่ายระดับปัจเจกบุคคล (Individual Level Network)
- ๒) เครือข่ายระดับหน่วยธุรกิจ (Business Unit Level Network)
- ๓) เครือข่ายระดับองค์กร (Organization Level Network)
- ๔) เครือข่ายระดับอื่นๆ (Other Level Network) หรือระดับระหว่างองค์กรมิติ ดังนี้

(๑) จำแนกตามพื้นที่ดำเนินการ เช่น เครือข่ายระดับหมู่บ้าน ตำบล อำเภอ จังหวัดภาค และประเทศ

(๒) จำแนกตามกิจกรรมหรือประเด็นปัญหา เช่น เครือข่ายที่ทำงานด้านเด็ก สตรี สาธารณสุข เศรษฐกิจ พัฒนาชุมชน สิทธิมนุษยชน และสิ่งแวดล้อม

(๓) จำแนกตามอาชีพหรือสถานภาพทางสังคม เช่น เครือข่ายด้านแรงงาน เครือข่ายกลุ่มพระสงฆ์ เครือข่ายครูพิทักษ์สิทธิเด็ก เครือข่ายสารวัตรนักเรียน

(๔) จำแนกตามรูปแบบโครงสร้างหรือความสัมพันธ์ ทำให้เกิดเครือข่ายใน ๒ ลักษณะ คือ เครือข่ายตามแนวตั้ง คือ ๑.เครือข่ายที่มีโครงสร้างเป็นช่วงชั้นทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างองค์กรภายในเครือข่ายไม่เท่ากัน และ ๒.เครือข่ายตามแนวนอน เป็นเครือข่ายที่ความสัมพันธ์ระหว่างองค์กรภายในเครือข่ายเท่าเทียมกัน

^{๓๐} Kilduff, Martin ; and Tsai, Wenpin, *Social Networks and Organizations*,(London : SAGE Publication Ltd., 2003), pp.4-8.

๒.๑.๓ การสร้างและพัฒนาเครือข่ายสังคม

การสร้างเครือข่ายเป็นกิจกรรมในการก่อให้เกิดกลุ่ม โดยมีวัตถุประสงค์ ในการแลกเปลี่ยน การจัดกิจกรรมหรือการผลิตระหว่างองค์กรสมาชิกเครือข่ายนั้น จำเป็นต้องอาศัย การมีปฏิสัมพันธ์ ร่วมกัน มาก่อนที่จะหาความตกลงเป็นองค์กรเครือข่าย^{๓๑}

การสร้างเครือข่ายอาจปรากฏในรูปของการจัดตั้งเป็นเครือข่ายใหม่ การสร้างเครือข่ายนั้น มีหลายลักษณะไม่ว่าจะเป็นในองค์กรธุรกิจซึ่งถือว่าเป็นการสร้างมูลค่าเพิ่มในการเชิงธุรกิจ ส่วนด้าน การพัฒนาสังคมนั้น เป็นสิ่งที่มีอยู่ในวัฒนธรรมชุมชนของชาวบ้านแล้ว การสร้างเครือข่ายในงาน พัฒนาปรากฏในหลายลักษณะเช่น เครือข่ายขององค์กรระหว่างชุมชน เครือข่ายตามกิจกรรมและใน หลายกรณีที่มีเครือข่ายที่เกิดจากการจัดตั้ง โดยความพยายามของหน่วยงานรัฐเอง การสร้างเครือข่าย ในการทำงานด้านพัฒนาสังคม มีแนวโน้มที่จะเป็นการสร้างเครือข่ายระหว่างองค์กรที่ทำงานพืงพืงซึ่ง กันและกันมากกว่าที่จะมีการแข่งขันกันถึงแม้ว่าภาวะ การแข่งขันระหว่างกันจะมีอยู่ แต่ก็ไม่น้อยกว่า ในองค์กรธุรกิจ

การสร้างเครือข่ายการทำงานในการพัฒนาสังคมนั้น เป็นสิ่งจำเป็นอย่างมากในอันที่จะ นำไปสู่การสร้างผลกระทบที่จะเกิดขึ้น เมื่อปัญหาสังคมมีความซับซ้อนและหลากหลายมากยิ่งขึ้นและมีทรัพยากรจำนวนมากย่อมเป็นไปได้ที่องค์กรใดองค์กรหนึ่งจะทำงานให้ประสบความสำเร็จได้ด้วย ตนเองจำเป็นต้องมีการร่วมกันระหว่างองค์กรหรือการสร้างเครือข่ายในการทำงาน (๑) ต้องการมี เพื่อนในการทำงาน ต้องการมีหมู่ มีพวก (๒) ต้องการทรัพยากรในการทำงาน (๓) ต้องการรับภาระ ความเสี่ยงในกิจกรรมร่วมกัน (๔) ต้องการความชำนาญเฉพาะด้านในการแก้ไขปัญหา (๕) ต้องการ ประหยัด และ (๖) ต้องการเรียนรู้ประสบการณ์ในการทำงานร่วมกัน รวมไปถึงมีปัจจัยเสริมที่เป็น เงื่อนไขสำคัญ คือ ความเต็มใจที่จะเข้าร่วมเป็นเครือข่าย

ส่วนพระมหาสุทิตย์ อาภากรโ ให้เหตุผลว่าการสร้างเครือข่ายทางสังคมเกิดจาก (๑) สถาน การณ์ปัญหาและสภาพแวดล้อมที่ซ้ำซ้อน หลากหลายและขยายตัว จนเกินความสามารถของปัจเจก บุคคลหรือกลุ่มที่จะดำเนินการแก้ไข (๒) เครือข่ายเป็นเครื่องมือหรือยุทธศาสตร์ในการสร้างพื้นที่ทาง สังคม และ (๓) เพื่อให้การประสานผลประโยชน์เป็นไปอย่างเท่าเทียม^{๓๒}

สรุปได้ว่า เครือข่ายนั้นจะมีการเชื่อมโยงกันและกันระหว่างบุคคลและก่อให้เกิดความ สัมพันธ์ที่ทำให้เกิดขึ้นเป็นเครือข่าย ความสัมพันธ์ทางสังคมที่บุคคลมีต่อกันและกันภายในเครือข่าย เมื่อเริ่มจากบุคคลที่เป็นจุดศูนย์กลาง และมีการขยายความสัมพันธ์ออกเป็นเครือข่ายทางสังคมเป็น เครือข่ายที่กว้างขึ้น กลุ่มของความสัมพันธ์ที่บุคคลกลุ่มหนึ่งมีต่อกันและกัน ส่วนรูปแบบเครือข่ายก็มี อยู่หลายรูปแบบ และรูปแบบของเครือข่ายจำแนกโดยใช้คุณ ลักษณะของพื้นที่ทางภูมิศาสตร์ วัตถุประสงค์ของเครือข่าย และมีการสร้างเครือข่ายเป็นกิจกรรมในการก่อให้เกิดกลุ่ม โดยมี

^{๓๑} นฤมล นิราทร, การสร้างเครือข่ายการทำงาน : ข้อควรพิจารณาบางประการ, (กรุงเทพมหานคร: คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๓), หน้า ๘.

^{๓๒} พระมหาสุทิตย์ อาภากรโ, เครือข่าย : ธรรมชาติ ความรู้ และการจัดการ, (กรุงเทพมหานคร : โครงการเสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข, ๒๕๔๗), หน้า ๕๕-๕๘.

วัตถุประสงค์ ในการแลกเปลี่ยนการจัดกิจกรรมหรือการผลิตระหว่างองค์กรสมาชิกเครือข่ายนั้น จำเป็นต้องอาศัย การมีปฏิสัมพันธ์ร่วมกัน มาก่อนที่จะหาความตกลงเป็นองค์กรเครือข่าย

๒.๒ แนวคิดเกี่ยวกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

คำว่า “เศรษฐกิจพอเพียง” เป็นหลักปรัชญาที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีพระ ราชดำรัสชี้แนะแนวทางการดำเนินชีวิตแก่พสกนิกรชาวไทยมาโดยตลอดนานกว่า ๒๕ ปี ตั้งแต่ก่อน เกิดวิกฤติการณ์ทางเศรษฐกิจ และเมื่อภายหลังได้ทรงเน้นย้ำแนวทางการแก้ไขเพื่อให้รอดพ้น และสามารถดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคงและยั่งยืนภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์และความเปลี่ยนแปลงต่างๆ ทั้งนี้ ยังมีนักวิชาการหลายท่าน ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไว้ ดังจะนำมากล่าว เป็นตัวอย่างดังนี้

นักวิชาการได้กล่าวเกี่ยวกับแนวคิดหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไว้ว่าหากย้อนกลับไป มองแต่ครั้งในอดีต สังคมชนบทไทยดั้งเดิมเป็นสังคมที่มีวิถีชีวิตแบบเรียบง่าย เศรษฐกิจพื้นฐาน เป็นการ ผลิตเพื่อยังชีพสำหรับการบริโภคใช้สอยในครัวเรือนและในชุมชน มีใช้เพื่อการแลกเปลี่ยน วัตถุประสงค์ใน การผลิตสำหรับดำรงชีพมาจากสภาพแวดล้อมที่อยู่รอบตัว ปัจจัยเหล่านี้ทำให้ชาวชนบทมี ความใกล้ชิดผูกพันและตระหนักในสิ่งแวดล้อม ซึ่งแสดงออกในรูปของความเชื่อและพิธีกรรม ที่เอื้อต่อการ รักษาสมดุลของทรัพยากรธรรมชาติ นอกจากนั้น ความสัมพันธ์หลักในชุมชนยังเป็น ความสัมพันธ์ใน ระบบเครือญาติ และความสัมพันธ์ในระบบเครือญาติ ซึ่งสอดคล้องต่อการ ใช้ทรัพยากรร่วมกัน ทั้ง การแบ่งปันผลผลิต การพึ่งพาอาศัยกันในด้านต่างๆ ลักษณะทั้งหมดนี้ จึงทำให้ชนบทไทยในอดีตดำรง อยู่อย่างสงบ และพึ่งพาตัวเองได้และมีความพอเพียงตามอัตภาพ โดยสามารถสืบทอดเอกลักษณ์ ดังกล่าวต่อเนื่องอย่างมีขาดสายตลอดมาเป็นเวลาหลายร้อยปี

การเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่ของชนบทเกิดขึ้นเมื่อสังคมไทยเข้าสู่กระบวนการพัฒนาไปสู่ ความทันสมัย ภายหลังจากสงครามโลกครั้งที่สองสิ้นสุดลง ประเทศมหาอำนาจใช้อำนาจทั้งในรูป ความรู้ ทางวิชาการ โครงการความช่วยเหลือต่างๆ เข้ามารอบงำ เพื่อสร้างความหมายของคำว่า “การ พัฒนา (Development)” และ “ด้อยพัฒนา (Underdevelopment)” ทั้งนี้เพื่อจัดแบ่งประเภท ของ ประเทศต่างๆ ออกเป็นประเทศที่พัฒนาแล้ว และประเทศที่ยังด้อยพัฒนา ประเทศไทย ถูกให้ ความหมายว่าเป็นประเทศด้อยพัฒนา ทำให้เกิดกระแสความต้องการพัฒนาไปสู่ความทันสมัย ตาม แบบประเทศตะวันตก จนในที่สุดได้ผลักดันให้เกิดการพัฒนาอย่างเป็นระบบ ด้วยการ มีแผนพัฒนาที่ ชัดเจนเป็นครั้งแรก คือแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑ พุทธศักราช ๒๕๐๔ เมื่อเวลาผ่านไป ผลจากการใช้แนวทางพัฒนาประเทศไปสู่ความทันสมัย ได้ก่อให้เกิด การเปลี่ยนแปลงแก่สังคมไทยเป็นอย่างมากในทุกด้าน สำหรับผลด้านบวกนั้นได้แก่ การเพิ่มขึ้นของ อัตราการเติบโตทางเศรษฐกิจ ความเจริญทางวัตถุและสาธารณูปโภคต่างๆ ระบบสื่อสาร ที่ทันสมัยหรือการขยายปริมาณและการกระจายการศึกษาอย่างทั่วถึงมากขึ้น แต่ผลด้านบวกเหล่านี้ ส่วนใหญ่กระจายไปถึงคนชนบทหรือผู้ด้อยโอกาสในสังคมได้น้อย และการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว ยังไปถึง คนชนบทหรือผู้ด้อยโอกาสในสังคมได้น้อย ในขณะเดียวกัน การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวยัง ก่อให้เกิดผล ลบติดตามมาด้วย เช่น การขยายตัวของอุตสาหกรรม การส่งเสริมการเกษตรแผน

ใหม่เพื่อการค้าและส่งออก และการขยายตัวของรัฐเข้าไปในชนบท ได้ส่งผลให้ชนบทเกิดความอ่อนแอในหลายด้าน ทั้งการพึ่งพิงตลาดและพ่อค้าคนกลาง ความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติ ระบบความสัมพันธ์แบบ เครือญาติ และการรวมกลุ่มกันตามประเพณีเพื่อการจัดการทรัพยากรที่เคยมีอยู่แต่เดิมแตกสลายลง รวมทั้งภูมิปัญญาที่สั่งสมกันมาเริ่มถูกลืมเลือนสูญหายไป สิ่งสำคัญก็คือความพอเพียง (Self-sufficiently) ในการดำรงชีวิตอันเป็นเงื่อนไขพื้นฐานที่ทำให้คนไทยพึ่งตนเองได้อย่างมีศักดิ์ศรี ภายใต้ อำนาจและความอิสระในการกำหนดชีวิตของตน รวมทั้งศักยภาพในการควบคุม จัดการให้ได้รับการสนองตอบต่อความต้องการต่างๆ ซึ่งเป็นศักยภาพพื้นฐานที่คนไทยและสังคมไทยเคยมีอยู่แต่เดิม ต้อง ถูกกระทบกระเทือนจนเกิดวิกฤตเศรษฐกิจ เมื่อ พ.ศ.๒๕๔๐ ที่เกิดจากปัญหาเศรษฐกิจขยายตัวแบบ ฟองสบู่และปัญหาความอ่อนแอของชนบท รวมทั้งปัญหาสังคมอื่นๆ ที่เกิดขึ้นล้วนแต่เป็นข้อพิสูจน์ และยืนยันปรากฏการณ์นี้ได้เป็นอย่างดี

ผลที่เกิดขึ้นได้ก่อให้เกิดคำถาม และข้อสงสัยต่อแนวทางการพัฒนาไปสู่ความทันสมัยตามแบบตะวันตก ที่เชื่อมาแต่เดิมว่าถูกต้องเหมาะสม ว่าแท้จริงแล้ว แนวทางพัฒนาเช่นนี้ยังคงถูกต้องและสอดคล้องกับบริบทของสังคมไทยต่อไปหรือไม่ แม้ในแวดวงการพัฒนาโดยเฉพาะอย่างยิ่ง นักวิชาการและปัญญาชน ก็พบความเกิดกลุ่มแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาที่ “โต้แย้งทฤษฎีความทันสมัย” เช่น ทฤษฎีพึ่งพิง แนวคิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน หรือแนวคิดวัฒนธรรมชุมชน เป็นต้น^{๓๓}

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้ทรงมีพระราชดำรัสเรื่องแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อเป็นแนวทางการดำเนินชีวิตของพสกนิกรชาวไทยมาโดยตลอดนานกว่า ๓๐ ปี โดยพระราชทานครั้งแรก เมื่อวันที่ ๑๘ กรกฎาคม พ.ศ.๒๕๑๗ ในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์^{๓๔} โดยทรงเน้นถึงแนวทางการพัฒนาประเทศที่จำเป็นต้องทำตามลำดับขั้น โดยสร้างพื้นฐานความพอดี พอกิน พอใช้ของประชาชนเป็นเบื้องต้นก่อน และใช้วิธีการและอุปกรณ์ที่ประหยัด แต่ถูกต้องตามหลักวิชาการ เมื่อความจำเป็นพื้นฐานมั่นคงแล้ว จึงค่อยเสริมความเจริญและฐานะทาง เศรษฐกิจที่สูงขึ้นตามลำดับ และเมื่อภายหลังได้ทรงเน้นย้ำแนวทางการแก้ไข ปัญหาเพื่อให้สังคมไทย รอดพ้นจากภาวะวิกฤตทางเศรษฐกิจและสังคม และเพื่อช่วยให้สังคมไทย

^{๓๓} อ่างใน พระสมบุรณ์ ปุณณปัญโญ, “บทบาทของพระสงฆ์วัดพระบรมธาตุคอยผาสุก ในการส่งเสริมและพัฒนาสิ่งแวดล้อม ศูนย์การเรียนรู้เชิงปฏิบัติการเศรษฐกิจพอเพียง ตำบลแม่สาบ อำเภอสะเมิง จังหวัดเชียงใหม่”, การค้นคว้าแบบอิสระ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๕๐).

^{๓๔} อภิชาติ พันธุ์เสน และคณะ, โครงการสังเคราะห์องค์ความรู้เกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง, (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, ๒๕๔๙), หน้า ๔๗.

สามารถดำรงอยู่ได้อย่าง มั่นคงและยั่งยืนภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์และการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ของสังคม

๒.๒.๑ ความหมายของเศรษฐกิจพอเพียง

ความหมายของเศรษฐกิจพอเพียง ผู้วิจัยของอัญเชิญพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่ทรงพระราชทานแก่คณะบุคคลต่างๆ ที่เข้าเฝ้าถวายชัยมงคล เนื่องในโอกาสวันเฉลิม พระชนมพรรษา ดังนี้

“...พอเพียง มีความหมายกว้างขวางยิ่งกว่านี้อีก คือคำว่า พอ ก็พอเพียงนี้ก็พอแค่นั้นเอง คนเราถ้าพอในความต้องการก็มีความโลภน้อย เมื่อมีความโลภน้อยก็เบียดเบียนคนอื่นน้อยถ้า ประเทศใดมีความคิดอันนี้ มีความคิดว่าทำอะไรต้องพอเพียง หมายความว่าพอประมาณ ซื่อตรง ไม่โลภอย่างมาก คนเราก็อยู่เป็นสุข พอเพียงนี้อาจจะมี มีมากอาจจะมีของหรูหราก็ได้ แต่ว่าต้อง ไม่ไปเบียดเบียนคนอื่น...”^{๓๕}

นักวิชาการได้สรุปความหมายของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงว่า “เศรษฐกิจพอเพียง เป็น ปรัชญาที่ถึงแนวทางการดำรงอยู่และการปฏิบัติของประชาชนทุกระดับตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับ ชุมชน จนถึงระดับรัฐ ทั้งในการพัฒนาและการบริหารประเทศให้ดำเนินไปในทางสายกลาง โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อให้ก้าวทันต่อโลกยุคโลกาภิวัตน์ ความพอเพียง หมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควรต่อการมี ผลกระทบใดๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลง ทั้งภายนอกและภายใน ทั้งนี้จะต้องอาศัยความรอบรู้ ความรอบคอบ และความระมัดระวัง ในการนำวิชาการต่างๆ มาใช้ในการวางแผนและการ ดำเนินงาน ทุกขั้นตอน และขณะเดียวกันจะร้องเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนในชาติโดยเฉพาะ เจ้าหน้าที่ยุทธ นัก ทฤษฎีและนักธุรกิจ ในทุกระดับให้มีสำนึกในคุณธรรม ความซื่อสัตย์ สุจริตและให้ มีความรอบรู้ที่ เหมาะสม ดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความเพียร มีสติ ปัญญา และความ รอบคอบ เพื่อให้สมดุลและ พร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและกว้างขวาง ทั้ง ด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อม และ วัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี”^{๓๖}

จากหนังสือ “๒๐๙ คำสอนพอเศรษฐกิจพอเพียง” ซึ่งเป็นหนังสือเฉลิมพระเกียรติเฉลิม ฉลองพระชนมายุ ๘๑ พรรษา ได้จัดทำขึ้น เพื่อรวบรวมพระราชดำรัสเรื่องเศรษฐกิจพอเพียง ได้ กล่าวไว้ว่า เศรษฐกิจพอเพียง เป็นปรัชญาที่ถึงแนวทางการดำรงอยู่และปฏิบัติของประชาชนในทุก

^{๓๕} “พระราชดำรัส เนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา ณ ศาลาดุสิดาลัย”, <http://www.pcru.ac.th/kings/project4.php> (วันที่สืบค้นข้อมูล ๑๔ มีนาคม ๒๕๖๐)

^{๓๖} คณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, **ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง** (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, ๒๕๕๐), หน้า ๓๔.

ระดับ ตั้งแต่ครอบครัว ชุมชนจนถึงระดับรัฐ ทั้งในการพัฒนาและบริหารประเทศให้ดำเนินไปในทาง สายกลาง โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อให้ก้าวทันต่อยุคโลกาภิวัตน์ ความพอเพียง หมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผลรวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี พอสมควร ต่อการมีผลกระทบใดๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอกและภายใน ทั้งนี้จะต้องอาศัยความรอบรู้ ความรอบคอบและความระมัดระวังยิ่งในการนำวิชาการต่างๆ มาใช้ในการวางแผนและการ ดำเนินการทุกขั้นตอน และขณะเดียวกันจะต้องเสริมสร้างพื้นฐานทางจิตใจของคนในชาติ โดยเฉพาะ ผู้นำที่รัฐ นักทฤษฎีและนักธุรกิจในทุกระดับให้มีสำนึกในคุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริต และให้มี ความรอบรู้ที่เหมาะสม ดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความเพียร มีสติ มีปัญญาและความรอบคอบเพื่อให้สมดุล และพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว และกว้างขวาง ทั้งด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี^{๓๗}

เศรษฐกิจพอเพียง หมายถึงความสามารถของชุมชนเมือง รัฐ ประเทศ หรือภูมิภาค หนึ่งๆ ในการผลิตสินค้าและบริการทุกชนิดเพื่อเลี้ยงสังคมนั้นๆ ได้โดยไม่ต้องพึ่งพาอาศัยปัจจัยต่างๆ ที่เราไม่ได้เป็นเจ้าของ^{๓๘} นอกจากนี้เศรษฐกิจพอเพียงที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้พระราชทานไว้ในหนังสือ **“ใต้เบื้องพระยุคลบาท”** ว่าพระเจ้าอยู่หัวได้รับสั่งมาเรื่องเศรษฐกิจพอเพียงและประโยค หนึ่งที่ทรงอธิบายไว้ว่า หัวใจก็คือคำว่าพอ เศรษฐกิจพอเพียงก็คือคำว่าพอ คุณจะมีชีวิตที่ตั้งอยู่บน มาตรฐานความพออย่างไร ความพอก็คือคำว่าพอประมาณ ความพอประมาณ พระองค์ขยายความ ต่อไปอีก ไม่ใช่ผมพูดนะครับ พอประมาณคือพอแต่จำเพาะตัวเองที่หากินได้ อย่างมี เหตุมีผล ด้วยความซื่อสัตย์สุจริต จึงไม่ต้องไปเบียดเบียนคนอื่นเขา แน่นนอนมาตรฐานแต่ ละคนไม่เหมือนกัน ไม่ใช่ทุกคนจะให้จนเหมือนกันหมด นั่นก็ไม่ใช่ชีวิตจริง บางคนมาตรฐานมีสมบัติเก๋ากินอะไรก็โชคดีไป มาตรฐานก็อยู่แค่นี้ อีกคนกินแต่เงินเดือนจริงๆ มาตรฐานก็อยู่แค่นี้ แต่ทุกคนต้องมีมาตรฐานเส้นระดับพอดีของตัวเอง คือ ต้องสร้างมาให้ได้ แล้วยึดตรงนั้นเป็นหลัก ซึ่งภาษาทางพุทธเราก็สอนอยู่ แล้วเส้นทางสายกลาง มัชฌิมาปฏิปทา คือ ทางสายกลาง คือไม่ หย่อน ไม่ตึงเกินไป เหมาะสมแต่ละ คน^{๓๙} รวมถึงการศึกษาาระบบเศรษฐกิจของชุมชนไทยในอดีต

^{๓๗} พิศุทธิ์ โจทย์ กิ่ง, ดร. ๒๐๙ คำสอนพ่อเศรษฐกิจพอเพียง, (กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา, ๒๕๕๑), หน้า ๒๔๓.

^{๓๘} อ่างใน กัญญารัตน์ กิ่งก้ำ, “ปัจจัยที่เอื้อต่อความสำเร็จในการพัฒนาชุมชนตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงของชุมชนบ้านม่อนหินแก้ว ตำบลวังพร้าว อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง”, การค้นคว้าแบบอิสระ รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๕๓).

^{๓๙} สุเมธ ตันติเวชกุล ดร., ใต้เบื้องพระยุคลบาท, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มติชน, ๒๕๔๔), หน้า ๓๐๓.

ว่าเป็นระบบเศรษฐกิจแบบพอเพียงซึ่งผลิตเพื่อใช้เอง ไม่ใช่ระบบการพึ่งพิงสังคมภายนอก มีความผูกพันกันสูงช่วยเหลือซึ่งกันและกัน มีความพอเพียงในตนเอง นับถึระบบเศรษฐกิจเป็นสำคัญ และไม่มี การแบ่งชนชั้นกัน เป็นต้น^{๕๐}

นักวิชาการได้กล่าวสรุปถึงความหมายของเศรษฐกิจพอเพียงว่า หลักการของเศรษฐกิจพอเพียง (Sufficiency Economy) เปรียบเสมือนเครื่องยนต์ให้สามารถขับเคลื่อนไปได้และสรุปสาระสำคัญได้ดังนี้

๑. ความพอประมาณ (Moderation) หมายถึงความสามารถในการควบคุมความรู้สึกนึกคิด ความปรารถนา และพฤติกรรมตลอดจนการประพฤติปฏิบัติอยู่ในขอบเขตอันมีเหตุผล โดยมีลักษณะที่เป็นนามธรรมอยู่มาก และสามารถยืดหยุ่นเปลี่ยนแปลงได้ตามกรณี ซึ่งความพอประมาณ อาจ หมายถึงระดับปานกลาง

๒. ความมีเหตุผล (Reasonableness) หมายถึงเป็นหลักที่มีความคิดลึกลับซึ่งเป็นความมีเหตุผลที่ยึดคน ชุมชน และประเทศชาติเป็นจุดศูนย์กลาง ซึ่งอาจจะต้องพิจารณาปัจจัยรอบด้าน ตัวอย่างเช่น เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ความอิสระเสรี การพึ่งพาตนเองได้ ฯลฯ

๓. การมีภูมิคุ้มกัน (Immunity) หมายถึงการมีสภาพที่พร้อมต่อการถูกกระทบจากสิ่งเร้าต่างๆ กล่าวคือ “การมีภูมิคุ้มกัน” เป็นศัพท์ทางการแพทย์ที่ถูกนำมาอธิบายถึงสภาพร่างกายที่สามารถต้านทานเชื้อโรคที่เข้าร่างกายโดยมีการสร้างภูมิคุ้มกันเพื่อที่จะลดหรือควบคุมความเสี่ยง (Risk) ต่อปัจจัยที่เข้ามากระทบไม่ให้ก่อปัญหาหรืออุปสรรคจนต้องเกิดความสูญเสียตามมา ดังนั้นการ สร้างภูมิคุ้มกันจึงเป็นกระบวนการป้องกันตนเองเพื่อควบคุมความเสี่ยงด้วยวิธีการต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง กับปัจจัยความเสี่ยงนั้น^{๕๑}

ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง คือการถูกนำมาใช้โดยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชได้ทรงนำมาเป็นแนวทางสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน เพื่อรับมือกับการความท้าทาย และการเปลี่ยนแปลงสำคัญที่จะเกิดขึ้นอันเนื่องมาจากโลกาภิวัตน์ ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเกิดจากการเฝ้า สังเกตโดยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชตลอด ๕๘ ปีของพระองค์ที่ครองราชย์ นอกจากนี้ ยังได้ระบุหลักการนี้ได้เน้นถึงทางสายกลาง ที่เป็นเส้นทางหลักสู่การเอาชนะอุปสรรค ต่างๆ ในการดำเนินชีวิตของคนไทย ไม่ว่าจะเป็นในครอบครัว ธุรกิจ และในชุมชน โดยเฉพาะหลังจาก วิกฤตเศรษฐกิจเอเชียในปี ๑๙๙๗ ที่องค์การธุรกิจจำนวนมากในประเทศไทยได้

^{๕๐} ฉัตรทิพย์ นาถสุภา, เศรษฐกิจหมู่บ้านไทยในอดีต, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทสำนักพิมพ์สร้างสรรค์, ๒๕๔๐), หน้า ๑.

^{๕๑} จรรย์ จันทลักษณ์, ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงกับความสุขมวลชนและการเกษตรยั่งยืน, (กรุงเทพมหานคร : สาขาวิชาส่งเสริมการเกษตรและสหกรณ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๔๙), หน้า ๙.

ล้มละลาย พระเจ้าอยู่หัวยังได้ทรงเน้นย้ำถึงแนวทางของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงให้เป็นวิธีการแก้ปัญหาวิกฤตการณ์ ทางเศรษฐกิจให้กลับคืนมาสู่ความยั่งยืนได้อีกครั้งหนึ่ง^{๔๒}

๒.๒.๒ หลักแนวคิดหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

การพัฒนาตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง คือการพัฒนาที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของทางสายกลางและความไม่ประมาท โดยคำนึงถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล การสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีในตัวตลอดจนใช้ความรู้ ความรอบคอบ และคุณธรรม ประกอบการวางแผน การตัดสินใจและการกระทำ มีหลักพิจารณาอยู่ ๕ ส่วน ดังนี้^{๔๓}

๑. กรอบแนวคิด เป็นปรัชญาที่ชี้แนะแนวทางการดำรงอยู่และปฏิบัติตนในทางที่ควรจะเป็น โดยมีพื้นฐานมาจากวิถีชีวิตดั้งเดิมของสังคมไทย สามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้ตลอดเวลา และเป็นการมองโลกเชิงระบบที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา มุ่งเน้นการรอดพ้นจากภัย และวิกฤต เพื่อความมั่นคงและความยั่งยืนของการพัฒนา

๒. คุณลักษณะ เศรษฐกิจพอเพียงสามารถนำมาประยุกต์ใช้กับการปฏิบัติตนได้ในทุกระดับโดยเน้นการปฏิบัติตามทางสายกลาง และการพัฒนาอย่างเป็นขั้นเป็นตอน

๓. คำนียาม ความพอเพียงจะต้องประกอบด้วยคุณลักษณะ ๓ คุณลักษณะพร้อมๆ กัน ดังนี้

ความพอประมาณ หมายถึงความพอดีไม่น้อยเกินไปและไม่มากเกินไปโดยไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น เช่น การผลิตและบริโภคที่มีอยู่ในระดับที่พอประมาณ

ความมีเหตุผล คือการตัดสินใจเกี่ยวกับระดับของความพอเพียงนั้นจะต้องเป็นไปอย่างมีเหตุผล โดยพิจารณาจากเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้องตลอดจนคำนึงถึงผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการกระทำ นั้นๆ อย่างรอบคอบ

การมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว หมายถึงการเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงด้านต่างๆ ที่เกิดขึ้น โดยคำนึงถึงความเป็นไปได้ของสถานการณ์ต่างๆ ที่คาดว่าจะเกิดขึ้น ในอนาคตอันใกล้

๔. เงื่อนไข การตัดสินใจและการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ให้อยู่ในระดับพอเพียงนั้น ต้องอาศัยทั้งความรู้และคุณธรรมเป็นพื้นฐาน กล่าวคือ

^{๔๒} Avery, G.C., *Leadership for sustainable futures : Achieving success in a competitive world*, Cheltenham, (UK and Northampton, MA, USA : Edward Elgar, 2005), p. 12.

^{๔๓} รัตนา แก้วเสน, “การวางแผนระดับท้องถิ่นเพื่อการพัฒนาที่สมดุลด้วยตารางวางแผนเศรษฐกิจพอเพียง : กรณีศึกษาจังหวัดเชียงใหม่”, *การค้นคว้าแบบอิสระ เศรษฐศาสตร์มหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๕๔).

เงื่อนไขความรู้ ประกอบด้วย ความรอบรู้เกี่ยวกับวิชาการต่างๆ ที่เกี่ยวข้องอย่างรอบ ด้าน ความรอบคอบที่จะนำความรู้เหล่านั้นมาพิจารณาให้เชื่อมโยงกัน เพื่อประกอบการวางแผนและความระมัดระวังในขั้นปฏิบัติ

เงื่อนไขคุณธรรม ที่จะเสริมสร้างประกอบด้วย มีความตระหนักในคุณธรรม มีความซื่อสัตย์สุจริตและความอดทน มีความเพียร ใช้สติปัญญาในการดำเนินชีวิต

๕. แนวทางการปฏิบัติ/ผลที่คาดว่าจะได้รับ จากการนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ คือการพัฒนาที่สมดุลและยั่งยืน พร้อมรับต่อการเปลี่ยนแปลงในทุกๆ ด้าน ทั้งด้าน เศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม ความรู้และเทคโนโลยี

แนวคิดของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เป็นปรัชญาที่ชี้ถึงแนวทางการดำรงอยู่ และ ปฏิบัติตนของประชาชนในทุกๆระดับ ตั้งแต่วัตถุประสงค์ระดับครอบครัว ระดับชุมชน จนถึงระดับรัฐ ทั้งในการ พัฒนาบริหารประเทศให้ดำเนินไปในทางสายกลาง โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจ เพื่อให้ก้าวทันต่อโลกยุคโลกาภิวัตน์ ความพอเพียง หมายถึงความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็นที่ จะต้องมีการมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควร ต่อการมีผลกระทบใดๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้ง ภายในและภายนอก ทั้งนี้ จะต้องอาศัยความรู้ ความรอบคอบ และความระมัดระวังอย่างยิ่ง ในการ นำวิชาการต่างๆ มาใช้ในการวางแผนและดำเนินงานทุกขั้นตอน และ ขณะเดียวกันจะต้องเสริมสร้าง พื้นฐานจิตใจคนในชาติ โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ของรัฐ นักทฤษฎี และ นักธุรกิจในทุกๆระดับ ให้มีสำนึกใน คุณธรรมความซื่อสัตย์สุจริต และให้มีความรู้ที่เหมาะสม ดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความเพียร มีสติปัญญา และความรอบคอบ เพื่อให้สมดุล และพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว และกว้างขวางทั้งด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรม จากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี

เศรษฐกิจพอเพียงคือ ๓ ห่วง ๒ เงื่อนไข ได้แก่ ความมีเหตุผล ความพอประมาณ และ การมีระบบภูมิคุ้มกัน ซึ่งเกาะเกี่ยวสัมพันธ์กันเหมือนเป็นห่วง ๓ ห่วง โดยตั้งอยู่บนพื้นฐานของความรู้ กับคุณธรรม อันเป็นเงื่อนไขอีก ๒ เงื่อนไขได้แก่

ความมีเหตุผล โดยเน้นการปรับกิจกรรมและการดำเนินธุรกิจให้สอดคล้องกับภูมิสังคม การที่ภูมิประเทศและภูมิอากาศของประเทศไทยเหมาะสมกับการเพาะปลูกและเลี้ยงสัตว์ และ ประชากรมีความชำนาญเกี่ยวกับอาชีพเกษตรกรรม มีเทคโนโลยีและภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ สันับสนุน อาชีพเกษตรกรรม และความต้องการอาหารของโลกเพิ่มขึ้นตลอดเวลา ทำให้ เกษตรกรรมเป็นสาขา การผลิตที่สำคัญสำหรับประเทศ เปรียบเทียบกับอุตสาหกรรมที่เราต้องพึ่ง ทั้งเงินทุน เทคโนโลยี และ การบริหารจัดการจากต่างประเทศ

ความพอประมาณ ในการทำกิจกรรมหรือลงทุนธุรกิจต่างๆ ต้องคำนึงถึงความสามารถด้านการบริหารจัดการของผู้จะลงทุน ความพร้อมของเงินทุน และเทคโนโลยี ซึ่งควรจะต้องมีประสบการณ์ในการบริหารกิจกรรมหรือธุรกิจที่จะดำเนินการ ต้องมีเงินทุนเพียงพอ หากจะต้องกู้เงิน ก็ให้เป็นส่วนน้อยและมีความมั่นใจว่าจะใช้คืนเงินกู้ได้ และต้องมีความรอบรู้เกี่ยวกับเทคโนโลยีที่ใช้ เป็นอย่างดี สามารถแก้ไขปรับปรุงเทคโนโลยีได้ด้วยตนเอง

การมีภูมิคุ้มกัน เราต้องสร้างภูมิคุ้มกันเกี่ยวกับการเคลื่อนย้ายทุนที่ทำให้เกิดวิกฤตเศรษฐกิจของประเทศมาแล้วไม่ให้เกิดอีก ต้องแก้ไขการที่พึ่งตัวเองไม่ได้ ด้านพลังงานและการที่ไม่สามารถเรียนรู้หรือปรับตัวให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลงของโลกได้ เราต้องมีภูมิคุ้มกันความโลภของเราเอง ไม่ให้ความโลภที่ต้องการเพิ่มปริมาณผลผลิตทำให้เราต้องใช้จ่ายยาฆ่าแมลงในภาคการเกษตรความพอประมาณ ความมีเหตุผล และการมีภูมิคุ้มกันเป็นสาระหลักของปรัชญาเศรษฐกิจ พอเพียง โดยมีเงื่อนไขดังนี้

ความรอบรู้ ต้องรู้ทันโลก รู้เขารู้เรา เราต้องรู้ทันการเปลี่ยนแปลงของโลกเพื่อที่จะปรับตัวให้ทันและได้รับประโยชน์จากการเปลี่ยนแปลงนั้นให้ได้ ซึ่งผู้ที่เอาใจใส่ที่จะรับรู้และสามารถประเมินผลกระทบที่จะเกิดจากการเปลี่ยนแปลงของสถานการณ์และปรับตัวให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลงได้ดีจะได้เปรียบ

ความรอบคอบ การคิดอย่างรอบคอบต้องเข้าใจความเชื่อมโยงของเหตุปัจจัยและคาดการณ์ได้ว่า การกระทำของเรา หรือผลกระทบของการกระทำของคนอื่นมีเหตุและปัจจัยที่จะมีผล ต่อเราอย่างไร ต้องมีการวิเคราะห์เหตุปัจจัย หรือสถานการณ์ที่เป็นไปได้หลายๆ สถานการณ์ และ เตรียมหาวิธีการรับมือกับผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้น

ความสุจริต ให้สำนึกในคุณธรรม จริยธรรมตลอดเวลา การมีสติปัญญา หากขาดสติก็ขาดทุกอย่าง สติอาจขาดได้ง่ายๆ จากการเสพติดหรือสุรา การขาดสติทำให้ทางปฏิบัติทั้งกาย วาจา และใจเสื่อมเสียไปด้วย สมาธิไม่เกิด ปัญญาไม่เกิด แก้ปัญหาไม่ได้ การงานก็ไม่สัมฤทธิ์ผล^{๔๔}

เศรษฐกิจพอเพียง หมายถึงความพอเพียงอย่างน้อย ๗ ประการด้วยกัน คือ

ประการที่ ๑ พอเพียงสำหรับทุกคน ทุกครอบครัว ไม่ใช่เศรษฐกิจแบบทอดทิ้งกัน

ประการที่ ๒ จิตใจพอเพียง ทำให้รักและเอื้ออาทรคนอื่นได้ คนที่ไม่พอจะรักคนอื่นไม่เป็นและทำลายมาก

ประการที่ ๓ สิ่งแวดล้อมพอเพียง การอนุรักษ์และเพิ่มพูนสิ่งแวดล้อม ทำให้ยังชีพและ ทำมาหากินได้ เช่น การทำเกษตรผสมผสานซึ่งได้ทั้งอาหาร ได้สิ่งแวดล้อม และได้ทั้งเงิน

^{๔๔} พงพิสิษฐ์ วิเศษกุล, เศรษฐกิจเขียวและใส, (กรุงเทพมหานคร : มติชน, ๒๕๕๑), หน้า ๑๗๕.

ประการที่ ๔ ชุมชนเข้มแข็งพอเพียง การรวมตัวกันเป็นชุมชนเข้มแข็ง จะทำให้สามารถแก้ปัญหาต่างๆ ได้ เช่น ปัญหาสังคม ปัญหาความยากจน หรือปัญหาสิ่งแวดล้อม

ประการที่ ๕ ปัญหาความพอเพียง มีการเรียนรู้ร่วมกันในการปฏิบัติและปรับตัวได้อย่างต่อเนื่อง

ประการที่ ๖ อยู่บนพื้นฐานวัฒนธรรมพอเพียง วัฒนธรรม หมายถึงวิถีชีวิตของกลุ่มชนที่สัมพันธ์อยู่กับสิ่งแวดล้อมที่หลากหลาย ดังนั้นเศรษฐกิจจึงควรสัมพันธ์และเติบโตขึ้นจากรากฐานทางวัฒนธรรม จึงจะมั่นคง

ประการที่ ๗ มีความมั่นคงพอเพียงไม่ใช้วาทะบารมี เดี่ยวจนเดี่ยวรวยแบบกะทันหัน เดี่ยว ตกงานไม่มีกินไม่มีใช้ เศรษฐกิจพอเพียงที่มั่นคงจะทำให้สุขภาพจิตดี

เมื่อทุกอย่างพอเพียงก็เกิดความสมดุล ความสมดุล คือความเป็นปกติและยั่งยืน ซึ่งเราอาจเรียกเศรษฐกิจพอเพียงในชื่ออื่นๆ เช่น

- เศรษฐกิจพื้นฐาน
- เศรษฐกิจสมดุล
- เศรษฐกิจบูรณาการ
- เศรษฐกิจศีลธรรม^{๕๕}

แนวคิดของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง คือหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง สามารถสรุปง่ายๆ คือ ๓ ห่วง ๒ เงื่อนไข อันประกอบไปด้วยพอประมาณ มีเหตุผล มีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี และมีความรู้ มีคุณธรรม ซึ่งจะนำไปสู่ชีวิต เศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมที่ก้าวหน้าอย่างสมดุล มั่นคง ยั่งยืน^{๕๖}

สรุปได้ว่า แนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญาในการดำเนินชีวิต เพื่อให้สามารถปรับตัวรับการเปลี่ยนแปลงต่อสถานการณ์โลกในปัจจุบันที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม มุ่งเน้นการพึ่งตนเองโดยยึดหลักความพอประมาณ ความมี เหตุผล มีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี บนเงื่อนไขมีความรู้คุณธรรม ซึ่งจะนำไปสู่ชีวิต เศรษฐกิจ สังคม และ สิ่งแวดล้อมที่ก้าวหน้าอย่างสมดุล มั่นคง และยั่งยืน

เศรษฐกิจพอเพียง เป็นแนวทางที่มุ่งให้ดำรงอยู่ในวิถีชีวิตที่พอดี พออยู่พอกิน พอใช้ ไม่ให้เดือดร้อนทั้งตัวเองและผู้อื่น โดยที่จะต้องสร้างพื้นฐานแก่ตัวเองให้ดีเสียก่อน ไม่มุ่งหวังความเจริญแต่เพียงอย่างเดียว ตั้งอยู่ในทางสายกลางมีความระมัดระวังในการดำเนินชีวิต อดทนขยันหมั่นเพียร

^{๕๕} อ่างใน อภิชา ที่รักษ์, ทางรอดในภาวะเศรษฐกิจถดถอย โดยใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง, (กรุงเทพมหานคร : ดอกหญ้าวิชาการ, ๒๕๕๑), หน้า ๑๖๖-๑๖๘.

^{๕๖} สรรเสริญ วงศ์ช่อม, เศรษฐกิจพอเพียง : พื้นฐานสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน, (กรุงเทพมหานคร : เพชรรุ่ง การพิมพ์, ๒๕๔๔), หน้า ๖.

ประกอบอาชีพสุจริต รู้จักใช้ทรัพยากรให้เกิดประโยชน์สูงสุด รู้จักการประมาณ ตนเองและดำรงชีวิตอย่างมีเหตุผล อาศัยตนเป็นที่พึ่งแห่งตน ให้ความสำคัญกับการรวมกลุ่มในชุมชน และดำรงชีวิตให้ตั้งอยู่บนพื้นฐานของความเมตตา ความเอื้ออาทร และความสามัคคีของสมาชิกในชุมชน และการพัฒนาตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง คือการพัฒนาที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของทางสาย กลางและความไม่ประมาท โดยคำนึงถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล การสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีใน ตัวตลอดจนใช้ความรู้ ความรอบคอบ และคุณธรรม ประกอบการวางแผน การตัดสินใจและการ กระทำ

๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชน

๒.๓.๑ ความหมายของการพัฒนา

จากการทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความหมายของการพัฒนา มี นักวิชาการหลากหลายท่านได้ให้นิยามความหมายของการพัฒนาชุมชนที่หลากหลายไว้ ซึ่งผู้วิจัยได้ ศึกษาและเรียบเรียงไว้ ดังนี้

ราชบัณฑิตยสถาน ได้ให้ความหมายของคำว่า “การพัฒนา” ในภาษาไทย มาจาก“วฑฺฒน” ในบาลี และ“วรุณ” ในภาษาสันสกฤต แปลว่า ความเจริญ^{๔๗}

สนธยา พลศรี ได้ให้ความหมายและอธิบายไว้ว่า “การพัฒนา” มาจากคำภาษาบาลีว่า วฑฺฒน (วัต-ทะ-นะ) แปลว่า เจริญ ซึ่งแบ่งออกเป็นสองส่วน คือการพัฒนาคนเรียกว่า ภาวนา กับการพัฒนาสิ่งอื่นๆ ที่ไม่ใช่คนเช่น วัตถุ และสิ่งแวดล้อมต่างๆ เรียกว่า พัฒนา หรือ วัฒนา เช่น การก่อสร้าง ถนน บ่อน้ำ อ่างเก็บน้ำ สะพาน โรงงานผลิตกระแสไฟฟ้า เป็นต้น^{๔๘} และสนธยา พลศรี ยังได้สรุป แนวคิดของนักวิชาการต่างๆ ที่กล่าวถึงความหมายของ “การพัฒนา” ไว้ดังนี้คือ

- ๑) การทำให้ดีขึ้น เจริญก้าวหน้าขึ้นโดยไม่หยุดนิ่ง
  - ๒) การเปลี่ยนแปลงสภาพที่ไม่พอใจ ไปสู่สภาพที่น่าพอใจอย่างมีระบบ
  - ๓) การกระจายรายได้ของบุคคลไปสู่ชุมชน
  - ๔) กระบวนการเจริญเติบโตในทางเศรษฐกิจ
  - ๕) กระบวนการปรับปรุงคุณภาพชีวิตของชนบท ทั้งด้านเศรษฐกิจและ สังคม
  - ๖) กระบวนการจัดการองค์การทางสังคมที่สามารถไปสู่สภาพที่ดีกว่า
  - ๗) การปรับปรุงระบบสังคมให้ทันสมัย
  - ๘) การเพิ่มขีดความสามารถของสังคมอย่างสูงสุด
  - ๙) การเปลี่ยนแปลงในระบบทั้งคุณภาพ ปริมาณ และสิ่งแวดล้อม
  - ๑๐) การเปลี่ยนแปลงที่มีทิศทาง หรือวางแผนไว้ล่วงหน้า
  - ๑๑) การสร้างความเสมอภาคด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และระหว่างชุมชน ต่างๆ ทั้งนี้
- สนธยา พลศรี ได้แบ่งแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาของนักวิชาการต่างๆ ออกเป็น ๓ กลุ่ม มีลักษณะดังนี้

^{๔๗} ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒, (กรุงเทพมหานคร : นานมีบุ๊คส์พับลิเคชันส์ จำกัด, ๒๕๔๖), หน้า ๗๗๙.

^{๔๘} สนธยา พลศรี, ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๔๕), หน้า ๒

กลุ่มที่ ๑ มีความคิดเห็นว่า การพัฒนา หมายถึงความเจริญเติบโต (Growth) คือ เป็นการเพิ่มผลผลิต ซึ่งกระทำโดย ระบบสังคมร่วมกับสิ่งแวดล้อม เช่น การผลิตข้าวเพิ่มขึ้น การสร้างถนน สะพาน เขื่อน เป็นต้น

กลุ่มที่ ๒ มีความคิดเห็นว่า การพัฒนา หมายถึงการเปลี่ยนแปลงระบบการทำงาน เช่น มีการเปลี่ยนแปลงระบบสังคม ระบบการเมือง และ ระบบการบริหาร

กลุ่มที่ ๓ มีความคิดเห็นว่า การพัฒนา เป็นการเน้นถึงวัตถุประสงค์หลักถ้าเป็นการบริหาร ก็ต้องบริหารด้วยวัตถุประสงค์ คือ การท างานที่มุ่งเน้นวัตถุประสงค์เป็นหลัก กล่าวคือ การพัฒนาต้องเป็นไปตามวัตถุประสงค์ และความต้องการที่ได้รับความเห็นชอบหรือ การสนับสนุนจากบุคคลที่เกี่ยวข้องอย่างกว้างขวาง^{๔๙}

สัญญา สัญญาวิวัฒน์ ได้กล่าวไว้ว่าการพัฒนาทุกอย่างต้องเป็นการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นก่อนแล้วจะต้องมีสิ่งอื่นหรือมีลักษณะอื่นเข้ามาผสมจึงจะเรียกว่าการเปลี่ยนแปลง แบบนี้เรียกว่าการพัฒนา ลักษณะที่เพิ่มเข้ามาที่สำคัญนั้นคือทิศทางของการเปลี่ยนแปลงที่มีการกำหนดไว้ล่วงหน้า^{๕๐}

ไพฑูรย์ เครือแก้ว ได้กล่าวถึงชุมชน ว่าหมายถึงกลุ่มบุคคลตั้งอยู่เป็นที่ เป็นทางมีขอบเขตเดียวกัน และผู้คนเหล่านี้มี การพบประแลกลเปลี่ยนความคิดเห็น และติดต่อซึ่งกันและกันมี ความสนใจ ร่วมกันอย่างใดอย่างหนึ่ง เช่น ความรักชาติ รักมาตุภูมิ มีแนวพฤติกรรมเป็นอย่างเดียวกัน เช่น การกิน การอยู่ ภาษาพูด เป็นต้น^{๕๑}

ไพฑูรย์ วัฒนศิริธรรม ได้อธิบายว่า ชุมชน หมายถึง กลุ่มคนที่มีวิถีชีวิตเดียวกัน และสื่อ สารเกี่ยวข้องกันอย่างเป็นปกติต่อเนื่อง อันเนื่องมาจากการอยู่ในพื้นที่ร่วมกัน หรือการมีอาชีพ ร่วมกัน หรือการประกอบกิจกรรม ซึ่งมีวัตถุประสงค์ร่วมกัน หรือการมีวัฒนธรรมความเชื่อ หรือความสนใจ ร่วมกัน^{๕๒}

ประเวศ วะสี ได้กล่าวว่าชุมชนในภาษาอังกฤษว่า Community ซึ่งได้มีผู้ให้หลักนิยามมากมายแตกต่างกันไปตามทัศนะความคิดเห็นจากการศึกษารวบรวมข้อมูลและประสบการณ์ของการพัฒนาชุมชน ตามชุมชนต่างๆ จะพบเห็นได้ว่า การพัฒนาชุมชนนั้น มีแนวความคิดที่แตกต่างกันบ้างตามภูมิประเทศ โดยมีบางประเด็นที่มีความสำคัญ ดังต่อไปนี้

๑. มนุษย์เป็นทรัพยากรที่สำคัญที่สุดของชุมชน และปรัชญาของการพัฒนาชุมชน มีความเชื่อมั่นในพลังความสามารถของมนุษย์ การดำรงอยู่หรือการล่มสลายของชุมชน การพัฒนาชุมชนจะเจริญหรือเสื่อมถอยของชุมชน ขึ้นอยู่กับคนในชุมชนเป็นสำคัญ การพัฒนาชุมชนจึงต้องให้คนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา คือการพัฒนาคนให้มีขีดความสามารถในการพัฒนาตนเองและชุมชนให้มีมาตรฐานในการดำรงชีวิต หรือมีคุณภาพชีวิตที่ดี มีความพร้อมที่จะพัฒนาชุมชนของตนเอง ในระดับหนึ่ง

^{๔๙} สนธยา พลศรี, **ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน**, หน้า ๘.

^{๕๐} สัญญา สัญญาวิวัฒน์, **ทฤษฎีการพัฒนาสังคม**, (กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัด เอมีเทรดดิ้ง, ๒๕๒๒), หน้า ๑๓.

^{๕๑} ไพฑูรย์ เครือแก้ว , **ลักษณะสังคมไทย**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์พิชิตการพิมพ์, ๒๕๓๘), หน้า ๓.

^{๕๒} ไพฑูรย์ วัฒนศิริธรรม, **สำนักไทยที่พึ่งงานที่ปรารถนา**, (กรุงเทพมหานคร : ศุภสภา, ๒๕๔๔) , หน้า ๕.

๒. การมีส่วนร่วมของประชาชน ที่จะมาช่วยกันพัฒนาชุมชนเป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนในชุมชน ได้เข้ามามีส่วนร่วมคิด ร่วมปฏิบัติการ และร่วมรับผิดชอบในทุก ๆ เรื่องทุกขั้นตอน ทั้งร่วมคิด ร่วม วางแผน ร่วมปฏิบัติงาน ร่วมการประเมินผล และร่วมรับผลประโยชน์ที่เกิดขึ้น อาจจะกล่าวได้ว่า การ พัฒนาชุมชนเป็นของประชาชน โดยประชาชน และเพื่อประชาชน การมีส่วนร่วมของประชาชนจึงเป็น แนวคิดที่สำคัญประการหนึ่งของการพัฒนาชุมชน

๓. การช่วยเหลือตนเองของคนในชุมชน จากความเชื่อในปรัชญาเรื่องศักยภาพและพลังความสามารถของชุมชนแล้ว การพัฒนาชุมชนจึงเป็นการเสริมสร้างขีดความสามารถของประชาชน และชุมชนให้สามารถที่จะพัฒนาชุมชนได้ด้วยตนเองการขอความช่วยเหลือจากภายนอกชุมชนต้อง เป็น สิ่งที่เกินความสามารถของคนในชุมชนเท่านั้น เพื่อให้ชุมชนมีความเข้มแข็งและพึ่งพาตนเองได้ ทั้งทาง เศรษฐกิจ ศีลธรรมคุณธรรม และสุขภาพที่ดี

๔. การใช้ทรัพยากรในชุมชน การพัฒนาชุมชนได้ผลประโยชน์ย่อมเกิดขึ้นในชุมชนดั่งนั้น นอกจากการพัฒนาด้วยการช่วยเหลือตนเองของคนในชุมชนแล้วต้องใช้ทรัพยากรต่าง ๆ เช่น คน เงิน วัสดุอุปกรณ์ และรวมถึงทรัพยากรอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาที่มีอยู่ในชุมชน ที่ไม่หวังพึ่งพาจากภายนอกชุมชน เพราะชุมชนอื่น ๆ ก็มีความจำเป็นที่จะต้องใช้ทรัพยากรเพื่อนำไปพัฒนาชุมชนของตน เช่นเดียวกัน ในเรื่องของการใช้ทรัพยากรเพื่อพัฒนาชุมชนนี้ส่วนหนึ่งก็ต้องเป็นหน้าที่ของรัฐบาล จะต้องให้การสนับสนุนอย่างเต็มที่ แต่รัฐจะให้การช่วยเหลือมักจะเป็นโครงการใหญ่ ๆ เท่านั้นที่จะต้อง ใช้ทรัพยากรมากเป็นแผนและโครงการที่รัฐบาลดำเนินการ ผ่านหน่วยงานราชการ ไม่ใช่เป็นแผนและ โครงการพัฒนาของประชาชนในชุมชน

๕. การริเริ่มของประชาชนในชุมชน ปรัชญาของการพัฒนาชุมชนเชื่อในสิทธิเสรีภาพของ คน การพัฒนาชุมชนต้องเกิดจากความต้องการที่แท้จริงของประชาชนในชุมชน โดยประชาชนเป็นผู้ ริเริ่ม ในการจัดทำโครงการ ไม่ใช่ถูกกำหนดโดยบุคคลหรือหน่วยงานภายนอกชุมชน การดำเนินงาน พัฒนา ในขั้นตอนต่างๆ ต้องให้ประชาชนในชุมชนเป็นผู้รับผิดชอบ หน่วยงานอื่น ๆ ควรเป็นหน่วยงาน ที่คอย ส่งเสริมสนับสนุนเท่านั้น แนวความคิดดังกล่าวนี้จะเกิดขึ้นได้โดยวิธีให้การศึกษาแก่ประชาชนในชุมชนจนมีความรู้ความสามารถในระดับที่เรียกว่า คิดเป็น ทำเป็น จนมีความสามารถที่จะค้นพบ ปัญหา วิธีการแก้ไขปัญหาและดำเนินการแก้ไขปัญหาได้ด้วยตนเอง

๖. ขีดความสามารถของชุมชนและรัฐบาล การพัฒนาชุมชนมุ่งเน้นให้ดำเนินการโดยคน และ ทรัพยากรในชุมชนเป็นสำคัญเพราะรัฐบาลมีขีดความสามารถจำกัดทั้งบุคลากร งบประมาณหรือ ทรัพยากร ระบบบริหารและดำเนินงานพัฒนา ส่วนประชาชนในชุมชนเองก็มีขีดจำกัดในเรื่องความไม่พร้อมของคนและทรัพยากรที่ใช้ในการพัฒนาไม่เพียงพอ ดังนั้นจะดำเนินงานพัฒนา ชุมชนในชุมชนใด ชุมชนหนึ่งจึงต้องคำนึงถึงขีดความสามารถในชุมชนและรัฐบาล กล่าวคือ ชุมชนที่มีความพร้อมมากก็ พึ่ง ความสามารถของตนเองได้มาก ชุมชนที่มีความพร้อมน้อยก็พึ่งพาตนเองได้น้อย รัฐก็จะเข้าไปให้ การ สนับสนุนมากขึ้น ขีดความสามารถของชุมชนและรัฐนี้จะต้องเป็นสัดส่วนและสอดคล้องซึ่งกัน และกัน

๗. การร่วมมือกันระหว่างรัฐกับประชาชน การพัฒนาชุมชนจะประสบความสำเร็จได้ ต้องเกิด จากการร่วมมือกันระหว่างรัฐบาลกับประชาชนไม่ปล่อยให้ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งรับผิดชอบเพียง ฝ่ายเดียว เพราะรัฐบาลและประชาชนในชุมชนต่างมีความสามารถที่จำกัดไม่สามารถดำเนินการ พัฒนาชุมชน

ให้มีประสิทธิภาพได้ การร่วมมือระหว่างรัฐบาลและประชาชนนี้ต้องตั้งอยู่บนปรัชญา และแนวคิดของการพัฒนาชุมชน คือลงมือช่วยเหลือตนเอง การใช้ทรัพยากรในชุมชนการมีส่วนร่วมของประชาชน และการสนับสนุนส่งเสริมของรัฐบาลอย่างเหมาะสม นอกจากการร่วมมือของรัฐบาลกับ ประชาชนในชุมชนแล้ว ยังสามารถขอการสนับสนุนจากภาคเอกชนและชุมชนภายนอกที่พร้อมจะได้ การสนับสนุนได้อีกทางหนึ่งด้วย

๘.การพัฒนาแบบเบ็ดเสร็จ การพัฒนาชุมชนต้องดำเนินการไปพร้อมๆ กันหลายๆ ด้าน จะมุ่งพัฒนาในด้านใดด้านหนึ่งไม่ได้ เพราะกิจกรรมในการพัฒนาชุมชนมีหลายกิจกรรมการดำเนินกิจกรรมต่างต้องสอดคล้องเป็นแนวทางเดียวกัน เพื่อประหยัดแรงงาน งบประมาณ และเวลาที่ใช้การดำเนินงานพัฒนาชุมชนจึงต้องเกี่ยวข้องกับบุคคล หน่วยงานและองค์กรต่าง ๆ เป็นจำนวนมากต้องใช้ การประสานงานที่ดี จึงจะประสบความสำเร็จ

๙.ความสมดุลในการพัฒนา การพัฒนาชุมชนมีกิจกรรมที่ต้องดำเนินการหลายด้านไม่ใช่มีเพียงกิจกรรมเดียวต้องดำเนินการไปพร้อมๆ กันทุกด้านไม่มุ่งในเรื่องใดเรื่องหนึ่งเพราะทุกกิจกรรมมีความเกี่ยวข้องกันอย่างใกล้ชิดจึงต้องคำนึงถึงความสมดุลในการพัฒนาด้วยเช่นความ สมดุลระหว่างการพัฒนาคนกับ สิ่งแวดล้อม ความสมดุลระหว่างการพัฒนาร่างกายกับจิตใจของคน ความสมดุลระหว่างเพศและวัย เป็นต้น

๑๐.การศึกษาภาคชีวิต การพัฒนาชุมชน มีลักษณะให้การศึกษาแก่ประชาชนทุกเพศทุก วัยอย่างต่อเนื่องกันไปตลอดชีวิต^{๕๓}

การพัฒนา เป็นแนวคิดที่มีรากฐานมาจากความสนใจ ซึ่งเกิดขึ้นจากการสังเกต ปรากฏการณ์ การเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคมและวัฒนธรรม ซึ่งอธิบายไว้อย่างชัดเจนว่าสังคมและ วัฒนธรรมของมนุษยชาติมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาด้วยสาเหตุต่าง ๆ องค์กรประกอบที่เกี่ยวข้องกับ การพัฒนามีอยู่สามส่วน คือ ผู้กระทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง เจตนารมณ์ อุดมการณ์ วิธีการรวมทั้ง กระบวนการต่าง ๆ ที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง และเป้าหมายของกระทำที่ให้เกิดการเปลี่ยนแปลง โดยสรุป การพัฒนา (Development) มีความหมายเป็นสองนัย ก็คือ

ประการแรก ในความหมายอย่างแคบ การพัฒนา หมายถึง การประดิษฐ์คิดค้นหรือริเริ่มทำสิ่งใหม่ๆ ขึ้นมาและนำมาใช้เป็นครั้งแรก เช่นการคิดค้นกระแสไฟฟ้า การประดิษฐ์เครื่องคอมพิวเตอร์

และประการที่ ๒ ในความหมายอย่างกว้าง การพัฒนา หมายถึง การเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้นของระบบต่าง ๆ ในสังคมที่ได้รับการยอมรับจากคนในสังคมนั้น โดยมีหลักที่ใช้ในการพิจารณา โดยมี จุดเน้นอยู่ที่ลักษณะของการพัฒนา คือ การเปลี่ยนแปลงในด้านปริมาณ คุณภาพ และสิ่งแวดล้อม ทุกด้านให้ดีขึ้นหรือเหมาะสมกว่าสภาพที่เป็นอยู่เดิม มีลักษณะเป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นอย่างมีลำดับ ขั้นตอนต่อเนื่องกันไป มีลักษณะเป็นพลวัตร ซึ่งหมายความว่าเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องไม่หยุดยั้ง มีลักษณะเป็นแผนและโครงการ คือ เกิดขึ้นจากการเตรียมการไว้ล่วงหน้าว่าจะเปลี่ยนแปลงใคร ด้านใด ด้วยวิธีการ ใด เมื่อใด ใช้งบประมาณและสิ่งสนับสนุนเท่าใด ใครรับผิดชอบ มีลักษณะ

^{๕๓} ประเวศ วะสี, **ประชาคมตำบล**, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มติชน, ๒๕๔๑), หน้า ๙-

เป็นวิชาการ ซึ่งหมายถึง การ กำหนดขอบเขตและกลวิธีที่นำมาใช้ให้เกิดการเปลี่ยนแปลงตาม เป้าหมายที่กำหนด เช่น การพัฒนา เศรษฐกิจ การพัฒนาชนบท การพัฒนาอุตสาหกรรม การพัฒนา ชุมชน การพัฒนาการศึกษา มีลักษณะที่ ให้น้ำหนักต่อการปฏิบัติการจริงที่ทำให้เกิดผลจริง โดยที่การ เปลี่ยนแปลงนี้เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจากมนุษย์ โดยมนุษย์ และเพื่อมนุษย์ หรืออาจจะเกิดขึ้นเองมีเกณฑ์ หรือเครื่องชี้วัด ซึ่งสามารถจะบอกได้ว่าการ เปลี่ยนแปลงไม่ว่าจะเป็นด้านคุณภาพ ปริมาณ และ สิ่งแวดล้อมดีขึ้นมากหรือน้อยเพียงใด ในระดับใด

๒.๓.๒ หลักการและความหมายของพัฒนาชุมชน

จากการทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการการพัฒนาชุมชน ได้มีผู้อธิบาย ความหมายการพัฒนาชุมชนไว้อย่างหลากหลาย ซึ่งผู้วิจัยได้ศึกษาและเรียบเรียงไว้ ดังนี้

สำนักเสริมสร้างความเข้มแข็งชุมชน ได้กล่าวถึงอธิบายถึงหลักการพัฒนาชุมชน โดยแยกเป็น ประเด็นไว้ดังนี้

๑.ปรัชญาของการพัฒนาชุมชนนั้น ประการแรก ตั้งอยู่บนรากฐานอันมั่นคงแห่งความศรัทธา ในตัวคนว่าเป็นทรัพยากรที่มี ความหมายและสำคัญที่สุด มนุษย์ทุกคนมีความสามารถ

ประการที่สอง การพัฒนาชุมชน ก็คือ ความศรัทธาในเรื่องความยุติธรรมของสังคม (Social Justice) การมุ่งขจัดความขัดแย้งและความเหลื่อมล้ำต่ำสูงที่เห็นได้ชัดในหมู่มวลชนนั้น เป็นเรื่องที่ อารยะสังคมพึงยึดมั่น

ประการสุดท้าย ความไม่รู้ ความดื้อดึง และการใช้กำลังบังคับเป็นอุปสรรคที่สำคัญยิ่งต่อ ความสำเร็จของการพัฒนา และความเจริญรุดหน้าจะเกิดขึ้นได้ก็ด้วยวิธีการให้การศึกษาเท่านั้น การ ให้ การศึกษาและให้โอกาสจะช่วยดึงพลังซ่อนเร้นในตัวคนออกมาใช้ให้เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม และ การ พัฒนาจะมีประสิทธิภาพได้ก็จะต้องยึดหลักการรวมกลุ่ม และการทำงานกับกลุ่ม เพราะมนุษย์ เราเป็น สัตว์สังคม การอยู่รวมกันเป็นกลุ่มและทำงานรวมกันเป็นกลุ่มจะช่วยให้คนได้เจริญเติบโต โดยเร็วที่สุด

๒.หลักยึดในการพัฒนาชุมชน คือหลักที่นักพัฒนาชุมชนควนยึดมั่นในการพัฒนาชุมชนคือ

๒.๑ ยึดหลักความมีศักดิ์ศรี และศักยภาพของประชาชน และเปิดโอกาสให้ประชาชนใช้ ศักยภาพที่มีอยู่ให้มากที่สุด นักพัฒนาต้องเชื่อมั่นว่าประชาชนนั้นมีศักยภาพที่จะใช้ความรู้ ความสามารถที่จะปรับปรุงพัฒนาตนเองได้ จึงต้องให้โอกาสประชาชนในการคิด วางแผน เพื่อ แก้ปัญหาชุมชนด้วยตัวของเขาเอง นักพัฒนาควรเป็นผู้กระตุ้นแนะนำ ส่งเสริม

๒.๒ ยึดหลักการพึ่งตนเองของประชาชน นักพัฒนาต้องยึดมั่นเป็นหลักที่สำคัญว่าต้อง สนับสนุนให้ประชาชนพึ่งตนเองได้ โดยการสร้างพลังชุมชนเพื่อพัฒนาชุมชน ส่วนรัฐบาลจะ ช่วยเหลือ สนับสนุนอยู่เบื้องหลัง และช่วยเหลือในส่วนที่เกินขีดความสามารถของประชาชน

๒.๓ ยึดหลักการมีส่วนร่วมของประชาชน เป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนร่วมคิด ตัดสินใจ วางแผน ปฏิบัติตามแผน และติดตามประเมินผลในกิจกรรม หรือโครงการใด ๆ ที่จะทำใน ชุมชน เพื่อให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมอย่างแท้จริงในการด าเนินงาน อันเป็นการปลูกฝังจิตสำนึกใน เรื่อง ความเป็นเจ้าของโครงการ หรือกิจกรรม

๒.๔ ยึดหลักประชาธิปไตย ในการท างานพัฒนาชุมชนจะต้องเริ่มด้วยการพูดคุย ประชุมปรึกษาหารือร่วมกัน คิดร่วมกัน ตัดสินใจ และทำร่วมกัน รวมถึงรับผิดชอบร่วมกันภายใต้ความช่วยเหลือซึ่งกันและกันตามวิถีทางแห่งประชาธิปไตย

๓. หลักการดำเนินงานพัฒนาชุมชน คือหลักการในการดำเนินงานพัฒนาชุมชน ๑๐ ประการ คือ

- ๓.๑ ต้องสอดคล้องกับความต้องการที่แท้จริงของประชาชน
- ๓.๒ ต้องเป็นโครงการเอนกประสงค์ที่ช่วยแก้ปัญหาได้หลายด้าน
- ๓.๓ ต้องเปลี่ยนแปลงทัศนคติไปพร้อม ๆ กับการดำเนินงาน
- ๓.๔ ต้องให้ประชาชนมีส่วนร่วมอย่างเต็มที่
- ๓.๕ ต้องแสวงหาและพัฒนาให้เกิดผู้นำในท้องถิ่น
- ๓.๖ ต้องยอมรับให้โอกาสสตรี และเยาวชนมีส่วนร่วมในโครงการ
- ๓.๗ รัฐต้องเตรียมจัดบริการให้การสนับสนุน
- ๓.๘ ต้องวางแผนอย่างเป็นระบบ และมีประสิทธิภาพทุกระดับ
- ๓.๙ สนับสนุนให้องค์กรเอกชน อาสาสมัครต่างๆ เข้ามีส่วนร่วม และ
- ๓.๑๐ ต้องมีการวางแผนให้เกิดความเจริญแก่ชุมชนที่สอดคล้องกับความเจริญในระดับชาติด้วย

๔. กระบวนการท างานพัฒนาชุมชน การปฏิบัติงานพัฒนาชุมชนเป็นงานที่ต้องทำอย่างต่อเนื่องเป็นกระบวนการ ดังนี้

๔.๑ การศึกษาชุมชน เป็นการเสาะแสวงหาข้อมูลต่าง ๆ ในชุมชน เช่น ข้อมูลด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง การปกครอง และสภาพความเป็นอยู่ของคนในชุมชน เพื่อทราบปัญหาและความต้องการของชุมชนที่แท้จริง วิธีการในการศึกษาชุมชนอาจต้องใช้หลายวิธีประกอบกัน ทั้งการสัมภาษณ์ การสังเกต การสำรวจ และการศึกษาข้อมูลจากเอกสารต่างๆ ที่มีอยู่ในชุมชนด้วย เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ตรงกับความเป็นจริงมากที่สุด กลวิธีที่สำคัญที่นักพัฒนาต้องใช้ในขั้นตอนนี้ คือ การสร้างความสัมพันธ์กับคนในชุมชน เพราะถ้าหากปราศจากสัมพันธภาพที่ดีระหว่างพัฒนากรกับชาวบ้านแล้วเป็นการยากที่จะได้รู้และเข้าใจปัญหาความต้องการจริงๆ ของชาวบ้าน ความสัมพันธ์อันดี จนถึงขั้น ความสนิทสนมรักใคร่ ศรัทธา จึงเป็นสิ่งที่จำเป็นที่จะต้องปลูกฝังให้เกิดขึ้นกับคนในชุมชน

๔.๒ การให้การศึกษแก่ชุมชน เป็นการสนทนา วิเคราะห์ปัญหาร่วมกับประชาชนเป็นการนำข้อมูลต่าง ๆ ที่ได้จากขั้นตอนการศึกษาชุมชน มาวิเคราะห์ถึงปัญหาความต้องการและ สภาพที่เป็นจริง ผลกระทบ ความรุนแรง และความเสียหายต่อชุมชนกลวิธีที่สำคัญในขั้นตอนนี้ คือ การกระตุ้น ให้ประชาชนได้รู้เข้าใจ และตระหนักในปัญหาของชุมชน ซึ่งในปัจจุบันก็คือ การจัดเวทีประชาคม เพื่อ ค้นหาปัญหาร่วมกันของชุมชน

๔.๓ การวางแผน / โครงการ เป็นขั้นตอนให้ประชาชนร่วมตัดสินใจ และกำหนดโครงการเป็นการนำเอาปัญหาที่ประชาชนตระหนัก และยอมรับว่าเป็นปัญหาของชุมชนมาร่วมกัน หาสาเหตุแนวทางแก้ไข และจัดลำดับความสำคัญของปัญหา และให้ประชาชนเป็นผู้ตัดสินใจที่จะแก้ไขภายใต้ขีดความสามารถของประชาชน และการแสวงหาความช่วยเหลือจากภายนอก กลวิธีที่สำคัญใน

ขั้นตอน นี้ คือ การให้ความรู้เกี่ยวกับกระบวนการแก้ไขปัญหา วิธีการวางแผน การเขียนโครงการ โดยใช้เทคนิค การวางแผนแบบให้ประชาชนมีส่วนร่วม

๔.๔ การดำเนินงานตามแผนและโครงการ โดยมีผู้รับผิดชอบในการดำเนินการตาม แผนและโครงการที่ได้ตกลงกันไว้ กลวิธีที่สำคัญในขั้นตอนนี้ คือ การเป็นผู้ช่วยเหลือสนับสนุนใน ๒ ลักษณะ คือ

๑) เป็นผู้ปฏิบัติงานทางวิชาการ เช่น แนะนำการปฏิบัติงาน ให้คำปรึกษาหารือใน การแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นจากการปฏิบัติงาน

๒) เป็นผู้ส่งเสริมให้ชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมในการปฏิบัติงาน

๔.๕ การติดตามประเมินผล เป็นการติดตามความก้าวหน้าของงานที่กำลังดำเนินการตามโครงการ เพื่อการปรับปรุงแก้ไขปัญหา อุปสรรคที่พบได้อย่างทันทั่วถึง กลวิธีที่สำคัญในขั้นตอนนี้ คือ การติดตามดูแลการทำงานที่ประชาชนทำเพื่อทราบผลความก้าวหน้าและปัญหาอุปสรรค แล้วนำผลการปฏิบัติงานตามโครงการ หรือกิจกรรมไปเผยแพร่เพื่อให้ผู้เกี่ยวข้องได้ทราบ สามารถกระทำได้ด้วย

๑) แนะนำให้ผู้ผู้นำท้องถิ่นหรือชาวบ้าน ติดตามผลและรายงานผลด้วยตนเอง เช่น รายงานด้วยวาจา รายงานเป็นลายลักษณ์อักษร การจัดนิทรรศการ เป็นต้น

๒) พัฒนาการเป็นผู้รายงานผลการปฏิบัติงานด้วยตนเอง เช่น รายงานด้วยวาจาต่อผู้บังคับบัญชาและผู้เกี่ยวข้อง เสนอผลการปฏิบัติงานต่อที่ประชุม ทำบันทึกรายงานตามแบบฟอร์มต่างๆ ของทางราชการ^{๕๔}

ปารีชาติ วิลัยเสถียร และคณะ ได้กล่าวอธิบายว่า การพัฒนาชุมชน หมายถึง กระบวนการซึ่งรวมเอาความมานะพยายามของประชาชนกับฝ่ายรัฐบาลเข้าด้วยกันในการส่งเสริม สภาพของชุมชนในด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม เพื่อให้ชุมชนเหล่านั้นได้มีบทบาทเข้ามามีชีวิต อันหนึ่งอันเดียวกันของประเทศชาติ และเพื่อให้ประชาชนเข้ามามีส่วนสนับสนุนความเจริญของ ประเทศชาติ กระบวนการนี้มีสาระสำคัญ ๒ ประการ คือ

๑. ความร่วมมือของประชาชนด้วยศรัทธา ที่จะสร้างเสริมระดับความเป็นอยู่ของตนให้ดีขึ้น โดยอาศัยความริเริ่มของตนเองเป็นสำคัญ

๒. การกำหนดให้มีหน่วยงานของรัฐเป็นผู้ให้ความช่วยเหลือด้านเทคนิคและวิธีการ เพื่อให้ความคิดริเริ่ม การช่วยเหลือและความช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ได้ดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ

ดิเรก ฤกษ์หรรษา ได้ให้ความหมายของการพัฒนาชุมชนไว้ว่า เป็นกระบวนการในการปรับปรุงคุณภาพชีวิตกลุ่มบุคคลเป้าหมาย มุ่งให้เกิดความเสมอภาคและกระจายอย่างเป็นธรรม ทั้งด้าน เศรษฐกิจและสังคม เพื่อให้เกิดช่องว่างระหว่างคนรวยกับคนจนน้อยที่สุด ทั้งนี้ กระบวนการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว สามารถที่จะกำหนดทิศทางการเปลี่ยนแปลง มีโครงสร้างและ ระบบที่เหมาะสม ตลอดจนควบคุมอัตราการเปลี่ยนแปลงไปอย่างเหมาะสม^{๕๕}

^{๕๔} สำนักเสริมสร้างความเข้มแข็งชุมชน, คู่มือการดำเนินงานอาสาพัฒนา (อสพ.) รุ่นที่ ๖๕/๒, (กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย, ๒๕๕๕), หน้า ๑-๕.

^{๕๕} ปารีชาติ วิลัยเสถียร และคณะ, “กระบวนการและเทคนิคการทำงานของนักพัฒนา”, รายงานวิจัย, (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ๒๕๔๓).

พรสวรรค์ เนลสัน ฮีตสัน ได้ให้ความหมายของการพัฒนาชุมชนว่า การพัฒนาชุมชนหมายถึง กระบวนการเปลี่ยนแปลงให้ประชาชนสามารถดำเนินการ โดยอาศัย ศักยภาพด้านต่างๆ ที่มีอยู่ตอบสนองความต้องการของตนเองได้ในทุกด้านที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิต โดยการมีส่วนร่วมของประชาชน เพื่อให้อำนาจในการต่อรองและมีส่วนร่วมในการกำหนดแนวทางการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในชุมชน^{๕๖} และ

วิทยากร เชียงกุล ได้กล่าวถึงการพัฒนาชุมชนไว้ว่า การพัฒนาชุมชนที่แท้จริงควร หมายถึง การทำให้ชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนมีความสุขความสะอาดสบาย ความอยู่ดีกินดี ความ เจริญทางศิลปวัฒนธรรมและจิตใจและความสงบสันติซึ่งนอกจากจะขึ้นอยู่กับ การได้รับ ปัจจัยทางวัตถุ เพื่อสนองความต้องการของร่างกายแล้วประชาชนยังต้องการพัฒนาทางด้านการศึกษา สิ่งแวดล้อมที่ดี การพักผ่อนหย่อนใจ และการพัฒนาทางวัฒนธรรมและจิตใจด้านต่างๆ ด้วย ความต้องการทั้งหมดนี้ บางครั้งเราเรียกกันว่าเป็นการพัฒนา “คุณภาพ” เพื่อให้เห็นว่าการพัฒนาไม่ได้ขึ้นอยู่กับ การเพิ่ม ปริมาณสินค้าหรือการเพิ่มรายได้เท่านั้น หากอยู่ที่การเพิ่มความพอใจความสุขของประชาชนมากกว่า^{๕๗}

๒.๓.๓ จุดมุ่งหมายและขอบข่ายของการพัฒนาชุมชน

จากการทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการการพัฒนาชุมชน ได้มีผู้แสดงจุดมุ่งหมายและขอบข่ายของการพัฒนาชุมชนไว้อย่างหลากหลาย ซึ่งผู้วิจัยได้ศึกษาและเรียบเรียงไว้ดังนี้

จิตจำนงค์ กิติกิริติ ได้กล่าวถึงจุดมุ่งหมายของการพัฒนาชุมชนไว้ว่า การพัฒนาชุมชนเป็น กระบวนการที่ต้องกระทำอย่างต่อเนื่องและค่อยเป็นค่อยไป โดยอาศัยหลักความต้องการและการ ริเริ่ม จากประชาชนเป็นหลัก เพื่อว่าผลที่ได้รับจะเป็นการแน่นอนและถาวรตลอดไป จึงได้กำหนดจุดมุ่งหมาย ของการพัฒนาชุมชนไว้ดังนี้

๑. มุ่งที่จะเปลี่ยนทัศนคติของประชาชนให้เป็นผู้ที่ทันต่อเหตุการณ์ มีความคิดก้าวหน้า
๒. มุ่งให้ประชาชนมีความส านึกในการเป็นสมาชิกของชุมชน รู้จักร่วมแรงร่วมใจกัน แก้ปัญหา และความเป็นอยู่ของชุมชนเพื่อความเจริญของตนเองและชุมชน
๓. มุ่งจะให้ประชาชนมีความรับผิดชอบรู้จักรับผิดชอบในการดำเนินงาน รับผิดชอบต่อตนเอง ชุมชน และประเทศชาติ
๔. มุ่งที่จะให้ประชาชนรู้จักช่วยตนเอง กระตือรือร้นในการแก้ปัญหาของชุมชน มีความคิด ริเริ่มและปรับปรุงความเป็นอยู่ให้ดีขึ้นทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม^{๕๘}

อภิชัย พันธเสน กล่าวถึงจุดมุ่งหมายของการดำเนินงานพัฒนาชุมชนไว้ว่า เพื่อมุ่งที่จะขจัด ไรคร้ายสำคัญของสังคม ๓ ประการ ได้แก่

๑. ความไม่รู้
๒. ความยากจน

^{๕๖} ดิเรก ฤกษ์หรัาย, *การพัฒนาชุมชน*, (กรุงเทพมหานคร : กรุงเทพมหานครพิมพ์, ๒๕๔๗) , หน้า ๒.

^{๕๗} วิทยากร เชียงกุล, *การพัฒนาเศรษฐกิจสังคมไทย : บทวิเคราะห์*, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ฉับ แกระ, ๒๕๒๗), หน้า ๑๗ -๑๘.

^{๕๘} จิตจำนงค์ กิติกิริติ, *การพัฒนาชุมชน*, (กรุงเทพมหานคร : คุณพิณอักษรกิจ, ๒๕๓๖), หน้า ๕๐.

๓. โรคภัยไข้เจ็บ

เมื่อได้พัฒนาชุมชนแล้ว ประชาชนในชุมชนจะได้มีความรู้ มีสุขภาพพลานามัยดี และนำความมั่นคงทางเศรษฐกิจมาสู่ชุมชนและประเทศชาติ^{๕๙}

อนูรักษ์ ปัญญาวัฒน์ ได้แสดงทัศนะเกี่ยวกับหลักการพัฒนาที่ยั่งยืนไว้ว่า การพัฒนาที่ยั่งยืนเป็นกระบวนการเรียนรู้และเปลี่ยนแปลงที่กว้างลึก เป็นพลวัตร (dynamic process) โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อสร้างเสริมระบบการดำเนินงานของมนุษย์ มีเหตุมีผลเหมาะสมกับวิถีชีวิตที่มีเหตุผลอาศัยหลักการพัฒนาที่ยั่งยืนแบบองค์รวม และหลักการที่เป็นผลแห่งการบูรณาการทางแนวความคิดที่ เน้นโครงสร้างและวัฒนธรรมทางสังคม เพื่อเป็นการสร้างรากฐานความคิดเกี่ยวกับการพัฒนาในสังคม มนุษย์การพัฒนาโดยเน้นยึดหลักบูรณาการตามที่กล่าวมาข้างต้นนั้นมีความสัมพันธ์กับหลักการจัดการ มนุษย์กับสิ่งแวดล้อม คือพัฒนาเพื่อนำไปสู่ความยั่งยืน ในขณะที่เดียวกันหลักที่เป็นหัวใจของการพัฒนา อยู่ที่ตัวของมนุษย์ และประเทศชาติ โดยให้ความหมายของการพัฒนาประเทศคือการแสวงหาช่องทาง แก้ไขปัญหาความอดอยากหรือทุพโภชนาการแก้ปัญหาความยากจนและปัญหาด้านการเจ็บป่วยของ ประชาชน

การพัฒนาที่มีความหมายกว้างครอบคลุมทั้งด้านความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจและการสร้างสรรค์ความเป็นธรรมทางสังคม กล่าวคือ การพัฒนาควรจะเป็นการดำเนินการไปสู่เป้าหมายดังต่อไปนี้

๑. ครอบครั้วแต่ละครอบครัวมีรายได้พอเพียงสำหรับการแสวงหาปัจจัยยังชีพ อันได้แก่อาหาร ที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่ม และยารักษาโรค

๒. หัวหน้าครอบครัวมีงานทำเพราะการมีงานทำจะทำให้มีการกระจายรายได้ อย่าง ต่อเนื่อง และทั่วถึง

๓. ความเสมอภาคทางโอกาสในการได้รับบริการสาธารณสุขจากรัฐบาลอย่างเท่าเทียมกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ทางด้านการศึกษา การสาธารณสุข และบริการอื่นๆ

๔. การมีเสรีภาพขั้นพื้นฐานของประชาชนในทางการเมือง การสมาคม และวัฒนธรรม รวมทั้งมีโอกาสเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายของรัฐด้วย

๕. ประเทศมีอิสรภาพในการกำหนดนโยบาย และแนวทางในการบริหารและพัฒนาประเทศของตนได้อย่างแท้จริง จากความหมายหลักของการพัฒนาแสดงให้เห็นว่าการพัฒนาจะผูกพันอยู่กับอุดมการณ์ บรรทัดฐานหรือปทัสถานทางความคิด ค่านิยมของคน และการให้คุณค่าทางสังคมที่แตกต่างกันก็ตาม แต่ในความหมายที่ชัดเจนนั้น การพัฒนาเป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงการสร้างสรรค์ความก้าวหน้าในทาง เศรษฐกิจ ความเป็นธรรมทางสังคม ความเสมอภาคทางการเมืองการดำรงรักษาวัฒนธรรมอันดีงามของ ประเทศใดประเทศหนึ่ง ด้วยวิธีการบริหารที่เหมาะสม เพื่อบรรลุเป้าหมายในอนาคตที่จะสร้างคุณภาพชีวิต ของคนในประเทศให้ดีขึ้น มีดุลยภาพในการจัดสรรตลอดจนการกระจายทรัพยากรทางเศรษฐกิจและ สังคมที่เหมาะสมมากยิ่งขึ้น^{๖๐}

^{๕๙} อภิชัย พันธเสน, แนวคิดทฤษฎีและภาพรวมของการพัฒนา, (กรุงเทพมหานคร : อัมรินทร์พรินต์ติ้ง แอนด์ พับลิชชิ่ง, ๒๕๓๙), หน้า ๒๑

^{๖๐} อนูรักษ์ ปัญญาวัฒน์, การศึกษาชุมชนเชิงพหุลักษณะ : บทเรียนจากวิจัยภาคสนาม, (กรุงเทพมหานคร : โครงการเสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข (สรส.), ๒๕๔๘), หน้า ๒๖.

๑. การพัฒนาด้านการเมือง ได้แก่ การเปลี่ยนแปลงความรู้ ความคิด ของสมาชิกในชุมชน ตลอดจนแนวปฏิบัติ กลไกและวัสดุอุปกรณ์ทางการเมืองการปกครองในชุมชน

๒. การพัฒนาชุมชนด้านเศรษฐกิจ ได้แก่ การเปลี่ยนแปลงความรู้เกี่ยวกับการทำมาหากิน การผลิต การแลกเปลี่ยนหรือจำหน่าย

๓. การพัฒนาชุมชนด้านการศึกษา ได้แก่ การปรับปรุงเปลี่ยนแปลงระบบการศึกษาทั้งในรูปแบบที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ

๔. การพัฒนาชุมชนด้านสังคม ได้แก่ การปรับปรุงเปลี่ยนแปลงแสดงบทบาทตามสถานะต่าง ๆ เช่น พ่อ แม่ ลูก ให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น

๕. การพัฒนาชุมชนด้านวัฒนธรรม ซึ่งเป็นวัฒนธรรมทั้งด้านวัตถุ และไม่ใช้วัตถุ ได้แก่ ศิลธรรม จรรยา ภาษา วรรณคดี ศิลปะ และประเพณี

๖. การพัฒนาชุมชนด้านครอบครัวและประชากร ได้แก่ การลดขนาดของครอบครัว และการมี วัฒนธรรมครอบครัวที่ดี

๗. การพัฒนาด้านอนามัยและด้านสาธารณสุข ได้แก่ การปรับปรุงเปลี่ยนแปลงภาวะแวดล้อมและส่งเสริมสุขภาพอนามัยให้ประชาชนประพฤติปฏิบัติตนให้ถูกสุขลักษณะ

๘. การพัฒนาชุมชนด้านนันทนาการ เป็นเรื่องการใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์^{๖๑}

สัญญา สัญญาวิวัฒน์ ได้กล่าวถึงขอบข่ายของการพัฒนาชุมชนว่า สิ่งที่จะต้องพัฒนาในชุมชน ได้แก่ การพัฒนาด้านสังคม การพัฒนาด้านเศรษฐกิจ การพัฒนาด้าน การเมืองการปกครอง และการพัฒนาด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม^{๖๒}

ดังนั้น การพัฒนาชุมชนเป็นการพัฒนาคนหรือประชาชนในชุมชน เพื่อนำไปสู่การพัฒนา ด้านต่าง ๆ ในชุมชน และการศึกษาเป็นหัวใจสำคัญต่อความสำเร็จในการพัฒนา แต่ในการทำงานกับคนนั้นเป็นเรื่องที่ละเอียดอ่อนต้องอาศัยเวลา และความอดทนซึ่งต้องเข้าใจหลักการและปรัชญาในการ พัฒนาชุมชนด้วย

๒.๓.๔ ปรัชญาการพัฒนาชุมชน

จากการทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชน มีนักวิชาการ หลากหลายท่านได้กล่าวถึงปรัชญาในการพัฒนาชุมชนไว้อย่างหลากหลาย ซึ่งผู้วิจัยได้ศึกษาและเรียบ เรียงไว้ ดังนี้

พัชรินทร์ สิริสุนทร ได้กล่าวถึงปรัชญาการพัฒนาชุมชนไว้ว่า คำว่า ปรัชญาของการพัฒนา ชุมชน หมายถึง “วิชาหรือหลักแห่งความรู้และความจริงของกระบวนการทำงานพัฒนาในชุมชน” โดย ปรัชญาของการพัฒนาชุมชนมี ๗ ประการ ดังต่อไปนี้

๑) คนเป็นทรัพยากรที่ประเสริฐ มีค่า และสำคัญที่สุด

๒) คนเป็นสัตว์โลกที่พัฒนาได้ดีที่สุด

๓) การรวมกลุ่ม

^{๖๑} ชินรัตน์ สมสืบ, การบริหารการพัฒนาชนบท, เอกสารการสอนชุดวิชาการบริหารการพัฒนาชนบท, พิมพ์ ครั้งที่ ๑๔, (นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมราชา, ๒๕๓๘), หน้า ๗.

^{๖๒} สัญญา สัญญาวิวัฒน์, ทฤษฎีการพัฒนาสังคม, หน้า ๒๑.

- ๔) ความยุติธรรม
- ๕) การศึกษา
- ๖) หลักประชาธิปไตย
- ๗) ความสมดุลของการพัฒนา^{๖๓}

และ พัชรินทร์ สิริสุนทร ยังได้อธิบายถึงปรัชญาการพัฒนาชุมชนทั้ง ๗ ประการไว้ดังนี้

๑) ปรัชญาของการพัฒนาชุมชนประการแรก คือ ความศรัทธาอย่างแรงกล้าในตัวเองที่ว่า “คนเป็นทรัพยากรที่ประเสริฐ มีค่า และสำคัญที่สุด” หมายถึง ในทุกชุมชนนั้นนอกเหนือไปจากทรัพยากรธรรมชาติ (Natural Resource) เช่น ดิน น้ำ ป่าไม้ แร่ธาตุต่างๆ แล้ว ยังมีทรัพยากรอีกอย่าง หนึ่งเรียกว่า ทรัพยากรมนุษย์ (Human Resource) ซึ่งนับว่าเป็นทรัพยากรที่สูงส่ง มีค่า และสำคัญมาก ที่สุดในชุมชน เพราะคนรู้จักเหตุ รู้จักผล รู้จักคิด รู้จักตัดสินใจ รู้จักวางแผน รู้จักประพฤติปฏิบัติ และ รู้จักพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ของตนเองและชุมชนไปในทิศทางที่ต้องการ ความศรัทธาในตัวคนตาม ปรัชญาข้อนี้ได้จำกัดเฉพาะเพศใดเพศหนึ่ง แต่หมายรวมไปถึงความศรัทธาในตัวคนทุกเพศทุกวัย เช่น หญิง ชาย เด็ก และคนชราด้วย

การที่คนเป็นทรัพยากรที่ประเสริฐ มีค่า และสำคัญที่สุดนั้น สืบเนื่องมาจากเหตุผลที่สำคัญสองประการ ประการแรกคือ “จุดเริ่มต้นของการพัฒนานั้นเริ่มที่คน” หมายความว่า การพัฒนาทั้งหลาย ในชุมชนล้วนมาจากการกระทำของคน กล่าวคือ คนเป็นผู้คิด ตัดสินใจ วางแผน และลงมือปฏิบัติการเอง ทั้งสิ้น คนจึงเป็นจุดเริ่มต้นของการพัฒนา นอกจากนี้ คนยังบันดาลให้สิ่งต่างๆ ในชุมชนเกิดขึ้นหรือดับ สลายได้เช่น คนสามารถสร้างหรือทำลายบ่อน้ำ โรงเรียน โรงพยาบาล หรือคนด้วยกันเองได้ เป็นต้น และอีกประการหนึ่ง ก็คือ “จุดหมายปลายทางสูงสุดของการพัฒนา คือ การพัฒนาคน” การพัฒนาคน หมายถึง การทำให้คนมีทั้งคุณภาพ คือ มีความสามารถในการทำงานตามบทบาท และหน้าที่ของตนอย่าง มีประสิทธิภาพ และมีทั้งคุณธรรม คือ มีจิตใจพร้อมที่จะเสียสละประโยชน์ส่วนตัว เพื่อส่วนรวมหรือ ชุมชน ทั้งนี้เพราะว่า คนเป็นส่วนสำคัญที่สุดในชุมชน ชุมชนจะยั่งยืนถาวร เจริญก้าวหน้าหรือไม่ขึ้น ขึ้นอยู่กับคนในชุมชนนั้น ดังนั้น จุดหมายปลายทางสูงสุดหรือผลประโยชน์สูงสุดต่าง ๆ ของการพัฒนาจึง มุ่งไปที่การพัฒนาคนและควรเป็นคนส่วนใหญ่ในชุมชนด้วย การพัฒนาต่าง ๆ ที่ผ่านมาประสบกับความ ล้มเหลวหรือไม่ได้ผลเท่าที่ควร สาเหตุประการหนึ่งมาจากการขาดจุดมุ่งหมายปลายทางสูงสุดที่มุ่งพัฒนา คนหรือจุดหมายปลายทางรองที่ตั้งไว้มิได้สนองหรือสอดคล้องกันกับจุดหมายปลายทางสูงสุดนั้น เช่น หน่วยงานหน่วยใดหน่วยหนึ่งได้รับคำสั่งจากหน่วยงานในระดับสูงกว่าให้มาสร้างถนนสายหนึ่งในหมู่บ้าน หน่วยงานนั้นก็เริ่มสร้างถนนโดยมิได้ให้ประชาชนในหมู่บ้านได้เข้ามามีส่วนร่วมแม้แต่น้อย วัตถุประสงค์ หรือจุดหมายปลายทางที่แท้จริงก็เพื่อสนองความต้องการของหน่วยงานที่เหนือกว่าเพื่อให้มีผลงาน ปรากฏเท่านั้น ประชาชนในหมู่บ้านก็มิได้เอาใจใส่ ทั้งนี้ เพราะประชาชน ไม่ได้มีความรู้สึกเป็นเจ้าของ เพราะไม่ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการสร้างถนนนั้นด้วย ไม่นานนักถนนสายนั้นก็เสื่อมโทรมใช้การไม่ได้ อันเป็นการสูญเสียเปล่าในการพัฒนาอย่างหนึ่ง ฉะนั้น ในการปฏิบัติงานพัฒนาชุมชน สิ่งสำคัญประการหนึ่ง ก็คือ ต้องมีความศรัทธาในตัว คน อัน

^{๖๓} พัชรินทร์ สิริสุนทร, **แนวคิดและทฤษฎีด้านการพัฒนาสังคม**, เอกสารประกอบการสอนในสาขาวิชาพัฒนา สังคม, (คณะสังคมศาสตร์ : มหาวิทยาลัยนเรศวร, ๒๕๔๗) (อัสสำเนา).

หมายถึง การเห็นคุณค่าและความสำคัญของประชาชนในชุมชนตลอดเวลา ตัวอย่างเช่น นักพัฒนา ต้องให้ความสำคัญกับความต้องการ ปัญหา และผลประโยชน์ของประชาชนเป็นหลักในการดำเนินงาน โดยมีการเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในโครงการพัฒนาต่างๆ ทุกขั้นตอน มิใช่เพียงแต่ให้ประชาชนได้รู้ได้เห็นเท่านั้น ต้องให้ประชาชนได้มีโอกาสสัมผัสของจริงด้วย โดยต้องให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมอย่างแท้จริงในการคิด ตัดสินใจ วางแผน และปฏิบัติการในโครงการพัฒนาต่าง ๆ เหล่านี้ เป็นต้น การสร้างถนนตามตัวอย่างข้างต้น หากประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมอย่างจริงจัง ทุกขั้นตอนในการคิด ตัดสินใจ วางแผน และปฏิบัติการแล้ว จริงอยู่ งานอาจจะดำเนินการไปอย่าง ล่าช้า เสียเวลา แต่ผลที่ได้รับ ก็คือ ประชาชนจะเกิดความรู้สึกว่าตัวเองมีส่วนเป็นเจ้าของถนนสายนั้น เพราะได้ช่วยกันสร้างมากับมือ จึงเห็นคุณค่า ความสำคัญ เมื่อเป็นเช่นนี้ ความร่วมมือในการดูแล บำรุงรักษาในเวลาต่อมาจึงไม่น่ามีปัญหามากนัก

๒) ปรัชญาของการพัฒนาชุมชนประการที่สอง คือ ความศรัทธาและเชื่อมั่นในตัว คนที่ว่า “คนเป็นสัตว์โลกที่พัฒนาได้ดีที่สุด” (Highest potential developing animal) หมายความว่า ในบรรดาทรัพยากรทั้งหลายในโลก คนสามารถสร้างประโยชน์สูงสุดให้แก่ชุมชนได้ มากที่สุด ถ้า ได้รับการพัฒนาที่ถูกต้อง จะสามารถดึงเอาความสามารถภายในตัวคนออกมาใช้ประโยชน์ได้ และถ้ามีการเปรียบเทียบกับความสามารถในการพัฒนาของคนกับสัตว์โลกชนิดอื่น ๆ ที่พัฒนาได้ เช่น ช้าง ม้า ลิง เป็นต้น แล้วคนจะเป็นสัตว์โลกที่พัฒนาได้ดีที่สุด นอกจากนี้คนสามารถเข้าร่วมในการสร้างสรรค์ ความเจริญให้แก่ชุมชนได้ดีที่สุด ตัวอย่างเช่น การสร้างถนนสายหนึ่งขึ้นในหมู่บ้าน การที่คนเข้ามาช่วยกันคิด วางแผน ตัดสินใจ ร่วมกันก่อสร้าง ตลอดจนจนร่วมกันฟันฝ่าอุปสรรคต่าง ๆ จนกระทั่งสร้างถนนเสร็จ เช่นนี้ถือว่า คนสามารถพัฒนาให้มีคุณภาพขึ้นได้ โดยคนสามารถใช้ความรู้ความสามารถที่มีอยู่ทำงานจนบรรลุเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพ ในเวลาเดียวกัน คนก็สามารถพัฒนาให้เกิดจิตสำนึก ในการเสียสละ โดยยอมเสียสละกำลังกาย ความสุขส่วนตัว มาช่วยกันสร้างถนนด้วยความซื่อสัตย์ อดทน และยอมสละกำลังเงินเพื่อประโยชน์ของส่วนรวมอย่างจริงใจและจริงจัง สิ่งเหล่านี้ อาจถือได้ว่า คุณธรรมในตัวคนได้รับการพัฒนาให้เกิดขึ้นบ้างแล้ว อาจกล่าวได้ว่า คนทุกคนไม่ว่าจะอยู่ในชุมชนใด ในเมืองหรือในชนบท รวยหรือจน การศึกษาสูงหรือต่ำ จะมีพลังความสามารถในเรื่องความเป็นผู้นำ ความคิดริเริ่ม และความคิดใหม่ๆ ซ่อนเร้นอยู่ในตัวหลังความสามารถนี้ สามารถเจริญเติบโตขึ้นเรื่อยๆ ถ้ามีโอกาสได้รับการพัฒนาโดยการกระตุ้นเตือน ยั่วยุ ชี้แนะ ส่งเสริมอย่างถูกวิธีถูกทางและอย่างเหมาะสมกับผู้รับ ก็สามารถที่จะดึงเอาพลังความสามารถนี้ออกมาใช้เพื่อยกระดับมาตรฐาน ในทาง เศรษฐกิจ สังคม และการเมืองของตนเองและส่วนรวมได้

ปรัชญาประการนี้ ถูกนำไปใช้เป็นแนวทางในการปฏิบัติงานพัฒนาชุมชน โดยนักพัฒนาจะต้องมีความศรัทธาเป็นพื้นฐานอยู่เสมอว่า คนทุกคนนั้นพัฒนาได้ คนทุกคนล้วนมีพลังความสามารถ อยู่ในตัว และเป็นธรรมดาที่บางคนมีพลังความสามารถที่มองเห็นหรือแสดงออกได้อย่างชัดเจน ขณะที่บางคนพลังนั้นไม่อาจมองเห็นได้ แต่ก็ไม่เป็นการลำบากจนเกินความสามารถของนักพัฒนาที่จะพยายามดึง เอาพลังความสามารถที่ซ่อนเร้นอยู่ในตัวออกมาใช้เป็นประโยชน์แก่ชุมชนได้ โดยอาจใช้วิธีการส่งเสริม ให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการทำงานเป็นกลุ่มและอาศัยกิจกรรมเป็นเครื่องมือ กระตุ้นในการดึง พลังความสามารถออกมาจากประชาชน เป็นต้น

ความสามารถของคนนั้นจะต้องเป็นไปอย่างถูกวิธี ทั้งนี้ เพราะความสามารถของคนเมื่อมีโอกาสได้ พัฒนาและถูกนำออกมาใช้ อาจเปรียบเสมือนพลังนิวเคลียร์ คือ มีทั้งคุณอนันต์และโทษมหันต์ ความสำคัญจึงอยู่ที่พลังความสามารถนั้น จะถูกนำไปใช้ในทางสร้างสรรค์หรือทางทำลาย สิ่งนี้เป็น บทบาทและหน้าที่ของนักพัฒนาที่จะต้องใช่วิธีการให้ถูกต้องและเหมาะสม ในการดึงพลังนั้นออกมา และพัฒนาพลังนั้นให้ใช้ประโยชน์แต่ในทางสร้างสรรค์เท่านั้น

๓) ประโยชน์ของการพัฒนาชุมชนประการที่สาม คือ “การรวมกลุ่ม” (Grouping) หมายถึง ความเจริญก้าวหน้าของการพัฒนาชุมชนนั้น ต้องอาศัยการรวมกลุ่มและการทำงานในกลุ่ม การที่จะเรียกว่า รวมกลุ่มนั้นจะต้องมีคนตั้งแต่สองคนขึ้นไปมารวมกัน โดยมีวัตถุประสงค์ในการเข้ามาอยู่ร่วมกันอย่างชัดเจน พลังกลุ่มนี้จะดลบันดาลให้งานพัฒนาต่าง ๆ บรรลุผลสำเร็จสมความมุ่งหมายได้ การรวมกันเป็นกลุ่มและการท างานกับกลุ่มถือว่าเป็นหัวใจของงานพัฒนาชุมชน ถึงกับมีการกล่าวว่ “ถ้าไม่มีกลุ่มก็จะมีงานพัฒนาชุมชนเกิดขึ้น” (no group, No C.D.) การรวมกลุ่มนั้น มีได้หลายระดับ นับตั้งแต่ระดับล่างสุดไปสู่สูงสุด คือ กลุ่ม ครอบครัว ชุมชน สังคม รัฐ หรือประเทศชาติ เป็นต้น

โดยธรรมชาติแล้ว มนุษย์จะอยู่รวมกันเป็นกลุ่ม ไม่อยู่คนเดียว นอกจากไม่มีทางเลือกหรือปรัชญาประการนี้ สืบเนื่องมาจากความเชื่อที่ว่า คนเป็นสัตว์สังคม การรวมตัวกันเป็นกลุ่ม และทำงานร่วมกันจะช่วยให้คนเจริญเติบโตได้เร็วที่สุด ในการปฏิบัติงานพัฒนาชุมชนนั้น มุ่งส่งเสริมให้ประชาชนทำงานเป็นกลุ่ม มีการสนับสนุนให้มีการจัดตั้งกลุ่มอาชีพด้านต่าง ๆ เช่น กลุ่มเกษตรกร กลุ่มสตรี และกลุ่มผู้นำอาสาพัฒนาชุมชน เป็นต้น การรวมกลุ่มและทำงานกับกลุ่มตามกระบวนการพัฒนา ชุมชน ถือว่าเป็น “โรงเรียนฝึกหัดประชาธิปไตยเบื้องต้นในหมู่บ้าน” เพราะทำให้ประชาชนได้มีโอกาส เข้ามาช่วยกันคิด ช่วยกันตัดสินใจ ช่วยกันวางแผน และช่วยกันปฏิบัติงานตามหลักประชาธิปไตย ยิ่งไป กว่านั้น การรวมกลุ่มยังช่วยให้ประชาชนเกิดความกระตือรือร้น สนใจเข้าร่วมพัฒนา สร้างความเจริญ เป็นการฝึกกำลังความสามารถของประชาชนซึ่งกระจัดกระจายให้มารวมอยู่ด้วยกันเป็นกลุ่มก้อน พลัง ความสามารถของแต่ละคนจะแปรสภาพไปเป็นพลังกลุ่ม ซึ่งมีพลังมากกว่าพลังของคนธรรมดา ยิ่งกลุ่มมี การรวมกันอย่างเหนียวแน่นมากขึ้นๆ จนกลายเป็นกลุ่มนั้นมีชีวิต มีจิตสำนึกแล้ว ก็ยังเป็นประโยชน์ ต่อชุมชนมากขึ้น นอกเหนือไปจากนี้ การรวมกลุ่มในงานพัฒนาชุมชนจะช่วยสร้างระบบต่างๆ ให้เกิดขึ้น ในชุมชน เช่น มีการสร้างและพัฒนาองค์กรหรือสถาบันการศึกษา แลกเปลี่ยนความรู้และรับ แนวความคิดใหม่ ๆ ตลอดจนเป็นแกนนำในการปฏิบัติงานเพื่อชุมชนต่อไป

๔) ประโยชน์ของการพัฒนาชุมชนประการที่สี่ คือ “ความยุติธรรม” (Justice) หมายถึง ความศรัทธาในเรื่องความยุติธรรมของสังคม (Social Justice) ความศรัทธาที่ว่า คนทุกคนปรารถนาที่จะมีชีวิต ร่วมอยู่ในสังคมด้วยความสุขกายสบายใจ (Social Satisfaction) และเป็นที่ยอมรับของสังคม (Social Acceptability) ความยุติธรรมในที่นี้ หมายถึง ความยุติธรรมภายใต้กฎหมาย อันอธิบายได้ว่า ทุกคนมี สิทธิเท่าเทียมกันที่จะได้รับความคุ้มครองจากกฎหมาย ฐานันดรศักดิ์โดยกำเนิดก็ดี โดยแต่งตั้งก็ดี โดยประการอื่นใดก็ดี ไม่กระทำให้เกิดเอกลัทธิแต่อย่างใด นอกจากนี้ คนทุกคนไม่ว่าเหล่ากำเนิดหรือศาสนา ไต ย่อมอยู่ในความคุ้มครองแห่งกฎหมายเสมอกัน เป็นต้น

ปรัชญาประการนี้ มาจากความเชื่อสองประการ ประการแรก คือ “คนทุกคนมีความสำคัญเท่าเทียมกัน ถึงแม้ว่ามีความเป็นเอกลักษณ์ที่ไม่เหมือนกัน จึงมีสิทธิพึงได้รับการปฏิบัติด้วยความ

ยุติธรรมอย่างมีเกียรติในฐานะที่เป็นปัจเจกชนคนหนึ่ง” และอีกประการหนึ่งที่ว่า “ความยุติธรรมเป็นสิทธิของคนอย่างหนึ่งและเป็นสิทธิธรรมชาติ (Natural Right)” ซึ่งติดอยู่กับตัวคนและไม่ว่าจะใช้กฎหมายใดมากล่าวอ้างก็ไม่สามารถแยกสิทธิประการนี้ออกจากตัวคนได้ (inalienable right) สิทธินี้เป็นเอกลักษณ์ หนึ่งที่แสดงถึงความเป็นคน

สรุปได้ว่า การพัฒนาชุมชนส่งเสริมและสนับสนุนปรัชญาประการนี้ ด้วยเหตุที่ว่า การพัฒนาชุมชนเป็นงานที่มุ่งก่อให้เกิดความยุติธรรมขึ้นในชุมชน โดยต้องการให้ประชาชนทุกคนในชุมชน ได้มีชีวิตความเป็นอยู่ การศึกษาและมีความเท่าเทียมกันมากที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้และยังช่วยให้ ประชาชนทุกคนมีสิทธิและมีความเสมอภาคในการมีโอกาสที่จะมุ่งกระทำการใดๆ เท่าเทียมกัน ทุกคน มีสิทธิที่จะมีโอกาสเจริญก้าวหน้า มีโอกาสที่จะแสดงความรู้ความสามารถอย่างเสมอภาคกัน โดยกระบวนการพัฒนาชุมชนนั้นได้เปิดโอกาสกว้างให้ประชาชนทุกเพศ ทุกวัย เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่นของตนอย่างเท่าเทียมกันเสมอ มิได้มุ่งจำกัดเฉพาะคนรวยหรือเพศชายเท่านั้น นอกจากนี้ ผลที่ได้รับจากการพัฒนานั้น จะต้องเป็นประโยชน์ต่อบนของต่อประชาชนส่วนรวมมิใช่เพื่อคนส่วนน้อย

๕) ปรัชญาของการพัฒนาชุมชนประการที่ห้า คือ “การศึกษา” (Education) หมายถึงว่า การพัฒนาต่างๆ จะเจริญก้าวหน้าและมีประสิทธิภาพ การศึกษานับว่ามีส่วนช่วยส่งเสริมอยู่มาก การศึกษาหรือกระบวนการให้การศึกษา (Educational Process) จะช่วยดึงพลังความสามารถของคน ซึ่งซ่อนเร้นอยู่ภายในให้ออกมา จะนำไปใช้ประโยชน์ต่อตนเองและชุมชนส่วนรวมได้ ทั้งยังช่วยยกมาตรฐานและส่งเสริมความเป็นอยู่ของคนให้สูงขึ้นอีกด้วย การศึกษามีความสัมพันธ์ต่อการพัฒนาอย่างมาก ถ้าสมาชิกในชุมชนมีการศึกษาโดยเฉลี่ยสูงแล้ว การเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้นย่อมมีมาก เพราะ การถ่ายทอดวิชาความรู้และการคิดค้นประดิษฐ์สิ่งใหม่ๆ ย่อมมีมากและง่ายกว่าในชุมชนที่สมาชิกใน ชุมชนยังไม่มีการศึกษาหรือโดยเฉลี่ยแล้วการศึกษาอยู่ในขั้นต่ำการศึกษาจึงเป็นกระบวนการที่ ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นในพฤติกรรมของมนุษย์ นั่นคือ มีการเปลี่ยนแปลงในเรื่องความรอบรู้ ทักษะ ทักษะ และมูลเหตุจูงใจในสิ่งที่เขาทำอยู่

ปรัชญาประการนี้สืบเนื่องมาจากความเชื่อที่ว่า “คนแต่ละคน ถ้าให้โอกาสแล้วย่อมมีความสามารถที่จะเรียนรู้ เปลี่ยนแปลงทัศนคติ เปลี่ยนแปลงความประพฤติ และพัฒนาขีดความสามารถให้รับผิดชอบต่อตนเองและสังคมสูงขึ้นได้” สรุปก็คือ คนนั้นสั่งสอนได้ และการศึกษาจะช่วยให้คนได้มีความรู้ ความคิด รู้จักใช้สมองเพื่อประโยชน์ของตนเองและส่วนรวม

ในประเทศที่กำลังพัฒนาโดยทั่วไป จะเผชิญอยู่กับปัญหาหลักที่เหมือนๆ กัน คือ ปัญหาความไม่รู้ ปัญหาความยากจน ปัญหาเฉื่อยชาเฉยเมย และปัญหาความเจ็บป่วยของประชาชน ปัญหาเหล่านี้เรียกว่า “วัฏจักรแห่งความชั่วร้าย” ซึ่งนับว่า เป็นอุปสรรคอย่างยิ่งต่อการพัฒนาประเทศ ใน การที่จะพัฒนาประเทศให้เจริญก้าวหน้าไปสู่จุดหมายปลายทางที่ต้องการนั้น จำเป็นจะต้องตระหนักถึง ความ สัมพันธ์ของปัญหาทั้ง ๔ ประการว่า สามารถส่งผลกระทบซึ่งกันและกันได้อย่างไร และถ้าจะ หาทางแก้ไขแล้วจะต้องพิจารณาว่าปัญหาใดควรได้รับการแก้ไขก่อนเป็นพื้นฐาน เพื่อจะได้นำไปสู่ การ แก้ไขปัญหาที่เหลือต่อไป ถ้าพิจารณากันโดยหลักการแล้วจะเห็นได้ว่า เราไม่สามารถแก้ไขความยากจนปัญหาความเจ็บป่วย หรือปัญหาความเฉื่อยชาได้ ถ้าหากประชาชนยังอยู่ในภาวะของความไม่รู้ หรือขาดการศึกษา ดังนั้น จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องให้การศึกษแก่ประชาชน

เพราะการศึกษา นั้นมุ่งที่จะพัฒนาคนทั้งในด้านสมอง ความคิด จิตใจ และการกระทำ ซึ่งจะออกมาในรูปของการฝึกฝน จนเกิดความชำนาญและสร้างเสริมประสบการณ์ต่างๆ ทำให้ผู้ได้รับการศึกษาได้พัฒนาความคิด ความสามารถในการพัฒนาตนเองและชุมชนต่อไป

๖) ปรัชญาของการพัฒนาชุมชนประการที่หก คือ “หลักประชาธิปไตย” (Democracy) หมายถึง ความศรัทธาในการพัฒนา ตามแนวทางของระบอบประชาธิปไตย และมีความเชื่อว่า คนทุกคน ย่อมมีสิทธิและสามารถที่จะกำหนดวิถีการดำรงชีวิตของตนเองไปในทิศทางที่ตนเองต้องการด้วยความสมัครใจ โดยทั่วไปแล้วหลักประชาธิปไตยจะเป็นเรื่องที่เน้นถึงเรื่องความยุติธรรม (Justice) การมีเหตุผล (Reason) การมีเมตตาธรรม (Compassion) การมีศรัทธาในตัวมนุษยชาติ (Faith in Man) และการเคารพในเกียรติภูมิแห่งมนุษยชน (Human Dignity) นอกจากนี้ องค์ประกอบของหลักประชาธิปไตยที่สำคัญๆ ก็คือ การเลือกตั้ง การปกครองโดยเสียงข้างมาก สิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาค

ปรัชญานี้มีรากฐานมาจากความเชื่อประการแรกที่ว่า “การพัฒนาตามแนวทางของระบอบประชาธิปไตยสามารถสร้างความเจริญรุ่งเรืองให้กับคน ชุมชน และประเทศชาติได้มากกว่าการพัฒนาตามแนวทางของระบอบอื่น” นอกจากนี้ ยังมีรากฐานมาจากความเชื่ออีกประการหนึ่ง ก็คือ “คนทุกคน มีสิทธิที่จะเลือกหรือกำหนดวิถีการดำรงชีวิตไปในทิศทางที่ตนเองต้องการได้” กล่าวคือ คนทุกคนมีพลังความสามารถที่จะสร้างสรรค์ความเจริญให้แก่ตนเองและชุมชนที่ตนอาศัยอยู่ไปในทิศทางที่ชุมชน ต้องการ โดยแต่ละคนย่อมรู้ดีว่าชุมชนของตนมีความต้องการอะไร รู้วิธีที่จะสนองความต้องการของ ชุมชน แม้ว่าความรู้ของตนจะน้อยเพียงใด หรือวิธีการจะดูล้ำสมัยในสายตาของบุคคลภายนอกก็ตาม แต่วิธีการนั้น ๆ ก็จะสามารถสร้างความสุขและความพอใจแก่พวกเขาได้

การพัฒนาประเทศนั้น ลำพังอำนาจการปกครองของรัฐแต่เพียงอย่างเดียว ย่อมไม่เพียงพอที่จะพัฒนาประเทศให้เจริญก้าวหน้าไปอย่างรวดเร็วได้ จำต้องอาศัยอำนาจพัฒนาของประชาชนเข้า ผสมผสานด้วย ถือได้ว่าเป็นการช่วยสร้างอำนาจพัฒนาของประชาชนดังกล่าวให้เกิดขึ้นในทุกๆ ชุมชน เช่น ช่วยพัฒนาองค์กรท้องถิ่นให้เข้มแข็งขึ้น (Strengthening Local Organization) และปลูกฝัง ประชาธิปไตยในระดับล่างสุด (Grass Root of Democracy) นับเป็นการสอดคล้องกับคำกล่าวที่ว่า “รากฐานของประชาธิปไตยเริ่มที่หมู่บ้าน” อันจะเป็นรากฐานที่มั่นคงสำหรับการปกครองระบอบ ประชาธิปไตยในระดับชาติต่อไป

และ ๗) ปรัชญาของการพัฒนาชุมชนประการที่เจ็ด คือ “ความสมดุลของการพัฒนา” (Balance of Development) หมายถึง การพัฒนาและขีดความสามารถของคนในชุมชนนั้น จะต้องเป็นการพัฒนาที่ได้สัดส่วนและควบคู่กันไปทุกด้านตลอดเวลา เช่น การพัฒนาทางด้านวัตถุหรือรูปธรรมต้อง ได้สัดส่วนและควบคู่กับการพัฒนาทางด้านจิตใจหรือนามธรรม และด้วยเหตุผลทำนองเดียวกัน การพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง จะต้องมีความสมดุลกันด้วย กล่าวโดยย่อก็คือ มุ่งพัฒนา ทุก ๆ ด้าน ไม่สนับสนุนให้มีการพัฒนาด้านใดด้านหนึ่งโดยเฉพาะ

ปรัชญาประการที่เจ็ดนี้ มีรากฐานสืบเนื่องมาจากความเชื่อที่ว่า “การพัฒนาทางด้านวัตถุหรือรูปธรรมและการพัฒนาทางด้านจิตใจหรือนามธรรม มีความสำคัญไม่ยิ่งหย่อนไปกว่ากัน มีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด ตลอดจนกระทบกระทั่งกันอยู่เสมอ” และในทำนองเดียวกัน “ประชาชน จะอยู่ดีกินดีได้ก็ต่อเมื่อองค์ประกอบทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองได้เกื้อกูลและ

สมดุลกันไปใน แนวทางและทิศทางเดียวกัน” สรุปได้ว่า สิ่งสำคัญอีกประการหนึ่ง ก็คือ การขาดความสมดุลของการพัฒนา นอกจากจะทำให้เกิดช่องว่างของความก้าวหน้า คือ ความเป็นอยู่ของประชาชนแตกต่างกันมากแล้วยังทำให้เกิด ปรากฏการณ์ชนิดหนึ่งที่เรียกว่า “สมัยใหม่แต่ไม่พัฒนา” (Modernization Without Development) อันหมายถึง ชุมชนหรือคนในชุมชนได้รับการพัฒนาทางด้านวัตถุอย่างมาก ในขณะที่การพัฒนา ทางด้านจิตใจไม่ได้รับการส่งเสริมให้ทัดเทียมกับความเจริญทางด้านวัตถุนั้น ตัวอย่างที่เห็นได้ชัด ก็คือ มีการสร้างตึกสูงมากมาย ขณะที่ประชาชนที่อยู่ในบริเวณที่สร้างตึกนั้นปรับตัวเข้าไม่ทันกับความเจริญ ทางด้านวัตถุที่เกิดขึ้น โดยประชาชนไม่ได้รับการพัฒนาทางด้านจิตใจให้เตรียมพร้อมที่จะรับกับ ผลกระทบที่ตามมาจากการสร้างตึกนั้น เช่น ประชาชนไม่ได้รับการฝึกอบรมในเรื่องการรักษาความ สะอาด การทิ้งขยะมูลฝอย หรือไม่ได้รับการฝึกอบรมให้เข้าใจถึงระเบียบวินัยของการอยู่ร่วมกันอย่าง สันติและมีศีลธรรม ปัญหาเด่นชัดที่ตามมา ก็คือ ปัญหาที่อยู่อาศัย ปัญหาจราจร ปัญหาอาชญากรรม เป็นต้น ด้วยสาเหตุเหล่านี้ การพัฒนาชุมชนจึงยึดหลักการที่เรียกว่ามุ่งพัฒนาในทุกๆ ด้านให้เกิดความ สมดุล ทั้งนี้ เพราะการเปลี่ยนแปลงทางด้านจิตใจ หรือทำที่และทัศนคติของประชาชนมีความสำคัญ เช่นเดียวกับการเปลี่ยนแปลงทางด้านวัตถุ^{๖๔}

สนธยา พลศรี ได้กล่าวถึงปรัชญาของการพัฒนาชุมชนมาจากหลักการเกี่ยวกับธรรมชาติของมนุษย์ที่มีความแตกต่างกันทั้งรูปร่าง มนัสสมอง และจิตใจ มนุษย์จึงไม่มีความเท่าเทียมกัน แต่โดยข้อเท็จจริงมนุษย์ทุกคนจะมีสิทธิและความเสมอภาคในการมีโอกาที่จะกระทำการต่างๆ สิทธิและโอกาสเหล่านี้ขึ้นอยู่กับภาวะธรรมชาติและภาวะกายภาพของแต่ละบุคคล การผสมผสานหลักการเข้ากับความหมายของการพัฒนาชุมชนที่มุ่งเน้นการพัฒนาศักยภาพและโอกาสในการประสบความสำเร็จในชีวิตมี ๕ ประการ คือ

๑.บุคคลแต่ละคนมีความสำคัญถึงแม้บุคคลจะมีความแตกต่างกัน แต่ทุกคนมีสิทธิ์ที่ถึง ได้รับความยุติธรรมอย่างมีเกียรติในฐานะที่เป็นมนุษย์ผู้หนึ่ง

๒.บุคคลแต่ละคนมีสิทธิเสรีภาพในการกำหนดวิถีการดำรงชีวิตตามความต้องการของตนโดยไม่ถูกบีบบังคับจากบุคคลอื่น

๓.บุคคลแต่ละคนมีศักยภาพหรือพลังความรู้ความสามารถในด้านต่างๆ ทั้งที่เปิดเผย และแฝงเร้น ศักยภาพเหล่านี้มีประโยชน์ต่อบุคคลและชุมชนเป็นอย่างมากถ้ารู้จักนำมาใช้อย่างถูกวิธี โดยเฉพาะอย่างยิ่งพลังที่แฝงเร้นอยู่ในบุคคล ซึ่งไม่ถูกนำมาใช้ประโยชน์มากนัก การพัฒนาศักยภาพของบุคคลและชุมชนเป็นสิ่งที่มีความสำคัญยิ่งต่อชีวิตของบุคคล ชุมชน และ สังคม โดยสามารถพัฒนาได้ด้วยวิธีการให้การศึกษาและการทำงานร่วมกันเป็นกลุ่ม

๔.ถ้ามีโอกาสบุคคลแต่ละคนมีความสามารถในการพัฒนาศักยภาพ หรือพลังความสามารถของตนได้^{๖๕}

ยุวัฒน์ วุฒิเมธี ได้ประมวลปรัชญาของการพัฒนาชุมชนไว้เป็น ๒ ข้อใหญ่ ได้แก่

^{๖๔} พัทรินทร์ สิริสุนทร, แนวคิดและทฤษฎีด้านการพัฒนาสังคม, หน้า ๔๗-๕๒.

^{๖๕} สนธยา พลศรี, ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน, หน้า ๔๓-๔๔

๑. การพัฒนาชุมชนนั้นให้ความศรัทธา เชื่อมั่นในตัวบุคคลว่าเป็นทรัพยากร และเชื่ออย่างแน่วแน่ว่ามนุษย์ทุกคนมีความสามารถที่จะพัฒนาตัวเองได้ตามขีดความสามารถที่จะพัฒนาตัวเองได้ และตามขีดความสามารถทางกายภาพของตน หากโอกาสอำนวยและมีผู้คอยชี้แนะที่ถูกต้อง

๒. การพัฒนาชุมชนด้วยเชื่อว่า มนุษย์ทุกคนปรารถนาต้องการความยุติธรรมที่จะมีชีวิตอยู่ในสังคม ต้องการอยู่ในสังคมด้วยความสุขกายสบายใจ และต้องการอยู่ร่วมในสังคมให้เป็นที่ ยอมรับของสังคมด้วย^{๖๖}

จิตจางง์ กิติกิริติ ได้กล่าวถึง ปรัชญาของการพัฒนาชุมชนอันเป็นมูลฐานของการพัฒนา ไว้ดังนี้

๑. บุคคลแต่ละคนย่อมมีความสำคัญและมีความแตกต่างกัน ต้องได้รับการปฏิบัติด้วยความยุติธรรม

๒. บุคคลแต่ละคนย่อมมีสิทธิและความสามารถที่จะกำหนดวิธีการดำรงชีวิตของตนไปในทิศทางที่ต้องการ

๓. บุคคลแต่ละคนถ้ามีโอกาสย่อมมีความสามารถที่จะเรียนรู้ เปลี่ยนทัศนคติ พฤติกรรม และพัฒนาขีดความสามารถให้สูงขึ้นได้

๔. มนุษย์ทุกคนมีพลังในเรื่องความคิดริเริ่ม ความเป็นผู้นำ และความคิดใหม่ๆ ซึ่งซ่อนเร้น อยู่ และพลังเหล่านี้เติบโตได้และจะถูกนำมาใช้เมื่อได้รับการพัฒนา

๕. การพัฒนาพลังและขีดความสามารถของชุมชนในทุกด้าน เป็นสิ่งที่พึงปรารถนาและมีความสำคัญยิ่งต่อชีวิตของบุคคล ชุมชน และรัฐ^{๖๗}

สรุปได้ว่า จากที่กล่าวมาข้างต้นปรัชญาของการพัฒนาชุมชนนั้น สิ่งสำคัญประการแรก คือ ต้องตั้งอยู่บนรากฐานอันมั่นคงแห่งความศรัทธาในตัวคนว่า เป็นทรัพยากรที่มีความหมายและสำคัญที่สุด คือมนุษย์ทุกคนมีความสามารถที่จะพัฒนาตัวเองให้ดีขึ้นได้ การพัฒนาทั้งหลายจะไม่เกิดผลสำเร็จ หากมองข้ามในเรื่องการพัฒนาบุคคลแต่ละคนให้มีทักษะที่ถูกต้องและมีขีดความสามารถสูงขึ้น ดังที่ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) กล่าวไว้ว่า

ธรรมชาติส่วนพิเศษของมนุษย์ คือเป็นสัตว์ที่ฝึกได้ พูดอย่างสมัยใหม่ก็ใช้คำว่า “เป็นสัตว์ที่พัฒนาได้” ไม่จมอยู่กับที่ แต่เปลี่ยนแปลงได้ในเชิงคุณภาพ หรือเรียกว่าเป็นสัตว์พิเศษก็ได้ คำว่า “ฝึก” นี้พูดอย่างสมัยใหม่คือคำว่า เรียนรู้และพัฒนา พูดตามหลักคำแท้ๆ คือ ศึกษา หรือ สึกขา พูดรวมๆ กันไปว่า เรียนรู้ฝึกหัดพัฒนา หรือ เรียนรู้ฝึกศึกษาพัฒนา พูดสั้นๆ ว่า มนุษย์เป็นสัตว์ที่ฝึกได้ และต้องฝึก ถือเป็นแง่เด่นคือ พอฝึก เริ่มเรียนรู้ คราวนี้มนุษย์ก็เดินหน้า มีปัญญาเพิ่มพูนขึ้น พูดได้สื่อสารได้ มีความคิดสร้างสรรค์ประดิษฐ์อะไร ๆ ได้สามารถพัฒนาโลกของวัตถุ เกิดเทคโนโลยีต่างๆ มีความเจริญทั้งในทางนามธรรม วัตถุธรรม ศิลปวิทยาการ เกิดเป็นวัฒนธรรม อารยธรรม จนกระทั่ง

^{๖๖} ยิววัฒน์ วุฒิเมธี, หลักการพัฒนาชุมชนและการพัฒนาชนบท, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ไทยอนุเคราะห์ไทย, ๒๕๓๖), หน้า ๔-๕.

^{๖๗} จิตจางง์ กิติกิริติ, การพัฒนาชุมชน, หน้า ๕๓.

เกิด เป็นโลกของมนุษย์ซ้อนขึ้นมาท่ามกลางโลกของธรรมชาติ พระพุทธศาสนาจับความจริงของธรรมชาติ ข้อนี้เป็นหลักสำคัญ^{๖๘}

ประการที่สอง การพัฒนาชุมชนก็คือ ความศรัทธาในเรื่องความยุติธรรมของสังคม การมุ่งขจัดความขัดแย้ง และความเหลื่อมล้ำต่ำสูงที่เห็นได้ชัดในหมู่มวลชนนั้น เป็นเรื่องที่สังคมพึงยึด มั่น และประการสุดท้าย ความไม่รู้ ความต้อติง และการใช้กำลังบังคับ ถือเป็นอุปสรรคที่สำคัญ ของการพัฒนา และความรุดหน้าจะเกิดขึ้นได้ก็ด้วยวิธีการให้การศึกษานั้น การให้การศึกษาก็ให้ โอกาส จะช่วยดึงพลังซ่อนเร้นในตัวคนออกมาใช้ให้เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม และการพัฒนาจะมี ประสิทธิภาพได้ก็ต้องยึดหลักการรวมกลุ่มและการท างานกับกลุ่ม เพราะมนุษย์เราเป็นสัตว์สังคม การอยู่ ร่วมกันเป็นกลุ่มและการทำงานเป็นกลุ่มจะช่วยให้คนได้เจริญเติบโตโดยเร็วที่สุด

๒.๓.๕ หลักการพัฒนาชุมชน

จากการทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน ได้มี นักวิชาการหลายท่านได้กล่าวถึงหลักการพัฒนาชุมชนที่หลากหลายไว้ ซึ่งผู้วิจัยได้ศึกษาและเรียบ เรียงไว้ ดังนี้

ทงศ์ศักดิ์ คุ่มไข่น้ำ ได้กล่าวถึงหลักในการดำเนินงานพัฒนาชุมชน ซึ่งนักพัฒนาต้องยึด เป็น แนวทางปฏิบัติประกอบด้วย

๑. ยึดหลักความมีศักดิ์ศรีและศักยภาพของประชาชน โดยนักพัฒนาจะต้องเชื่อมั่นว่า ประชาชนนั้นมีศักยภาพ มีความรู้ความสามารถที่แฝงเร้นอยู่ในตัว สามารถที่จะปรับปรุงพัฒนาตนเอง ได้ จึงต้องให้โอกาสประชาชนในการคิด วางแผน เพื่อแก้ปัญหาชุมชนด้วยตัวของเขาเอง นักพัฒนา ควร จะเป็นเพียงผู้กระตุ้น แนะนำ ส่งเสริม และเปิดโอกาสให้ประชาชนได้ใช้ศักยภาพที่มีอยู่ให้มากที่สุด

๒. ยึดหลักการพึ่งตนเองของประชาชน โดยนักพัฒนาจะต้องยึดมั่นว่า นโยบายการพัฒนา ชนบทและวัตถุประสงค์ของการพัฒนาชุมชน ต้องการสนับสนุนให้ประชาชนพึ่งตนเองได้ซึ่งสามารถที่ จะทำกิจกรรมหรือโครงการพัฒนาบางประเภทได้ โดยอาศัยการช่วยเหลือของตนเองของคนในชุมชน หรือหมู่บ้านเป็นหลัก ส่วนรัฐบาลนั้นจะคอยช่วยเหลือสนับสนุนอยู่เบื้องหลัง และช่วยเหลือในส่วนที่ เกินขีดความสามารถของประชาชน

๓. ยึดหลักการมีส่วนร่วมของประชาชน การมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นการเปิดโอกาสให้ ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการคิด การตัดสินใจ วางแผน ปฏิบัติตามแผน และติดตามประเมินผล ใน กิจกรรมหรือโครงการใดๆ ที่จะทำในชุมชน เป็นการให้โอกาสแก่ประชาชนในชุมชน หรือหมู่บ้าน ได้ ร่วมกิจกรรมตั้งแต่เริ่มคิด จนกระทั่งถึงการติดตามประเมินผลของการทำกิจกรรม ทั้งนี้เพื่อให้ ประชาชนได้มีส่วนร่วมอย่างแท้จริงในการดำเนินงาน อันเป็นการปลูกจิตสำนึกในเรื่องความเป็น เจ้าของ โครงการหรือกิจกรรม

๔. ยึดหลักประชาธิปไตยในการดำเนินงานพัฒนาชุมชนจะต้องเริ่มด้วยการประชุมปรึกษาหารือร่วมกัน และร่วมกันคิดตัดสินใจว่าจะทำอะไร เมื่อตกลงกันแล้วก็ร่วมกันทำ โดยมอบหมายให้แต่

^{๖๘} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), **หัวใจพุทธศาสนา**, [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <http://www.dharma gateway.com/>, [๑๐ กันยายน ๒๕๕๖].

ละคนได้รับผิดชอบร่วมกัน งานจะมาจากประชาชนในชุมชนเอง ไม่ได้มาจากการถูกสั่งให้ทำ นักพัฒนา จะไม่ใช่วิธีการออกคำสั่ง แต่จะต้องให้การศึกษา ชักชวน เสนอความเห็นให้ประชาชนได้พิจารณา วิเคราะห์ด้วยเหตุด้วยผล และหาข้อสรุปตัดสินใจแก้ปัญหาเอง โดยการช่วยเหลือซึ่งกันและกันตาม วิธีทางแห่งประชาธิปไตย^{๖๙}

องค์การสหประชาชาติ ได้กำหนดหลักเกณฑ์การพัฒนาชุมชนไว้ ๑๐ ประการ คือ

๑. ในการพัฒนาชุมชนถือว่า บรรดากิจการต่างๆ ที่ดำเนินไปนั้น ต้องเป็นไปเพื่อสนอง ความ ต้องการของชุมชนโดยส่วนรวม โดยเฉพาะโครงการแรกเริ่มดำเนินการ

๒. โครงการพัฒนาชุมชนนั้นจะต้องเป็นโครงการเอนกประสงค์ คือ มีวัตถุประสงค์เพื่อ แก้ปัญหาของชุมชน หรือปรับปรุงความสุขความเจริญในหลายๆ ด้านพร้อมกัน

๓. การพัฒนาชุมชนจะต้องดำเนินการเพื่อเปลี่ยนแปลงทัศนคติของประชาชนไปพร้อมกับการ ดำเนินงานตามโครงการ

๔. ต้องให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมอย่างเต็มที่ในโครงการต่างๆ ที่จัดขึ้น เพื่อเป็นการ สร้างพลังชุมชน และจัดรูปสถาบันหรือหน่วยงานปกครอง หน่วยงานบริการของประชาชนนั้น

๕. ต้องแสวงหาผู้นำในท้องถิ่น และพัฒนาคุณลักษณะของผู้นำในท้องถิ่นตามลักษณะของ กิจกรรมและความจำเป็นของชุมชน

๖. ต้องยอมรับและเปิดโอกาสให้สตรี เยาวชน ได้เข้ามามีบทบาทในโครงการพัฒนาชุมชน ให้มากที่สุด เพราะสตรีมีบทบาทต่อการขยายตัวของงานและแนวความคิดต่างๆ ส่วน เยาวชนนั้นจะสามารถเป็นกำลังรับช่วงงานได้เป็นอย่างดี

๗. รัฐบาลจะต้องจัดบริการไว้ให้พร้อม เพื่อคอยเสริมงานของประชาชนเป็นหลักประกันใน ประสิทธิภาพของงานและกำลังใจ

๘. การวางแผนงานเพื่อการพัฒนาชุมชนอย่างมีระบบและมีประสิทธิภาพตั้งแต่ระดับชาติ จนถึงระดับท้องถิ่น รวมทั้งการจัดการบริหารงานในทุกๆระดับต้องมีความคล่องตัวและมี ประสิทธิภาพ อย่างแท้จริง

๙. ในการดำเนินงานพัฒนาชุมชนนั้น ต้องมีการวางแผนดำเนินงานให้เกิดความเจริญ พร้อมๆ กันไปทั้งระดับท้องถิ่น ระดับชาติ และนานาชาติ ได้เข้ามามีส่วนร่วมด้วย

๑๐. ในการวางแผนเพื่อการพัฒนาชุมชนนั้น ต้องมีการวางแผนดำเนินงานให้เกิดความเจริญ พร้อมๆ กันไปทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับชาติด้วย ทั้งนี้เพื่อเป็นการสร้างความเจริญให้ได้ ระดับกัน ทุกส่วนของประเทศ^{๗๐}

๒.๓.๖ กระบวนการพัฒนาชุมชน

จากการทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับของการพัฒนาชุมชน ได้มีผู้กล่าวถึง กระบวนการของการพัฒนาชุมชนไว้อย่างมากมาย ผู้วิจัยได้ศึกษาและเรียบเรียงไว้ ดังนี้

^{๖๙} ทนงค์ดี คุ่มไข่น้ำ, หลักการพัฒนาชุมชนและการพัฒนาชนบท, (คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ : มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๔๐), หน้า ๗- ๘.

^{๗๐} องค์การสหประชาชาติ (United Nation) อ้างถึงใน ยูวัฒน์ วุฒิเมธี, เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๑-๑๒.

ประเวศ วะสี ได้กล่าวถึงกระบวนการเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชนไว้ว่า การพัฒนาชุมชนจึงต้องมีลักษณะที่เป็นกระบวนการ เป็นวิธีการ เป็นโครงการ พร้อมทั้งเป็นกระบวนการทางสังคม มีลักษณะดังนี้

๑.การพัฒนาชุมชนเป็นกระบวนการ (Process) คือมีความต่อเนื่องของปฏิกิริยาโต้ตอบต่อกันของคนในสังคม การพัฒนาชุมชนต้องมีการดำเนินงานเป็นขั้นตอนต่อเนื่องกันจะขาดขั้นตอนใดขั้นตอนหนึ่งไม่ได้

๒.การพัฒนาชุมชนเป็นวิธีการ (Method) ซึ่งนำไปสู่เป้าหมายที่วางไว้จึงต้องกำหนดวัตถุประสงค์และวิธีดำเนินการให้ชัดเจน มีการสอดคล้องกับแนวนโยบายของรัฐบาล ความต้องการของ ประชาชนในชุมชนและการเหมาะสมกับสภาพพื้นฐานของชุมชน

๓.การพัฒนาชุมชนเป็นโครงการ (Program) ประกอบด้วยเนื้อหาและแผนงานย่อยที่เน้นความริเริ่มของชุมชน การสนับสนุนของคนในชุมชน การมีส่วนร่วมของประชาชน การสนับสนุนจากรัฐบาล และการประสานงานกันระหว่างบุคคลและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเป็นต้น

๔.การพัฒนาชุมชนเป็นกระบวนการทางสังคม (Social Process) ซึ่งเกี่ยวข้องกับการแพร่ระบาดของอารมณ์ อันก่อให้เกิดพฤติกรรมมีส่วนร่วมของบุคคลในชุมชนการพัฒนาชุมชนจึงต้องใช้แรงจูงใจกระตุ้นให้ประชาชนมีการตื่นตัวเคลื่อนไหวอยู่ตลอดเวลา (Movement) ไม่เฉื่อยชาและท้อถอย^{๗๑}

สรุปได้ว่า การพัฒนาชุมชน คือ การเปลี่ยนแปลงลักษณะและคุณค่าของชุมชนโดยมีการวางแผน การพัฒนาชุมชนจึงเป็นทั้งวิธีการ กระบวนการ โครงการ หรือแผนงาน ที่กำหนดขึ้นเพื่อส่งเสริม ความเป็นอยู่ของประชาชนในด้านต่างๆ ให้ดีขึ้น โดยให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมด้วย มีจุดมุ่งหมายของการพัฒนาชุมชนคือ การพัฒนาคน พัฒนาชุมชนให้เข้มแข็ง และพัฒนาเพื่อสร้างความสุขของทั้งคนทั้งชุมชนทั้งทางด้านจิตวิสัยและวัตถุวิสัย อีกอย่างหนึ่งการพัฒนาชุมชนคือการส่งเสริมให้ประชาชนเป็นคนที่มีคุณภาพดี เป็นคนที่มีคุณธรรม และเป็นคนที่มีความ สันติสุข ก็ส่งผลให้ชุมชนเข้มแข็งทั้งทางด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม สิ่งแวดล้อม การเมือง และ วัฒนธรรมอันดีงามในชุมชนอย่างยั่งยืน

การพัฒนาชุมชนเป็นงานที่เสริมสร้างขีดความสามารถและความรับผิดชอบใน การพัฒนาตนเอง ชุมชน และประเทศชาติให้เกิดขึ้นเพื่อประชาชน อันเป็นการยึดหลักประชาธิปไตย การพัฒนาชุมชนยังสนับสนุนการทำงานร่วมกับบุคคลภายในชุมชนทุกคน นอกจากนี้ แผนพัฒนาชุมชนหรือสิ่งที่จัดทำเป็น โครงการในชุมชนจะต้องเป็นแผนหรือโครงการที่เกิดจากเบื้องล่าง (Grass Root) หรือตัวประชาชนใน ชุมชน ไม่ใช่มาจากเบื้องบนหรือการวางแผนของผู้บริหารระดับสูง (Bottom up not top down) แล้ว นำมาบังคับใช้หรือรณรงค์ให้ประชาชนปฏิบัติตาม การตัดสินใจครั้งสุดท้ายต้องเป็นของ ประชาชน สิ่งเหล่านี้ ล้วนช่วยส่งเสริมสนับสนุนให้ประชาชนในชุมชนได้มีสิทธิและใช้ความสามารถที่จะ กำหนดชะตาชีวิตของตน อันเป็นการตอบสนองต่อหลักการประชาธิปไตย

^{๗๑} ประเวศ วะสี, **ประชาคมตำบล**, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มติชน, ๒๕๔๑), หน้า ๑๐.

๒.๔ สรุป

เครือข่ายนั้นจะมีการเชื่อมโยงกันและกันระหว่างบุคคลและก่อให้เกิดความสัมพันธ์ที่ทำให้เกิดขึ้นเป็นเครือข่าย ความสัมพันธ์ทางสังคมที่บุคคลมีต่อกันและกันภายในเครือข่าย เมื่อเริ่มจากบุคคลที่เป็นจุดศูนย์กลาง และมีการขยายความสัมพันธ์ออกเป็นเครือข่ายทางสังคมเป็นเครือข่ายที่กว้างขึ้น กลุ่มของความสัมพันธ์ที่บุคคลกลุ่มหนึ่งมีต่อกันและกัน ส่วนรูปแบบเครือข่ายก็มีอยู่หลายรูปแบบ และรูปแบบของเครือข่ายจำแนกโดยใช้คุณ ลักษณะของพื้นที่ทางภูมิศาสตร์ วัตถุประสงค์ของเครือข่าย และมีการสร้างเครือข่ายเป็นกิจกรรมในการก่อให้เกิดกลุ่ม โดยมีวัตถุประสงค์ ในการแลกเปลี่ยนการจัดกิจกรรมหรือการผลิตระหว่างองค์กรสมาชิกเครือข่ายนั้น จำเป็นต้องอาศัย การมีปฏิสัมพันธ์ร่วมกัน มาก่อนที่จะทาความตกลงเป็นองค์กรเครือข่าย

แนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญาในการดำเนินชีวิต เพื่อให้สามารถปรับตัวรับการเปลี่ยนแปลงต่อสถานการณ์โลกในปัจจุบันที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม มุ่งเน้นการพึ่งตนเองโดยยึดหลักความพอประมาณ ความมี เหตุผล มีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี บนเงื่อนไขมีความรู้คู่คุณธรรม ซึ่งจะนำไปสู่ชีวิต เศรษฐกิจ สังคม และ สิ่งแวดล้อมที่ก้าวหน้าอย่างสมดุล มั่นคง และยั่งยืน

เศรษฐกิจพอเพียง เป็นแนวทางที่มุ่งให้ดำรงอยู่ในวิถีชีวิตที่พอดี พออยู่พอกิน พอใช้ ไม่ให้เดือดร้อนทั้งตัวเองและผู้อื่น โดยที่จะต้องสร้างพื้นฐานแก่ตัวเองให้ดีเสียก่อน ไม่มุ่งหวังความเจริญแต่เพียงอย่างเดียว ตั้งอยู่ในทางสายกลางมีความระมัดระวังในการดำเนินชีวิต อดทนขยันหมั่นเพียร ประกอบอาชีพสุจริต รู้จักใช้ทรัพยากรให้เกิดประโยชน์สูงสุด รู้จักการประมาณ ตนเองและดำรงชีวิตอย่างมีเหตุผล อาศัยตนเป็นที่พึ่งแห่งตน ให้มีความสำคัญกับการรวมกลุ่มในชุมชน และดำรงชีวิตให้ตั้งอยู่บนพื้นฐานของความเมตตา ความเอื้ออาทร และความสามัคคีของสมาชิกในชุมชน และการพัฒนาตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง คือการพัฒนาที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของทางสาย กลางและความไม่ประมาท โดยคำนึงถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล การสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีใน ตัวตลอดจนใช้ความรู้ ความรอบคอบ และคุณธรรม ประกอบการวางแผน การตัดสินใจและการ กระทำ

การพัฒนาชุมชน คือ การเปลี่ยนแปลงลักษณะและคุณค่าของชุมชนโดยมีการ วางแผน การพัฒนาชุมชนจึงเป็นทั้งวิธีการ กระบวนการ โครงการ หรือแผนงาน ที่กำหนดขึ้นเพื่อส่งเสริม ความ เป็นอยู่ของประชาชนในด้านต่างๆ ให้ดีขึ้น โดยให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมด้วย มีจุดมุ่งหมายของการพัฒนาชุมชนคือ การพัฒนาคน พัฒนาชุมชนให้เข้มแข็ง และพัฒนาเพื่อสร้างความสุขของทั้งคน ทั้งชุมชนทั้งทางด้านจิตวิสัยและวัตถุวิสัย อีกอย่างหนึ่งการพัฒนาชุมชนคือการส่งเสริมให้ประชาชน เป็นคนที่มีคุณภาพดี เป็นคนที่มีคุณธรรม และเป็นคนที่มีความ สันติสุข ก็ส่งผลให้ชุมชนเข้มแข็งทั้ง ทางด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม สิ่งแวดล้อม การเมือง และ วัฒนธรรมอันดีงามในชุมชนอย่างยั่งยืน

บทที่ ๓

การเสริมสร้างเครือข่ายเศรษฐกิจพอเพียงของชุมชนในจังหวัดศรีสะเกษ

ในบทนี้เป็นการนำเสนอเกี่ยวกับการเสริมสร้างเครือข่ายเศรษฐกิจพอเพียงของชุมชนในจังหวัดศรีสะเกษมีหัวข้อที่ต้องศึกษาได้แก่ การเสริมสร้างเครือข่ายชุมชนเศรษฐกิจพอเพียงในจังหวัดศรีสะเกษ ชุมชนเศรษฐกิจพอเพียงที่มีอยู่ในศรีสะเกษ เครือข่ายชุมชนที่ปรากฏชัดเจน และสรุป มีรายละเอียดดังนี้

๓.๑ การเสริมสร้างเครือข่ายชุมชนเศรษฐกิจพอเพียงในจังหวัดศรีสะเกษ

ชุมชนเศรษฐกิจพอเพียงจังหวัดศรีสะเกษ มีชุมชนที่ต้องศึกษาเพื่อสร้างเครือข่ายชุมชนเศรษฐกิจพอเพียงโดยยกตัวอย่าง ๑๐ ชุมชน ได้แก่ ๑.บ้านโนนแดง หมู่ที่ ๕ ตำบลคอนกาม อำเภอยางชุมน้อย จังหวัดศรีสะเกษ ๒.บ้านหนองเทา หมู่ที่ ๕ ตำบลตะดอบ อำเภอเมืองศรีสะเกษ ๓.บ้านโนนไชยงาม น้ำเกลือ ๔.บ้านนาขนวน กันทรลักษ์ ๕.บ้านธาตุทอง หมู่ ๘ ตำบลละลม อำเภอภูสิงห์ ๖.บ้านรณะ ตำบลตุม อำเภอปรangkู่ ๗.บ้านละลาย กันทรารมย์ ๘.บ้านหนองกอง หมู่ ๓ ตำบลโดด อำเภอโพธิ์ศรีสุวรรณ ๙.บ้านโนนตู หมู่ที่ ๗ ตำบลวนใหญ่ อำเภอวังหิน และ ๑๐.บ้านหนองคุน้อย บึงบูรพ์ มีรายละเอียดดังนี้

๓.๑.๑ บ้านโนนแดง หมู่ที่ ๕ ตำบลคอนกาม อำเภอยางชุมน้อย จังหวัดศรีสะเกษ

๑) ประวัติหมู่บ้าน

บ้านโนนแดง หมู่ที่ ๕ จังหวัดศรีสะเกษ ประวัติความเป็นมา แต่เดิมหมู่บ้านโนนแดง (ชื่อ) ดงแดง เพราะมีต้นไม้แดง อยู่มากมายมากกว่าต้นไม้ชนิดอื่นๆ เป็นชุมชนที่เกิดขึ้นจาก คุณพ่อทองอินทร์ กับคุณแม่ภาพ จันทะชัย และพ่อเว แม่โสม วรพุด เป็นผู้ริเริ่มตั้งชุมชนเมื่อประมาณ ๙๘ ปี ที่ผ่านมา ต่อมา คุณพ่อดี จันทะชัย ลูกคุณพ่อทองอินทร์ จันทะชัย มาตั้งรากฐานเป็นคนแรก และต่อมามีคนอื่นๆ ตามมาอยู่ด้วยจนเป็นหมู่บ้านชื่อว่าบ้าน ดงแดง ซึ่งเรียกตามสภาพของต้นไม้แดงที่ขึ้นเองตามธรรมชาติภายหลัง เปลี่ยนเป็นชื่อ บ้านโนนแดง โดยมี นายผัน เชื่อมบุญมา เป็นผู้ใหญ่บ้านคนแรก ผู้ใหญ่บ้านคนที่สอง คือ นายหนูนัต วรพุด ผู้ใหญ่บ้านคนที่ ๓ คือนายทองไถ่ พาหา ผู้ใหญ่บ้านคนที่ ๔ คือ นายสมเกียรติ แก้วภักดี และผู้ใหญ่บ้านคนปัจจุบันคือ นายธนศิลป์ เสาวเวียง

การปกครอง แบ่งเป็น ๔ คุ้ม มีคณะกรรมการหมู่บ้าน จำนวน ๑๑ คน มีจำนวนครัวเรือนทั้งสิ้น ๓๐ ครัวเรือน มีประชากร รวม ๑๓๕ คน แยกเป็นชาย ๖๕ คน หญิง ๗๐ คน

ประชาชนส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ ส่วนใหญ่ใช้ภาษาไทยอีสาน เป็นภาษาท้องถิ่น

แหล่งน้ำที่สำคัญ ได้แก่

- แม่น้ำมูล, ห้วยข่า, สระใหญ่

ประเพณีที่สืบทอดกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษ ตามฮีต ๑๒ ครอง ๑๔ ได้แก่ บุญบั้งไฟ ทำบุญมหาชาติ เข้าพรรษา ออกพรรษา ลอยกระทง บุญสงกรานต์ บุญกฐิน ทำบุญขึ้นปีใหม่ งานบวชงานแต่งงาน งานศพ ฯลฯ

ประชาชนชาวบ้าน ได้แก่

- นายพร แก้วพวง	ด้านหมอนวดแผนโบราณ
- นางฉวีวรรณ พัวกระโทก	ด้านนวดแผนไทย
- นายณัฏ ธัญญะอุดม	ด้านจักรสาน
- นางนันทนา จันทะชัย	ด้านทำแป้นน้ำ/ห้วกะโหลกตุตน้ำ
- นางจันทร์เพ็ญ วัฒนัน	ด้านถักเสื่อ/กระเป่า/ทำพาชวีญ
- นางธิดาพร ร่มโพธิ์	ด้านจัดดอกไม้ในงานต่างๆ/ผูกผ้า
- นายอุดมศักดิ์ นามวงษ์	ด้านแพทย์ประจำหมู่บ้าน/อาสาปศุสัตว์
- นางจันทร์ พานา	ด้านทอเสื่อ/ทอผ้า
- นางบานเย็น วงษ์มณี	ด้านทอเสื่อ/ทอผ้า

๒) การเพิ่มรายได้ของครัวเรือน

- การเพิ่มมูลค่าของผลผลิต เช่น จัดฝึกอบรมการแปรรูปเห็ด
- การหาอาชีพเสริมเพิ่มรายได้ รวมกลุ่มอาชีพ เช่น กลุ่มทำขนม การทอผ้า กลุ่มจักสาน^{๗๒}

๓) ด้านเศรษฐกิจ

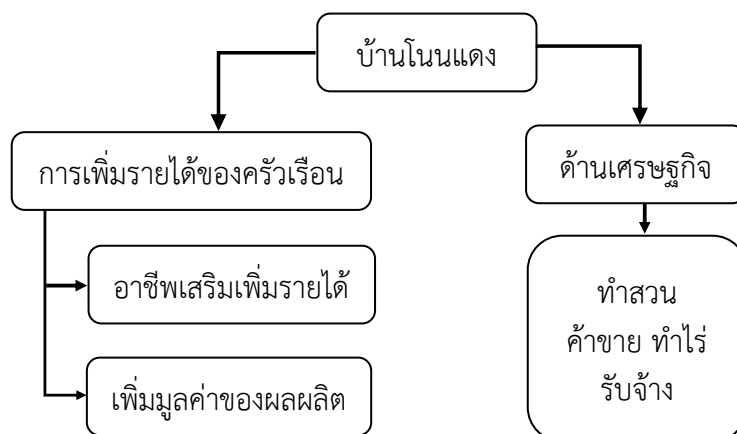
๑. ประชาชนบ้านนาโพธิ์ส่วนใหญ่มีอาชีพเกษตรกรรม มีการใช้พื้นที่ว่างบริเวณบ้าน หรือ ใช้กระถาง/ภาชนะที่ทิ้งแล้วในการปลูกผักไว้กินเองในครอบครัว มีอาชีพเสริมที่หลากหลาย เช่น ทำสวน ค้าขาย ทำไร่ ไร่รับจ้าง

๒. ชาวบ้านมีการรวมกลุ่มเพื่อปรึกษาหารือ และบางครั้งก็ใช้เวที เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันเป็นประจำ นอกจากนี้ยังใช้ประเพณีดั้งเดิม คือ “การลงแขก” ในการทำงานต่างๆ ร่วมกันโดยประชาชนในชุมชนร่วมเป็นสมาชิก ร่วมทุน ร่วมกิจกรรม ร่วมคิด ตัดสินใจวางแผน ร่วมแก้ไขปัญหาในกลุ่มต่างๆ

๓. มีการใช้อุปกรณ์ เครื่องมือในการประกอบ อาชีพ ที่เหมาะสม ทำให้เกิดความคุ้มค่าและประหยัด มีกลุ่มปุ๋ยชีวภาพ จาหน่ายปุ๋ยให้สมาชิกได้ใช้ปุ๋ยชีวภาพในการเพาะปลูกและได้ผลผลิตคุ้มค่า การปลูกผักปลอดสารพิษ

สรุปได้ว่า บ้านโนนแดง หมู่ที่ ๕ ตำบลคอนกาม อำเภอยางชุมน้อย จังหวัดศรีสะเกษ ชาวบ้านมีการประกอบอาชีพเกษตรกรรม มีการเพิ่มมูลค่าของผลผลิต เช่น จัดฝึกอบรมการแปรรูปเห็ด และมีการหาอาชีพเสริมเพิ่มรายได้ที่หลากหลาย รวมกลุ่มอาชีพ เช่น ทำสวน ค้าขาย ทำไร่ ไร่รับจ้าง กลุ่มทำขนม การทอผ้า กลุ่มจักสาน ดังแผนภาพต่อไปนี้

^{๗๒} แผนพัฒนาสามปี, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : konkam.localgov59.in.th/wp-content/uploads/2016/08/แผนสามปี-60-62.doc, [๕ เมษายน ๒๕๖๐].

ภาพแสดงที่ ๓.๑.๑ แสดงกิจกรรมบ้านโนนแดง

๓.๑.๒ บ้านหนองเทา หมู่ที่ ๕ ตำบลตะตอบ อำเภอเมืองศรีสะเกษ

๑) ประวัติความเป็นมาของหมู่บ้าน

บ้านหนองเทา หมู่ที่ ๕ ตำบลตะตอบ อำเภอเมืองศรีสะเกษ จังหวัดศรีสะเกษ แต่เดิมมีคนกลุ่มหนึ่งที่เคยอาศัยอยู่แถวยางชุมน้อย ทำมาหากินอยู่เขตลำน้ำมูลในฤดูการทำน่าน้ำจะท่วมทุกปี ก็เลยพากันอพยพย้ายที่ทำมาหากินใหม่ เลยมาถึงที่ ที่เป็นที่ดอนน้ำท่วมไม่ถึง เลยตั้งถิ่นฐานที่เป็นที่อยู่ ปัจจุบันมีชื่อว่าบ้านหนองเทา เหตุที่ชื่อว่าบ้านหนองเทาเพราะตั้งหมู่บ้านใกล้หนองน้ำที่มีสาหร่าย (เทา) ก็เลยตั้งชื่อว่าบ้านหนองเทาแต่นั้นมา ชาวบ้านหนองเทามีอาชีพเกษตรกรรมเช่นเดียวกับหมู่บ้านอื่นๆ ชาวบ้านหนองเทา กลุ่มนี้มีไรนาเป็นส่วนมากอยู่ทางทิศตะวันออกของบ้านหนองเทา และมีคนอีกกลุ่มหนึ่งได้อพยพ จากหมู่บ้านไปปลูกกระท่อมอยู่ไรนาต่อมาได้กลายเป็นหมู่บ้านค้อน้อย ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของบ้านหนองเทา ชื่อค้อมค้อน้อย เพราะขึ้นต่อบ้านหนองเทาหมู่ที่ ๕ เช่นเดียวกัน

๒) จำนวนประชากร

บ้านหนองเทา หมู่ที่ ๕ ตำบลตะตอบ อำเภอเมืองศรีสะเกษ มีจำนวนทั้งหมด ๑๔๒ ครัวเรือน ชาย ๑๙๑ คน หญิง ๒๐๘ คน รวมทั้งหมด ๓๙๙ คน^{๗๓}

๓) การประกอบอาชีพ

บ้านหนองเทานั้น การประกอบอาชีพทำนาและปลูกพืชและเลี้ยงสัตว์ และรับจ้างทั่วไป

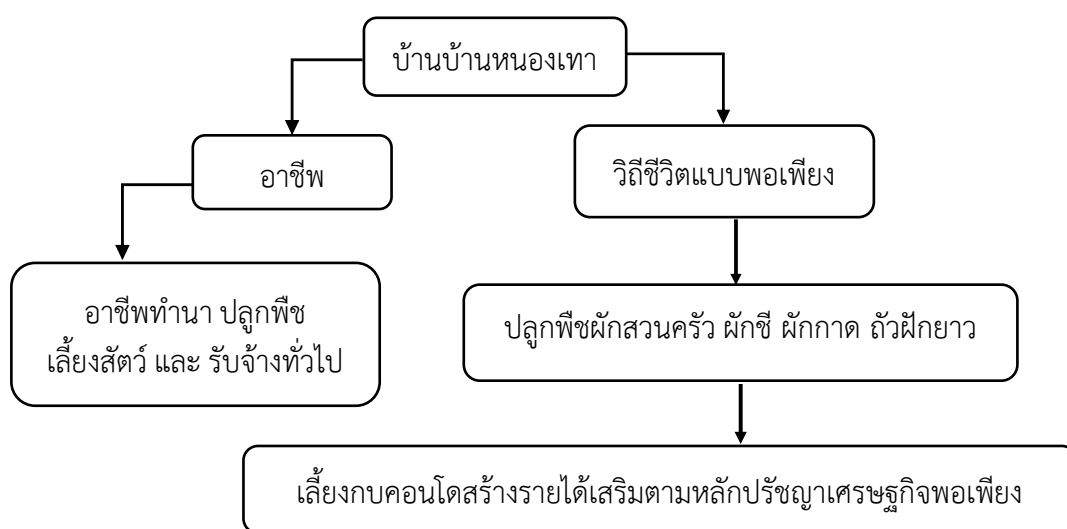
๔) วิถีชีวิตแบบพอเพียง

บ้านหนองเทาได้มีการปลูกพืชผักสวนครัวอย่างเช่น ผักชี ผักกาด ถั่วฝักยาว และพืชผักสวนครัวอื่นๆ เพื่อปลูกไว้กินเองและเหลือก็ขาย และมีการผลิตกระถางจากยางล้อรถยนต์ไว้จำหน่ายและเอาไว้ใช้เอง ใช้เพื่อการปลูกผักสวนครัวสำหรับคนที่ไม่มีพื้นที่สำหรับปลูกผัก อย่างเช่นปลูกไว้ในบ้านหรือหน้าบ้าน และยังสามารถเอาไว้ใช้เพาะพันธุ์พืช

^{๗๓} นายอมลสิทธิ์ สุขสง, ประวัติบ้านหนองเทา, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : http://nongthao1.blogspot.com/p/blog-page_94.html, [๕ เมษายน ๒๕๖๐].

เลี้ยงกบคอนโดสร้างรายได้เสริมตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เกษตรกรบ้านหนองเทา ตำบลตะตอบ อำเภอเมือง จังหวัดศรีสะเกษ ได้นำขวดน้ำพลาสติกมาเพาะเลี้ยงกบเป็นรายได้เสริมสร้างรายได้ให้กับครอบครัว โดยนำขวดพลาสติกที่เตรียมไว้ทำความสะอาดเจาะรูบริเวณด้านบนของขวด เพื่อเป็นที่หายใจและให้อาหารนำลูกกบอายุแรกเกิดใส่ลงในขวดพลาสติกที่เตรียมไว้ เติมน้ำพอท่วมหลังกบปิดฝาให้สนิทจากนั้นนำไปวางในชั้นวาง โดยวางขวดพลาสติกไว้ในที่ร่มให้อาหารวันละ ๒ ครั้ง ครั้งละ ๓-๕ เม็ด เช้าและเย็นพร้อมกับเปลี่ยนน้ำวันละ ๑ ครั้ง คือก่อนให้อาหารตอนเย็น

สรุปได้ว่า บ้านหนองเทา หมู่ที่ ๕ ตำบลตะตอบ อำเภอเมืองศรีสะเกษ ชาวบ้านได้มีการประกอบอาชีพทำนาและปลูกพืชและเลี้ยงสัตว์ และรับจ้างทั่วไป ปลูกพืชผักสวนครัวเช่นกขี ผักกาด ถั่วฝักยาว และพืชผักสวนครัวอื่นๆ เลี้ยงกบคอนโดเพื่อเสริมสร้างรายได้ตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง ดังแผนภาพแสดงกิจกรรมต่อไปนี้

ภาพแสดงที่ ๓.๑.๒ แสดงกิจกรรมบ้านหนองเทา

๓.๑.๓ บ้านโนนไชยงาม น้ำเกลือ

๑) ประวัติของหมู่บ้าน

บ้านโนนไชยงาม หมู่ที่ ๑๑ เป็นหมู่บ้านที่แยกออกมาจากบ้านโนนงาม เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๓๓ โดยมีนายสุณีย์ บุญเหลือ เป็นผู้ใหญ่บ้านคนแรก และต่อมาก็ได้มีผู้ใหญ่บ้านคนที่ ๒ คือนายบุญหนา บัวศรี ปกครองมาจนถึงปัจจุบัน ประวัติในการตั้งชื่อหมู่บ้าน โดยยึดเอาต้นไทร ที่หน้าสถานีอนามัย หลังเก่า เป็นชื่อหมู่บ้านและได้ตั้งชื่อว่าเป็น บ้านโนนไชยงาม อยู่ห่างจากอำเภอน้ำเกลือระยะทาง ๓ กม. ห่างจากจังหวัดศรีสะเกษ ระยะทาง ๔๑ กม. ลักษณะภูมิประเทศและภูมิอากาศ พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ราบลุ่ม ตามริมลำน้ำห้วยระวี

ด้านทิศตะวันตกของหมู่บ้าน มีฝายห้วยระวีกั้นจำนวน ๑ ฝาย ด้านทิศตะวันออกเป็นที่ราบทุ่งนา ใช้ทำนาและทำไร่ มี ๓ ฤดู มีครัวเรือนทั้งหมด ๘๑ ครัวเรือน และจำนวนประชากรที่อาศัยอยู่จริง จำนวน ๓๓๐ คน แยกเป็น ชาย ๑๗๐ คน หญิง ๑๖๐ คน (จากข้อมูล จปฐ. ปี ๒๕๕๘) ประชาชนส่วนใหญ่นับถือศาสนา พุทธ ส่วนใหญ่ใช้ภาษาไทยอีสาน เป็นภาษาท้องถิ่นมีประเพณีที่สืบ

ทอดกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษตามฮีต ๑๒ ครอง ๑๔ ได้แก่ บุญบั้งไฟ ทำบุญมหาชาติ เข้าพรรษาออกพรรษา ลอยกระทง บุญสงกรานต์ บุญกฐิน ทำบุญขึ้นปีใหม่ ฯลฯ

สังคมวัฒนธรรม มีลักษณะเหมือนชุมชนของคนเชื้อชาติลาวทั่วไป ผลิตภัณฑ์ชุมชนได้แก่ จักสาน พืชผลทางการเกษตร เช่น แตงโม, พริก, ข้าวโพด, มะเขือเทศ, ยางพารา, เพาะเห็ด, ยางพารา อาชีพหลักคือ อาชีพทำนา จำนวน ๗๙ ครัวเรือน อาชีพเสริมหรืออาชีพรอง ได้แก่ อาชีพทำสวน จำนวน ๕๐ ครัวเรือน อาชีพค้าขาย จำนวน ๔ ครัวเรือน และ อาชีพรับจ้าง จำนวน ๗ ครัวเรือน^{๗๔}

๒) การประกอบอาชีพของคนในชุมชน

ชาวชุมชนโนนไชยงามนั้น ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำนา เป็นอาชีพหลัก ซึ่งนอกจากนั้นยังมีอาชีพเสริมอีกด้วย คือ การทำสวน ค้าขาย และรับจ้าง

๓) ผลิตภัณฑ์ชุมชน

บ้านโนนไชยงาม มีผลิตภัณฑ์ประจำชุมชนที่หลากหลาย ซึ่งได้แก่ จักสาน พืชผลทางการเกษตร เช่น แตงโม, พริก, ข้าวโพด, มะเขือเทศ, ยางพารา, เพาะเห็ด, รวมไปถึงประเภทอาหารคือ ไข่กกระทา, กบ และปลาตุ๊ก เป็นต้น

ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

๑) ชุมชนมีการจัดระเบียบ ปรับภูมิทัศน์ภายในชุมชน ทุกวันที่ ๕ ของเดือน และมีแผนที่จะประกวดคุ้มภายในหมู่บ้าน

๒) คนในชุมชนใช้ปุ๋ยอินทรีย์/ปุ๋ยคอก ทุกครัวเรือน

๓) ชุมชนมีการจัดระเบียบของชุมชน/รักษาความสะอาด/อนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ เช่น การปรับปรุงสภาพแวดล้อมชุมชน อย่างสม่ำเสมอ มากกว่า ๑๒ ครั้ง มีการจัดป้ายคำขวัญ ที่ทำการคุ้มมีข้อมูลปลูกไม้ดอกไม้ประดับ ปล่อยปลา-ปล่อยกุ้ง ในแหล่งน้ำสาธารณะ (ลำห้วยระวี) ทุกปี มีการปลูกไม้ยืนต้น

๔) มีกิจกรรมส่งเสริมเพื่อลดการใช้พลังงาน เช่น

๔.๑ การใช้หลอดไฟฟ้าแบบประหยัด

๔.๒ รมรงค์การใช้จักรยานแทนการใช้รถยนต์-รถจักรยานยนต์

๔.๓ การผลิตเตาชีวะมวลไว้ใช้เองในครัวเรือนและผลิตไว้จำหน่าย

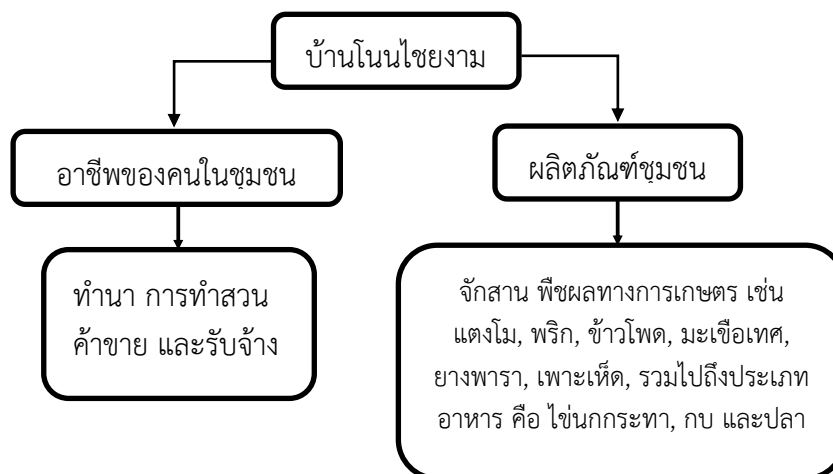
๕) มีกิจกรรมการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเพื่อให้เกิดรายได้ ได้แก่ การปลูกไม้ยืนต้นตามลำห้วยระวี การปล่อยพันธุ์ปลา-กุ้ง ตามลำห้วยระวี เป็นประจำทุกปี การผลิตน้ำหมักชีวภาพ^{๗๕}

สรุปได้ว่า บ้านโนนไชยงาม อำเภอ น้ำเกลี้ยง ชาวบ้านส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำนา เป็นอาชีพหลัก ซึ่งนอกจากนั้นยังมีอาชีพเสริมอีกด้วย คือ การทำสวน ค้าขาย และรับจ้าง ยังมีผลิตภัณฑ์ประจำชุมชนที่หลากหลาย ซึ่งได้แก่ จักสาน พืชผลทางการเกษตร เช่น แตงโม, พริก, ข้าวโพด,

^{๗๔} สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอน้ำเกลี้ยง, หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <https://drive.google.com/file/d/0BwWcduoEBSHMdHp1eWJmbHBkMm8/view>, [๕ เมษายน ๒๕๖๐].

^{๗๕} สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอน้ำเกลี้ยง, สรุปผลการดำเนินงาน หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ บ้านโนนไชยงาม หมู่ที่ ๑๑ ตำบลรุ่งระวี อำเภอน้ำเกลี้ยง จังหวัดศรีสะเกษ, ม.ป.พ. : ม.ป.ท.

มะเขือเทศ, ยางพารา, เพาะเห็ด, รวมไปถึงประเภทอาหาร คือ ไชนกกระทา, กบ และปลาตุ๊ก เป็นต้น
 ดังแผนภาพแสดงกิจกรรมดังนี้

ภาพแสดงที่ ๓.๑.๓ แสดงกิจกรรมบ้านโนนไชยงาม

๓.๑.๔ บ้านนาขนวน กันทรลักษ์

๑) ประวัติของหมู่บ้าน

กรมการพัฒนาชุมชน ได้กำหนดกิจกรรมยุทธศาสตร์ ประจำปีงบประมาณ ๒๕๕๕ โดยมีเป้าหมาย “ชุมชนเข้มแข็ง เศรษฐกิจฐานรากมั่นคง” โดยการส่งเสริมและพัฒนาหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง และได้ยกระดับการส่งเสริมหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ ภายใต้โครงการรักษาและพัฒนาคุณภาพความเป็นหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบเพื่อขยายผล โดยกำหนดให้หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง มีศักยภาพใน ๓ มิติ คือ มิติความมั่นคง มิติด้านเศรษฐกิจ และมิติด้านสังคม ด้วยความรู้ที่เกิดจากภูมิปัญญาของคนในชุมชน นำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน ภายใต้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

บ้านนาขนวน หมู่ที่ ๕ ตำบลขุ่น อำเภอกันทรลักษ์ จังหวัดศรีสะเกษ เป็นหมู่บ้านขนาดกลาง มีครัวเรือน ๑๕๕ ครัวเรือน ประชากรทั้งสิ้น ๙๐๕ คน แยกเป็น ชาย ๕๐๑ คน หญิง ๔๐๔ คน (จปฐ.ปี ๒๕๕๕) ประชาชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลัก คือ การทำนา ยางพารา, และทำสวนผัก (ปลูกพริก,มะเขือ) บ้านนาขนวน เป็นหมู่บ้านแห่งการท่องเที่ยว ชาวบ้านมีการรวมกลุ่มท่องเที่ยว และมีการปลูกหม่อนเลี้ยงไหมภายในหมู่บ้าน ได้ส่งผลิตภัณฑ์ผ้าไหมเข้าคัดสรรเป็นสินค้า OTOP ระดับ ๔ ดาว มีนายปรีชา พิมพันธ์ เป็นผู้ใหญ่บ้าน โดยดำรงตำแหน่งมาตั้งแต่ปี ๒๕๕๓ จนถึงปัจจุบัน เป็นหมู่บ้านที่มีวัฒนธรรมของหมู่บ้านที่มีการสืบทอดกันมาอย่างยาวนาน และยังสามารถรักษาขนบธรรมเนียม ประเพณีของหมู่บ้านไว้ได้อย่างเหนียวแน่น เช่น ประเพณีสงกรานต์ บุญแซ่โดนตาล การเซ่นไหว้ผีปู่ย่าตายาย/บรรพบุรุษ การเคารพญาติผู้ใหญ่

บ้านนาขนวน เป็นหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบที่ได้รับงบประมาณจากกรมการพัฒนาชุมชน ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๕๓ และเป็นหมู่บ้านชนะเลิศการประกวดตามโครงการเชิดชูเกียรติผู้นำชุมชนระดับจังหวัด ปัจจุบันบ้านนาขนวน ได้มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง และจากผลการประเมินหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง ตามเกณฑ์ประเมิน ๖๒ และตัวชี้วัดกระทรวงมหาดไทย ๒๓ ตัวชี้วัด ปี ๒๕๕๔

บ้านนาขนวน จัดเป็น หมู่บ้านระดับ อยู่ดี กินดี โดยผ่านเกณฑ์ ๒๒ ตัวชี้วัด ไม่ผ่าน ๑ ตัวชี้วัด คือ ตัวชี้วัดที่ ๑๕ มีการค้นหาและใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการสร้างคุณค่า และได้รับการสนับสนุนงบประมาณ ตามกิจกรรมยุทธศาสตร์กรมการพัฒนาชุมชน ประจำปี ๒๕๕๕ จำนวนเงิน ๒๖,๗๕๐ บาท โดยแบ่งตามกิจกรรม ดังนี้ กิจกรรมการเรียนรู้ตนเองและกำหนดการพัฒนาคุณภาพชีวิต ๕,๔๐๐ บาท, กิจกรรมสาธิตการดำรงชีวิตแบบพอเพียง ๑๖,๐๕๐ บาท, และกิจกรรมการจัดการความรู้ ๕,๓๐๐ บาท และเพื่อส่งเสริมการใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในการพัฒนาหมู่บ้านให้มีระบบการบริหารจัดการชุมชน

ซึ่งเมื่อผ่านกระบวนการพัฒนาตามแนวทางการดำเนินงานโครงการรักษาและพัฒนาคุณภาพความเป็นหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบเพื่อขยายผล ในปี ๒๕๕๕ มีการประเมินผลการพัฒนาด้วยตัวชี้วัด ๔ ด้าน ๒๓ ตัวชี้วัดของกระทรวงมหาดไทย จัดระดับเป็น “หมู่บ้านอยู่ดี กินดี” โดยผ่านตัวชี้วัด ๒๒ ตัวชี้วัด ไม่ผ่าน ๑ ตัวชี้วัด คือ ตัวชี้วัดที่ ๑๕ มีการค้นหาและใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการสร้างคุณค่า และเมื่อประเมินความสุขมวลรวมครั้งที่ ๒ พบว่ามีความสุขเพิ่มขึ้น จากเดิมที่ประเมินความสุขก่อนดำเนินโครงการฯ พรอทความสุขมีคะแนน ๙๘.๐๒ คะแนน และประเมินพรอทความสุขครั้งที่สองมีคะแนน ๙๘.๘๘ คะแนน^{๗๖}

๒) การผลิตและจำหน่าย

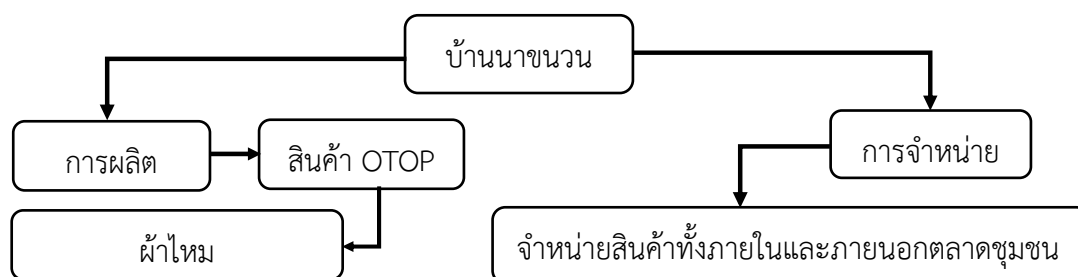
๑) การผลิต บ้านนาขนวน มีการทำนาเป็นอาชีพหลัก และมีการทำสวนยางพารา รวมถึงการปลูกผักสวนครัวเพื่อบริโภคและขาย มีการเพาะเห็ดนางฟ้าและเห็ดนางรม การเลี้ยงกบ เลี้ยงปลาเพื่อบริโภคและจำหน่ายในชุมชนเองและเป็นหมู่บ้านแห่งการทอผ้าไหม ชาวบ้านมีการรวมกลุ่มทอผ้าไหม และมีการปลูกหม่อนเลี้ยงไหมภายในหมู่บ้าน ได้ส่งผลิตภัณฑ์ผ้าไหมเข้าคัดสรรเป็นสินค้า OTOP ระดับ ๔ ดาว บ้านนาขนวน มีกองทุนปุ๋ย ที่ผลิตปุ๋ยอินทรีย์ชีวภาพ เพื่อให้สมาชิกได้นำไปใช้ในการทำการเกษตร และยังได้จำหน่ายปุ๋ยดังกล่าวให้กับชุมชนข้างเคียงและผู้สนใจทั่วไปด้วย กองทุนปุ๋ยบ้านนาขนวน มีสถานที่ และเครื่องมืออุปกรณ์ในการอัดเม็ดปุ๋ย เป็นของตัวเองโดยได้รับบสนับสนุนจากหน่วยงานราชการ

๒) การจำหน่าย ผลผลิตของบ้านนาขนวนทั้งหมดที่เป็นสินค้าการเกษตรจะจำหน่ายทั้งภายในและตลาดภายนอกชุมชน และพ่อค้าเข้ามารับซื้อถึงพื้นที่ ทำให้ไม่มีปัญหาในเรื่องของตลาด ในส่วนของผลิตภัณฑ์ผ้าไหม จะนำสินค้าไปแสดงในงาน OTOP ต่างๆ และจะมีลูกค้าสั่งจองเป็นรายๆไป แต่จะมีปัญหาในเรื่องของการไม่สามารถกำหนดราคาผลผลิตได้ ทำให้ได้ราคาไม่เป็นธรรม อีกทั้งผลผลิตจะมีมากเป็นบางเวลาทำให้ราคาตกต่ำ ยังไม่มีการรวมกลุ่มเพื่อบริหารจัดการผลผลิตและมีระบบการจัดการทางการตลาดของสินค้าในชุมชน

สรุปได้ว่า บ้านนาขนวน กันทรลักษณ์ ชาวบ้านมีการทำนาเป็นอาชีพหลัก และมีการทำสวนยางพารา รวมถึงการปลูกผักสวนครัวเพื่อบริโภคและขาย มีการเพาะเห็ดนางฟ้าและเห็ดนางรม การ

^{๗๖} ชัชวาลย์ จูมา, หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <http://kantharalak.cdd.go.th/wp-content/uploads/2013/05/ถอดบทเรียนบ้านนาขนวน.pdf>, [๕ เมษายน ๒๕๖๐].

เลี้ยงกบ เลี้ยงปลา เพื่อบริโภคและจำหน่ายในชุมชนเองและเป็นหมู่บ้านแห่งการท่องเที่ยว และในด้านการเกษตร ดังแผนภาพแสดงกิจกรรมดังนี้

ภาพแสดงที่ ๓.๑.๔ แสดงกิจกรรมบ้านนาขนวน

๓.๑.๕ บ้านธาตุทอง หมู่ ๘ ตำบลละลม อำเภอกุสิงห์

บ้านธาตุทอง หมู่ ๘ ตำบลละลม อำเภอกุสิงห์ มีศูนย์เรียนรู้ชุมชนเข้มแข็ง มีการปลูกหม่อนเลี้ยงไหม มีสวนป่าครัวชุมชน ผลิตภัณฑ์ OTOP เด่น มีโรงสีชุมชน เป็นหมู่บ้านกองทุนแม่ และปลูกผักสวนครัวทุกครัวเรือน ผู้นำชุมชนที่เป็นวิทยากรได้ ๕ คน ต้อนรับคณะศึกษาดูงานได้ ๑๕๐ คน/วัน จัดอาหารและเครื่องดื่มได้

๑) ประวัติความเป็นมาของชุมชน

บ้านธาตุทอง เดิมคือบ้านธาตุ หมู่ที่ ๓ ตำบลละลม อำเภอกุสิงห์ จังหวัดศรีสะเกษ ในช่วงปี พ.ศ. ๒๕๒๙ หมู่บ้านแห่งนี้ ได้มีราษฎรชาวอำเภอท่าตูม อำเภอปราสาท อำเภอกาบเชิง จังหวัดสุรินทร์ และอำเภอปรังค์กู จังหวัดศรีสะเกษ ได้อพยพย้ายครอบครัวมาตั้งถิ่นฐานทำมาหากินจำนวน ๗๑ ครัวเรือน ต่อมาเมื่อมีจำนวนครัวเรือนและประชากรเพิ่มขึ้น ปี ๒๕๓๐ นายเถา บัวทอง และคณะครัวเรือนที่อพยพมาด้วยกัน ได้ปรึกษาหารือกับ นายทอง พงษ์ชาติ ผู้ใหญ่บ้านธาตุ ในสมัยนั้น เพื่อทำการประชาคมแยกหมู่บ้าน ผลการประชาคมได้มีมติแยกหมู่บ้าน และผ่านการพิจารณาจากทางการให้แยกหมู่บ้าน เมื่อวันที่ ๑๑ ก.ค. ๒๕๓๑ โดยตั้งชื่อหมู่บ้านว่า "บ้านธาตุทอง" ตามชื่อเดิมของหมู่บ้านและชื่อผู้ใหญ่บ้านในสมัยนั้น ปัจจุบันมี นายทวิต มลิพันธ์ ดำรงตำแหน่งผู้ใหญ่บ้าน

๒) ลักษณะด้านภูมิประเทศ

บ้านธาตุทอง ตั้งอยู่จังหวัดศรีสะเกษ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง หรือที่เรียกว่า อีสานใต้ ลักษณะภูมิประเทศเป็นพื้นที่ราบลุ่ม สภาพภูมิอากาศ มี ๓ ฤดูกาล คือ ฤดูฝน ฤดูแล้ง ฤดูหนาว จำนวนครัวเรือน ๑๔๗ ครัวเรือน จำนวนประชากรทั้งหมด ๕๙๕ คน แบ่งเป็น ชาย ๒๙๓ คน และหญิง ๓๐๒ คน อาชีพหลัก คือ ทำนา อาชีพเสริม คือ ทำไร่ ทำสวน ปลูกมันสำปะหลัง ค้าขาย และรับจ้าง รายได้เฉลี่ยของประชากร ๕๒,๐๘๔ บาท/คน/ปี (ข้อมูลความจำเป็นพื้นฐาน ปี ๒๕๕๘) ผู้มีความรู้/ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านต่างๆ ในชุมชน

๑. นายสวัน จันประโคน ปราชญ์ด้านการจักสาน

๒. นายเอ็น บุญทอง ปราชญ์ด้านยาสมุนไพรแผนโบราณ

ข้อมูลสภาพทางสังคม วัฒนธรรม ประเพณี และบริการขั้นพื้นฐานของชุมชน

๑. โรงเรียน จำนวน ๑ แห่ง
๒. วัด จำนวน ๑ แห่ง
๓. ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก จำนวน ๑ แห่ง

ประเพณีที่สำคัญของชุมชน ได้แก่ ประเพณีแซนโฎนตา ประเพณีก่อเจดีย์ข้าวเปลือก ประเพณีเข้าพรรษา ประเพณีออกพรรษา ประเพณีฮาวปลิงจองไต
 ข้อมูลด้านโครงสร้างพื้นฐาน สิ่งแวดล้อม และทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน

๓) การมีไฟฟ้าใช้ของครัวเรือน

มีไฟฟ้าใช้ จำนวน ๑๔๗ ครัวเรือน

ไม่มีไฟฟ้าใช้ จำนวน - ครัวเรือน

โทรศัพท์สาธารณะ จำนวน ๑ แห่ง

แหล่งน้ำสาธารณะ จำนวน ๒ แห่ง

แหล่งน้ำตามธรรมชาติ จำนวน ๒ แห่ง

แหล่งน้ำที่สร้างขึ้น จำนวน ๓ แห่ง

บ่อบาดาล จำนวน ๒ แห่ง

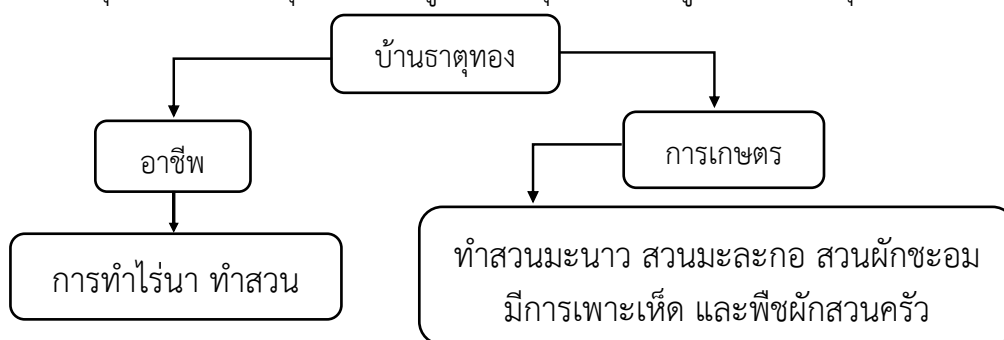
บ่อน้ำตื้น จำนวน ๓ แห่ง

ถังเก็บน้ำฝน (คลส.) จำนวน ๑ แห่ง^{๗๗}

๔) ด้านการเกษตร

ชาวบ้านในชุมชนบ้านธาตุทองนั้นได้มีการทำไร่นา ทำสวนมีการปลูกพืชผักสวนครัวไว้กินเอง และมีการทำสวนมะนาว สวนมะละกอ สวนผักชะอม มีการเพาะเห็ด และพืชผักสวนครัวอื่นๆ ส่วนผลิตภัณฑ์ก็มีผ้าไหม กระเป๋าถักจากฝีมือของกลุ่มแม่บ้านเป็นต้น

สรุปได้ว่า บ้านธาตุทอง หมู่ ๘ ตำบลละลม อำเภอกุสิงห์ มีศูนย์เรียนรู้ชุมชนเข้มแข็ง มีการปลูกหม่อนเลี้ยงไหม มีสวนป่าครัวชุมชน ผลิตภัณฑ์ OTOP เด่น มีผลิตภัณฑ์ที่มีผ้าไหม กระเป๋าถักจากฝีมือของกลุ่มแม่บ้านมีโรงสีชุมชน เป็นหมู่บ้านกองทุนแม่ และปลูกผักสวนครัวทุกครัวเรือน

ภาพแสดงที่ ๓.๑.๕ ภาพแสดงกิจกรรมบ้านธาตุทอง

^{๗๗} ทวีต มลิพันธ์ หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : https://www.google.com/maps/d/viewer?mid=1DYhVghDiDyvVp3opTAHstso3CM&hl=en_US&ll=14.597870212297503%2C103.72066857607422&z=11, [๕ เมษายน ๒๕๖๐].

๓.๑.๖ บ้านรณะ ตำบลตุม อำเภอบางคนที

๑) ประวัติของหมู่บ้าน

บ้านรณะตั้งในที่ราบสูง ผู้ก่อตั้งหมู่บ้าน ชื่อนายกอน นาคนวล ในปี พ.ศ ๒๔๕๐ เรียกขานว่า บ้านรณะ ซึ่งเรียกชื่อตามอุปกรณ์วิดน้ำชนิดหนึ่ง ที่ชาวบ้านประดิษฐ์ขึ้นเพื่อเป็นอุปกรณ์จับปลา บริเวณหนองน้ำ ใกล้หมู่บ้าน เรียกเป็นภาษาส่วยว่า “ หรงหระ ” ตามภาษาถิ่น ต่อมาตั้งชื่อกับทางราชการว่า บ้านรณะ ชาวบ้านรณะเป็นชาวบ้านที่อพยพโยกย้ายมาจากหมู่บ้านขึ้นาค เนื่องจากปัญหาในการทำอยู่ทำกิน เริ่มฝืดเคือง เนื่องจากบ้านเก่ามีประชากรเพิ่มขึ้น โดยเริ่มแรกโยกย้ายมาบุกเบิกแผ่นดินใหม่จำนวน ๗ ครัวเรือน ประกอบด้วย โดยการนำของนายกอน นาคนวล

โดยเริ่มแรก ชาวบ้านประกอบอาชีพเกษตรกรรม อาศัยทรัพยากรธรรมชาติในการทำอยู่ ทำกินโดยมีวิถีชีวิตผูกพันกับ ป่า ซึ่งเป็นบริเวณสำคัญ เป็นแหล่งอาหารของชุมชนทั้งชุมชน อาชีพที่สำคัญของหมู่บ้านรณะในอดีต

๑. ทำนา

๒. ปลูกพืช เช่น ข้าวโพด, อ้อย, ถั่วฝักยาว

๓. งานหัตถกรรมเครื่องจักสาน ใช้ในครัวเรือน เหลือใช้ก็ขายภายในชุมชน

๔. ทอผ้าจากผลิตผลทางธรรมชาติ เช่น เสื่อ กก ผ้าไหม เป็นต้น

๒) ด้านลักษณะโครงสร้างประชากร

หมู่บ้านรณะ เป็นหมู่บ้านขนาดเล็ก มีจำนวน ๘๔ หลังคาเรือน มีประชากร ทั้งหมด ๓๓๕ คน ชาย ๑๔๑ คน หญิง ๑๙๔ คน ดังตารางดังต่อไปนี้ลักษณะประชากร / แบ่งตามช่วงอายุและเพศ

๓) ลักษณะประชากร

จำนวนประชากร ๓๓๕ คน เพศ ชาย ๑๔๑ หญิง ๑๙๔^{๗๘}

๔) ด้านทรัพยากรในชุมชน

ทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญอันเป็นบริเวณที่ใช้ประโยชน์ร่วมกันของชุมชนมีดังต่อไปนี้

๑.ป่าทำเลี้ยงสัตว์ สาธารณประโยชน์ ตั้งอยู่บริเวณด้านทิศใต้ของหมู่บ้าน ซึ่งมีเนื้อที่โดยประมาณ ๒๐๐ ไร่ ชุมชนหมู่บ้านใช้เป็นแหล่งเลี้ยงสัตว์โดยเฉพาะในฤดูกาลทำนา นอกจากนั้นยังเป็นแหล่งอาหาร และเชื้อเพลิงของชุมชน โดยเฉพาะในฤดูฝน จะมีเห็ดชนิดต่าง ๆ และหน่อไม้ขึ้นเป็นจำนวนมาก

๒.ทรัพยากรด้านแหล่งน้ำที่ชุมชนใช้ประโยชน์ โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้ (ข้อมูลจาก กชช ๒ ค) นอกจากนี้บ้านรณะยังมีลำห้วยไหลผ่านและมีการใช้ประโยชน์

๕) รายได้

จากที่กล่าวในหัวข้อที่ผ่านมา พบว่า อาชีพหลักของชุมชน คือการทำนาอาชีพเสริมได้แก่ การเลี้ยงสัตว์เศรษฐกิจ และการไปรับจ้างขายแรงงานต่างถิ่น ซึ่งจากข้อมูล (จปฐ.) พบว่าในแต่ละครัวเรือนมีรายได้ต่อปี เฉลี่ยครัวเรือนละ ๒๔,๖๗๙ บาท

^{๗๘} หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : https://www.google.com/maps/d/viewer?mid=1DYhVghDiDyVp3opTAHstss03CM&hl=en_US&ll=14.882004130378839%2C104.03322370881347&z=14 , [๖ เมษายน ๒๕๖๐].

ชุมชนบ้านร่งระ ชุมชนชาวภูย ชุมชนเล็ก ๆ ที่มีที่มีกิจกรรมการเรียนรู้อยู่ตลอดปี และมีผู้คนแวะเวียนมาเยี่ยมยามแลกเปลี่ยนประสบการณ์ อยู่มาได้ขาด ถามว่าชุมชนแห่งนี้มีอะไรดีกันเล่า ถึงมีผู้คนและหน่วยงานของรัฐ เอกชน แวะเวียนมาเยี่ยมยามมิได้ขาด ในช่วง ๒-๓ ปีมานี้ คำตอบที่ชัดเจนคงจะไม่มีให้ หากแต่จะเชิญชวน ให้ท่านมา ยลบ้านร่งระ ด้วยสายตาของท่านเอง แล้วท่านรับรู้ถึงความดีงาม ถึงคุณค่าที่ชุมชนแห่งนี้ร่วมกันปฏิบัติสืบต่อกันมา จนถึงปัจจุบัน และจะร่วมกันขับเคลื่อนสู่ชุมชนที่มีความเข้มแข็ง ในทุก ๆ มิติ ในอนาคตและสืบทอดสู่รุ่นลูกรุ่นหลาน

หมู่บ้านร่งระ ได้ร่วมกันขับเคลื่อนกิจกรรมการเรียนรู้ตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดยส่งเสริมให้ชุมชนได้เรียนรู้ ร่วมกันในการพัฒนาครัวเรือนให้สามารถพึ่งพาตนเองได้ และขยายผลสู่ครัวเรือนอื่น ๆ โดยมีหลักการดำรงชีวิต ที่เน้นการลดรายจ่าย สร้างรายได้ และให้แต่ละครัวเรือนมีการออมเงินกับกลุ่มองค์กรทางการเงินในชุมชน นอกจากนี้ยังมีกิจกรรมการจัดตั้งกลุ่มองค์กรในชุมชนบ้านร่งระเพื่อช่วยเหลือกันเองในชุมชน โดยปัจจุบันมีกลุ่มองค์กรในชุมชน ทั้งที่ภาครัฐสนับสนุนและที่ชุมชนดำเนินการเอง มากกว่า ๑๐ องค์กร เช่น ร้านค้าชุมชน ธนาคารข้าว กองทุนเศรษฐกิจพอเพียง กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต เป็นต้น เรียกได้ว่า ชุมชนได้ร่วมกันพัฒนาแหล่งเงินทุนในชุมชนเพื่อระดมทุนกู้ยืม ใช้จ่ายกันเอง ในชุมชน ลดการพึ่งพาภายนอกได้เป็นอย่างดี

เมื่อการดำเนินกิจกรรมโดยชุมชนเอง มีความชัดเจน งานชุมชนเป็นรูปธรรมขึ้น หน่วยงานราชการต่าง ๆ ในพื้นที่จึงได้เข้ามาสนับสนุนตามภารกิจของแต่ละหน่วยงาน เช่น สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอปรังค์ภู ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร สาขาปรังค์ภู ศูนย์พัฒนาสังคมหน่วยที่ ๕๓ และองค์การบริหารส่วนตำบลตุม ทั้งนี้ในปี ๒๕๕๔ ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตรสาขาปรังค์ภู ได้สนับสนุนให้ชุมชนบ้านร่งระ ยกระดับเป็นศูนย์เรียนรู้เพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ ธกส.บ้านร่งระ ดำเนินการฝึกอบรม ในปี ๒๕๕๔ อบรมเกษตรกรทั้นนอกระบบ หลักสูตรการดำเนินชีวิตตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ดำเนินการ ทั้งสิ้น ๑๗ รุ่น เป้าหมาย ๑,๐๐๐ กว่าราย ในปี ๒๕๕๕ อบรมพักหนี้เกษตรกร หลักสูตรการดำรงชีวิตตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ดำเนินการจำนวน ๒๑ รุ่น เป้าหมาย จำนวน ๑,๕๐๐กว่าราย โดยชุมชนได้ร่วมกันจัดหลักสูตรในการส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ ตามรายละเอียดดังนี้

๑.วิชา หลักเศรษฐกิจพอเพียงและการปรับกระบวนการทัศน์ ประกอบด้วยกิจกรรมชุมชนดังนี้-กิจกรรมเกษตรทฤษฎีใหม่ -การผลิตปุ๋ยหมักใช้เอง /ปุ๋ยชีวภาพ แนวคิดกระบวนการทัศน์การพัฒนาปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงโดยการแสดงละครชีวิตพอเพียง

๒.การวางแผนธุรกิจและการจัดการข้อมูล ประกอบด้วย กิจกรรมร้านค้าชุมชน การเชื่อมโยงระบบกลุ่มองค์กรทางการเงินชุมชน การจัดสวัสดิการชุมชนกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต /ธนาคารข้าว โรงเรียนความสำเร็จของธุรกิจชุมชน ธุรกิจท้องถิ่น สวนเห็ดดอกกลาดวน /ตลาดชุมชนบ้านหนองเชียงพูน

๓.การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต กิจกรรมที่นำเสนอประกอบด้วย การเลี้ยงหมูหลุม ปุ๋ยชีวภาพ (ขี้หมู) สารหมักขี้หมูปุ๋ยบำรุงใบ

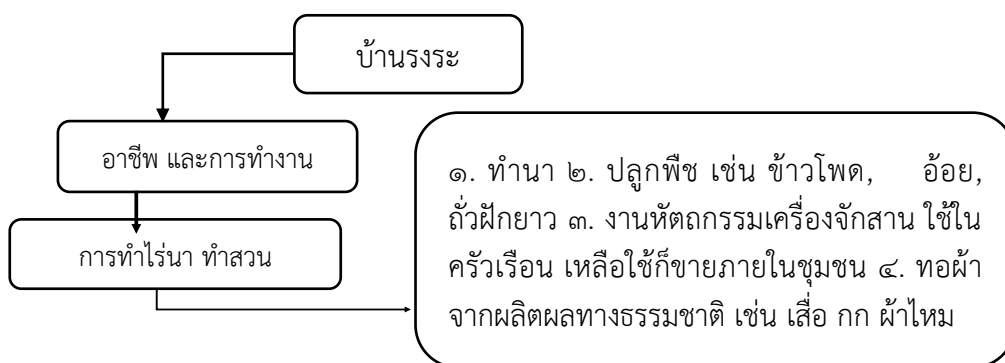
๔.การจัดทำแผนชีวิต ครัวเรือนที่ประสบผลสำเร็จในการพลิกฟื้นจากผู้ประสบปัญหาสู่ครัวเรือนต้นแบบพึ่งตนเอง การผลิตน้ำส้มควันไม้ การปลูกพืชผักสวนครัวปลอดสารพิษ การเลี้ยงหม่อนไหม

๕.การจัดการกลุ่ม เครือข่าย ชุมชน การตลาด การผลิตข้าวกล้องงอก การแปรรูปน้ำข้าวกล้องงอก

๖.การจัดทำบัญชีครัวเรือน แผนชุมชน-ประสบการณ์การทำบัญชีรายรับรายจ่าย ระดับครัวเรือนและ ภาพรวมของชุมชน การทำบัญชีครัวเรือน การวิเคราะห์ข้อมูล การเชื่อมโยงบัญชีครัวเรือน สู่ แผนชีวิต แผนชุมชน

๗.การเสริมสร้างสุขภาพ-สมุนไพรใกล้ตัวประโยชน์ สรรพคุณ ประโยชน์-การทำกัวซา

สรุปได้ว่า บ้านนงระ ตำบลตุม อำเภอลำปาง ชาวบ้านมีอาชีพหลักของชุมชน คือการทำนา อาชีพเสริมได้แก่ การเลี้ยงสัตว์เศรษฐกิจ และการไปรับจ้างขายแรงงานต่างถิ่น มีการจัดการกลุ่มเครือข่าย ชุมชน การตลาด การผลิตข้าวกล้องงอก การแปรรูปน้ำข้าวกล้องงอก มีการวางแผนธุรกิจ และการจัดการข้อมูล ประกอบด้วย กิจกรรมร้านค้าชุมชน การเชื่อมโยงระบบกลุ่มองค์กรทาง การเงินชุมชน การจัดสวัสดิการชุมชนกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต /ธนาคารข้าว โรงสีชุมชน บทเรียน ความสำเร็จของธุรกิจชุมชน ธุรกิจท้องถิ่น สวนเห็ดดอกถั่ว /ตลาดชุมชนบ้านหนองเชียงทูน /การผลิตปุ๋ยหมักใช้เอง /ปุ๋ยชีวภาพ และอื่น ดังแผนภาพแสดงกิจกรรมดังต่อไปนี้

ภาพแสดงที่ ๓.๑.๖ แสดงกิจกรรมบ้านนงระ

๓.๑.๗ บ้านละทาย กันทรารมย์

๑) ประวัติความเป็นมาของหมู่บ้าน

เป็นตำบลเก่าแก่ ตั้งมาเมื่อปี ๒๓๒๓ สมัยสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช ปัจจุบันตำบลละทาย ขึ้นกับอำเภอกันทรารมย์ จังหวัดศรีสะเกษ มีหมู่บ้านในการปกครอง จำนวน ๙ หมู่บ้าน

๒) พื้นที่

ตำบลละทายมีเนื้อที่ทั้งหมด ๒๑ ตร.กม. มีสภาพภูมิประเทศเป็นที่ราบลุ่มและเป็นพื้นที่ป่าสมบูรณ์

๓) อาชีพ

อาชีพหลัก ทำนา ปลูกพริก หอมแดง

อาชีพเสริม รับจ้าง ค้าขาย

๔) สินค้าที่น่าสนใจ

๑.ข้าวกล้องหอมนิล

๒.น้ำพริกเผา เป็นน้ำพริกเผาบรรจุกระปุก หลายขนาด อร่อย สะอาด ถูกหลักอนามัย

๓.พริกปลอดสารพิษ

๔.ผลิตภัณฑ์ กระเป่าผ้า

๕.ผลิตภัณฑ์ เสื้อเตย^{๗๙}

บ้านละทายมีการส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้และการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน ในการดำเนินกิจกรรมหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ โดยใช้แนวทาง ๖ ด้าน ของกรมการพัฒนาชุมชน มีการส่งเสริมให้ครัวเรือนบ้านละทายนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปปฏิบัติ โดยส่งเสริมครัวเรือนนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปปฏิบัติ มากกว่าร้อยละ ๙๐ ของครัวเรือนทั้งหมด ผลการดำเนินกิจกรรมตามวิถีแห่งความพอเพียงคนในครอบครัวเรือนมีอาชีพเสริมจากกลุ่มกิจกรรมในชุมชน มีรายได้เพิ่มขึ้น ได้บริโภคอาหารที่ผลิตเองได้ ปลอดภัยจากสารเคมี และมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น

มีการจัดทำบัญชีครัวเรือน คนในครอบครัวมีการจัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่ายของครัวเรือน มีการส่งเสริมสนับสนุนให้ชาวบ้านละทาย มีการผลิตและการบริโภค/อุปโภคในครัวเรือน ลดรายจ่ายเหลือขายแลกเปลี่ยนรายได้ มีการส่งเสริมการประกอบอาชีพตามความเหมาะสมของชุมชน มีการสนับสนุนให้หมู่บ้านมีกระบวนการเรียนรู้ภูมิปัญญาดั้งเดิมที่อยู่ในท้องถิ่นและใช้ประโยชน์เพื่อเพิ่มคุณค่า หรือมูลค่า มีการจัดสถานที่สำหรับเป็นศูนย์เรียนรู้ให้คนในและนอกหมู่บ้านได้ค้นคว้าหาความรู้ เรียนรู้องค์ความรู้และใช้ความรู้ในการดำรงชีวิต มีกิจกรรมการเรียนรู้และถ่ายทอดเทคโนโลยี และวิทยาการใหม่ๆ ให้แก่คนในชุมชนและนอกชุมชน ๑) การใช้พลังงานทดแทนด้วยโซล่าเซลล์ ๒) การเพาะเห็ดในโอ่งและท่อซีเมนต์ ๓) การผลิตก๊าซชีวภาพ และ ๔) การทำเกษตรสีเขียวตามแนวทางเกษตรอินทรีย์

๕) แผนงานกิจกรรมของกลุ่มละทายพอเพียง หมู่ที่ ๘ ที่จะดำเนินการ

๑.ด้านการพัฒนาอาชีพและรายได้ ของคนในชุมชน

๒.โครงการอัดก้อนเห็ด นางฟ้า สร้างอาชีพ สร้างงาน สร้างรายได้ในชุมชน

๓.ด้านสวัสดิการต่างๆ ได้แก่ ทุนการศึกษา ทุนเพื่อการศึกษาอบรม ทุนสวัสดิการ สงเคราะห์สมาชิก ทุนประสภภัยพิบัติ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นกองทุนช่วยเหลือประชาชนในการดำรงชีพตั้งแต่แรกเกิด จนเสียชีวิตเป็นต้น

๔.ด้านการพัฒนากรรมการ/สมาชิก ได้แก่ การฝึกอบรม การสัมมนา และการศึกษาดูงาน

๖) ด้านการประกอบอาชีพของชุมชน

จากข้อมูลความจำเป็นพื้นฐาน (จปฐ.) ปี ๒๕๕๙ จำนวนประชากรจำแนกประเภทตามประเภทอาชีพ ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ๘๖ คน รองลงมาคือ รับราชการ เจ้าหน้าที่ของรัฐ จำนวน ๔๙ คน รับจ้างทั่วไป จำนวน ๓๓ คน นอกจากนี้เป็นการประกอบอาชีพอื่น เช่น การทำธุรกิจส่วนตัวและกำลังศึกษาอยู่เป็นต้น

^{๗๙} หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : https://www.google.com/maps/d/viewer?mid=1DYhVghDiDyVp3opTAHstss03CM&hl=en_US&ll=15.173008734052347%2C104.58405019999998&z=13, [๖ เมษายน ๒๕๖๐].

๗) ประชาชนชาวบ้าน และภูมิปัญญาท้องถิ่น

ในหมู่บ้านเป็นแหล่งรวมประชาชนชาวบ้าน และภูมิปัญญาท้องถิ่น ที่ได้รับการถ่ายทอด องค์ความรู้จากบรรพบุรุษ และจากประสบการณ์ในการดำเนินชีวิต ท่านผู้รู้เหล่านี้พร้อมที่จะให้ความช่วยเหลือและให้คำปรึกษาแนะนำในการดำรงชีวิต และพัฒนาหมู่บ้าน พอจะจำแนกได้ดังนี้

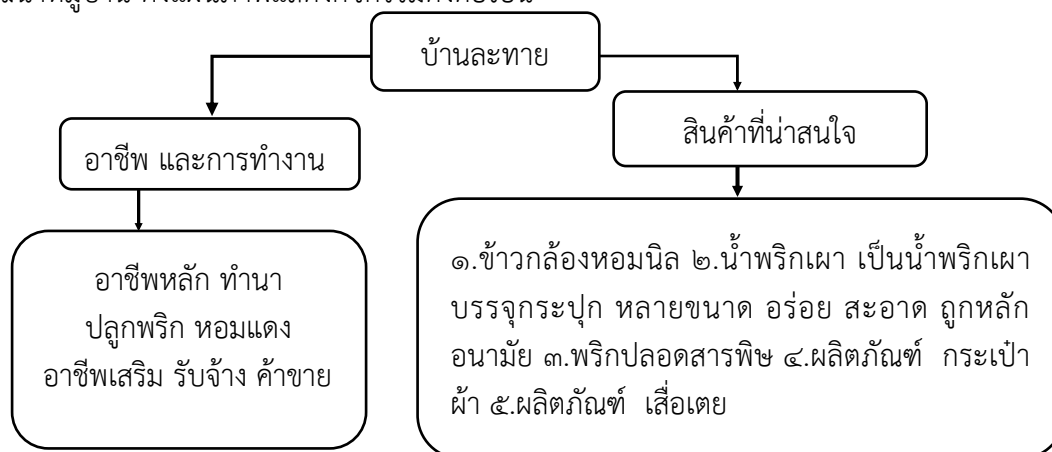
๑. ประชาชนชาวบ้านและภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการจักสาน/เครื่องจักสาน นางจินตนา เจริญนาม นายปานเพ็ง อ่อนเนตร

๒. ประชาชนชาวบ้านและภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านศิลปะพื้นบ้านเพลงพื้นบ้านลำต่อกลอน นายสมบูรณ์ สารภาพ

๓. ประชาชนชาวบ้านและภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการทอกชดแห ทอดปลา นายสมบัติ โประ

๔. ประชาชนชาวบ้านและภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านเศรษฐกิจพอเพียงด้านการทำเกษตรปลอดภัย นายศักดิ์ดา พละศักดิ์ และ นายดาเรศ พละศักดิ์

สรุปได้ว่า บ้านละทาย ชาวบ้านมีอาชีพหลักคือทำนา ปลูกพริก ปลูกหอมแดง อาชีพเสริมรับจ้าง ค้าขาย และสาธารณสุขปศุสัตว์ แล้วหมู่บ้านละทายยังมีสินค้าที่น่าสนใจได้แก่ ข้าวกล้องหอมนิล น้ำพริกเผา เป็นน้ำพริกเผาบรรจุกระปุก หลายขนาด อร่อย สะอาด ถูกหลักอนามัย พริกปลอดสารพิษ.ผลิตภัณฑ์ กระเป่าผ้า ผลิตภัณฑ์ เสื้อเตย และในหมู่บ้านเป็นแหล่งรวมประชาชนชาวบ้าน และภูมิปัญญาท้องถิ่น ที่ได้รับการถ่ายทอด องค์ความรู้จากบรรพบุรุษ และจากประสบการณ์ในการดำเนินชีวิต ท่านผู้รู้เหล่านี้พร้อมที่จะให้ความช่วยเหลือและให้คำปรึกษาแนะนำในการดำรงชีวิต และพัฒนาหมู่บ้าน ดังแผนภาพแสดงกิจกรรมดังต่อไปนี้

ภาพแสดงที่ ๓.๑.๗ บ้านละทาย

๓.๑.๘ บ้านหนองกอง หมู่ ๓ ตำบลโคต อำเภอโศกรีสวรรณ

บ้านหนองกอง หมู่ ๓ ตำบลโคต อำเภอโศกรีสวรรณ มีศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงที่เข้มแข็ง ชีววิถี และกลุ่มอาชีพที่หลากหลาย ผู้นำชุมชนที่เป็นวิทยากรได้ ๕ คน ต้อนรับคณะศึกษาดูงานได้ ๑๕๐ คน/วัน จัดอาหารและเครื่องดื่มได้

๑) ประวัติของหมู่บ้าน

บ้านหนองกอง หมู่ที่ ๓ ตำบลโคต อำเภอโศกรีสวรรณ มีอายุประมาณเกือบ ๒๐๐ ปี มีจำนวน ๑๑๕ ครัวเรือน ประชากร ๕๒๒ คน แยกเป็นชาย ๒๖๐ คน เป็นหญิง ๒๖๒ คน

พื้นที่รวม ๑,๓๒๐ ไร่ เป็นพื้นที่ราบลุ่ม เป็นดินร่วนปนทราย เหมาะแก่การ ปลูกพืช และเลี้ยงสัตว์ ทำนาเป็นอาชีพหลัก มีอาชีพเสริม คือ ทำปุ๋ยอินทรีย์ ปลูกพืชผักสวนครัว ทอผ้าไหม กลุ่มอาชีพต่างๆ ค้าขาย รับจ้าง มีรายได้เฉลี่ย ๗๐,๒๙๓ บาทต่อคนต่อปี (จปฐ.ปี ๒๕๕๘)^{๕๐}

๒) สภาพทางสังคม

ยึดขนบธรรมเนียมประเพณีในการปฏิบัติร่วมกัน อยู่แบบเครือญาติ พึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน

๓) สภาพทางเศรษฐกิจ

(๑) อาชีพหลัก ทำนา (๒) อาชีพเสริม ค้าขาย รับจ้างทั่วไป ช่างก่อสร้าง ตัดเย็บเสื้อผ้า เลี้ยงสัตว์ ปลูกพืชผักสวนครัว เป็นต้น

๔) เศรษฐกิจพอเพียงของหมู่บ้าน

หมู่บ้านหนองกองมีการสืบสานประเพณีทำเกษตรอินทรีย์ปลอดภัย เพื่อผลผลิตที่ปลอดภัย ผลิตข้าวอินทรีย์สู่ครัวโลก

พื้นที่ทำการเกษตรทั้งหมดมีอยู่ ๔ ไร่ แบ่งออกเป็น โรงปุ๋ย ๑ งาน ศูนย์เรียนรู้ชุมชน ๑ หลัง ขนาด ๑ งาน โรงเรือน ๑ หลัง แปลงปลูกผักเพื่อการสาธิตหลายประเภท บ่อปลาเพื่อใช้น้ำในการรดผัก และมีแปลงนาข้าวเพื่อการสาธิตขนาด ๑ งาน

๕) กิจกรรมภายในศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง

มีการรวบรวมภูมิปัญญาท้องถิ่น การประกอบอาชีพ การลดการใช้สารเคมี โดยใช้จุลินทรีย์ EM มีกิจการลดรายจ่ายและเพิ่มรายได้ ด้านชุมชนเศรษฐกิจพอเพียงมีการเลี้ยงสัตว์ มีน้ำหมัก EM สารไล่แมลง การประหยัดพลังงานจากเตาถ่าน มีรูปสมุนไพโรยๆ ปุ๋ยอินทรีย์ชีวภาพจากมูลสัตว์

๖) กิจกรรมภายนอกศูนย์เรียนรู้

แหล่งเรียนรู้มีจำนวน ๔ จุด ได้แก่

จุดที่เรียนรู้ ๑ เป็นศูนย์เรียนรู้ด้านสิ่งแวดล้อมการอนุรักษ์ธรรมชาติ การเพาะเห็ดฟาง และมีการประหยัดพลังงานโดยมีการนำมูลสัตว์มาผลิตเป็นก๊าซธรรมชาติเพื่อใช้ในครัวเรือน

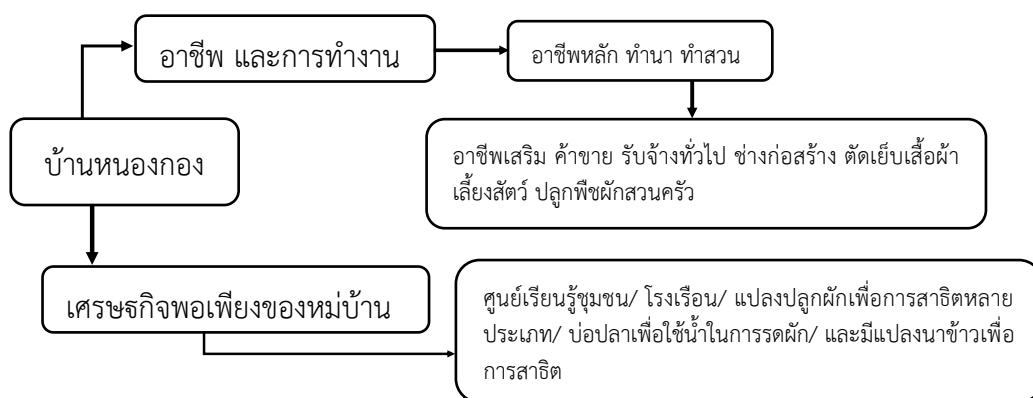
จุดที่เรียนรู้ ๒ เป็นจุดเรียนรู้ด้านปศุสัตว์ คือจะเป็นที่ให้คำแนะนำเกี่ยวกับการเลี้ยงสัตว์ทุกชนิด และยังผลิตอาหารเสริมเพื่อลดรายจ่ายด้านอาหารสัตว์

จุดเรียนรู้ที่ ๓ เป็นจุดเรียนรู้ด้านประมง คือจะให้ความรู้คำแนะนำและคำปรึกษาในเรื่องของการเลี้ยงสัตว์น้ำทุกชนิดในหมู่บ้าน ได้แก่บ่อพลาสติก บ่อธรรมชาติ ได้แก่ ปลาตก ปลานิล กบ และอื่นๆ

^{๕๐} ชาติชาย บุญผุย, หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : https://www.google.com/maps/d/viewer?mid=1DYhVghDiDyVp3opTAHstso3CM&hl=en_US&ll=15.2023886000005%2C104.0932702999997&z=13, [๖ เมษายน ๒๕๖๐].

จุดเรียนรู้ที่ ๔ เป็นจุดเรียนรู้ด้านการลดรายจ่ายและเพิ่มรายได้ประหยัดและอดออม ได้แก่ กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต กลุ่มอาชีพต่างๆที่สร้างรายได้ให้กับคนในชุมชนบ้านหนองกองเป็นอย่างมาก เช่นน้ำยาอเนกประสงค์ ฐุปสมุนไพโรลยุง ปุยอินทรีย์ชีวภาพ น้ำหมักชีวภาพ และผักปลอดสารพิษ

สรุปได้ว่า บ้านหนองกอง หมู่ ๓ ตำบลโคต อำเภอโศกศรีสุพรรณ มีศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงที่เข้มแข็ง ชีววิถี และกลุ่มอาชีพที่หลากหลาย เช่น ทำนา ค่าขาย รับจ้างทั่วไป ช่างก่อสร้าง ตัดเย็บเสื้อผ้า เลี้ยงสัตว์ ปลุกพืชผักสวนครัว ภายในหมู่บ้านหนองกองมีการสืบสานประเพณีทำเกษตรอินทรีย์ปลอดสารพิษ เพื่อผลผลิตที่ปลอดภัย ผลิตข้าวอินทรีย์สู่ครัวโลก พื้นที่ทำการเกษตรทั้งหมดมีอยู่ ๔ ไร่ แบ่งออกเป็น โรงปุ๋ย ๑ งาน ศูนย์เรียนรู้ชุมชน ๑ หลัง ขนาด ๑ งาน โรงเรือน ๑ หลัง แปลงปลูกผักเพื่อการสาธิตหลายประเภท บ่อปลาเพื่อใช้น้ำในการรดผัก และมีแปลงนาข้าวเพื่อการสาธิตขนาด ๑ งาน ดังแผนภาพแสดงกิจกรรมดังต่อไปนี้

ภาพแสดงที่ ๓.๑.๘ ภาพแสดงกิจกรรมบ้านหนองกอง

๓.๑.๙ บ้านโนนคู้ หมู่ที่ ๗ ตำบลดวนใหญ่ อำเภอวังหิน

๑) ประวัติของหมู่บ้าน

เดิมที่บ้านโนนคู้ ชื่อว่า โนนคุณ อำเภอบุขรินทร์ ในสมัยนั้น นายหมื่น บุชบา เป็นผู้ใหญ่บ้าน ได้มีการประชุมลูกบ้านว่าชื่อหมู่บ้าน ควร จะมีการเปลี่ยนใหม่ เนื่องจากสภาพบ้านที่อยู่มีความอุดมสมบูรณ์สัตว์ป่ามากมายป่าไม้เขียวชะอม และหมู่บ้านตั้งอยู่ในที่สูงแหล่งน้ำมีหลายแห่ง และมีต้นประดู่มากในสมัยนั้น จึงเปลี่ยนชื่อใหม่ เป็นบ้านโนนคู้ จนถึงปัจจุบัน

บ้านโนนคู้ หมู่ที่ ๗ ตำบลดวนใหญ่ อำเภอวังหิน กิจกรรมการเพาะเห็ด ปรากฏชาวบ้านที่เป็นวิทยากรได้ ๒ คน รับคณะศึกษาดูงานได้ ๕๐ คน จัดอาหารและเครื่องดื่มได้

๒) การประกอบอาชีพ

การประกอบอาชีพส่วนใหญ่ของบ้านโนนคู้ คือ การทำนา ปลูกหอม ปลูกพริก ทุกหลังคาเรือน และการทอผ้าจะเป็นช่วงเวลาว่าง ทอไว้ใช้เป็นส่วนใหญ่มีเหลือขายบ้าง

๓) สภาพทางเศรษฐกิจ

การประกอบอาชีพ มีอาชีพหลักคือ การประกอบอาชีพเกษตร ได้แก่การทำนา อาชีพเสริม การปลูกผัก ปลูกพริก ปลูกหอม ปลูกกระเทียม เก็บของป่าตามฤดูกาล เช่น เห็ด ไข่มดแดง เป็นต้น และรับจ้างทั่วไป

ตารางแสดงรายได้-รายจ่าย รวมและเฉลี่ยต่อครัวเรือน/คน ในหมู่บ้าน (ข้อมูล จปฐ. ปี ๒๕๕๖) รายได้จากการประกอบอาชีพของประชากร จำนวนรายได้เฉลี่ย (บาท)

๑.รายได้เฉลี่ยครัวเรือน ๔๔,๗๙๒

๒.รายจ่ายเฉลี่ยครัวเรือน ๓๒,๓๗๕

๓) ผลិតภัณฑ์เด่นของชุมชน

- เห็ดนางฟ้า - นางรม

- น้ำยาล้างจาน

- เครื่องจักสาน

กลุ่มกองทุนต่าง ๆ ในหมู่บ้าน

ชื่อกลุ่ม/องค์กร ปีที่ก่อตั้ง สมาชิก (คน/คร.) เงินทุน (บาท)

กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต ๒๕๕๖ ๔๑ ๑๒,๖๐๐

กลุ่มโครงการแก้ไขปัญหาความยากจน ๒๕๔๔ ๓๘ ๒๘๐,๕๘๗

กองทุนหมู่บ้าน ๒๕๔๔ ๑๐๐ ๒,๒๐๐,๐๐๐

กลุ่มเลี้ยงปลา ๒๕๕๖ ๑๑ ๑,๕๐๐

กลุ่มทำน้ำยาล้างจาน ๒๕๕๖ ๑๘ ๒,๔๐๐

กลุ่มเพาะเห็ด ๒๕๕๖ ๒๒ ๘,๐๐๐

ศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณี เทศกาล ภูมิปัญญาท้องถิ่นสำคัญของชุมชนบ้านโนนคู เป็นบ้านขนาดเล็ก มีครัวเรือนทั้งสิ้น ๓๘ ครัวเรือน ชาวบ้านส่วนใหญ่มีวิถีชีวิตแบบสังคมชนบท มีวิถีชีวิตแบบเกษตร การอยู่ร่วมกันในสังคม มีการตั้งบ้านเรือนอยู่ร่วมกันเป็นกลุ่ม เป็นคุ้ม ประชากรส่วนใหญ่ มีจิตใจเอื้ออารี พึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน^{๕๑}

สรุปได้ว่า บ้านโนนคู หมู่ที่ ๗ ตำบลทวนใหญ่ อำเภอวังหิน การทำนา ปลูกหอม ปลูกพริก ทุกหลังคาเรือน เก็บของป่าตามฤดูกาล เช่น เห็ด ไข่มดแดง และการทอผ้าจะเป็นช่วงเวลาว่าง ทอไว้ใช้เป็นส่วนใหญ่มิเหลือขายบ้าง และผลิตภัณฑ์เด่นของชุมชน -เห็ดนางฟ้า -นางรม -น้ำยาล้างจาน - เครื่องจักสาน และมีกลุ่มกองทุนต่าง ๆ ในหมู่บ้าน ดังแผนภาพแสดงกิจกรรมดังต่อไปนี้

ภาพแสดงที่ ๓.๑.๙ แสดงกิจกรรมบ้านโนนคู

^{๕๑} ภาชี จำนวนค์, หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : https://www.google.com/maps/d/viewer?mid=1DYhVghDiDyVp3opTAHstss03CM&hl=en_US&ll=14.957918099999993%2C104.26938949999999&z=13, [๖ เมษายน ๒๕๖๐].

๓.๑.๑๐ บ้านหนองคูน้อย บึงบูรพ์

๑) ประวัติความของหมู่บ้าน

เดิมบ้านหนองคูเมื่อแรกเริ่มตั้งหมู่บ้านมีหนึ่งชุมชน ต่อมาได้แยกออกมาตั้งชุมชนใหม่ เรียกว่า บ้านหนองคูน้อย ดังคำบอกเล่าของ คุณยายพูน ชินพันธ์ ว่า “ขุนพรหมโคตรซึ่งเป็นทวดของคุณยาย ได้แยกตัวมาตั้งบ้านใหม่ เรียกว่าบ้านหนองคูน้อย” จึงเกิดเป็นบ้านหนองคูใหญ่ หมู่ที่ ๙ ตำบลเปี๊ยะ อำเภอบึงบูรพ์ จังหวัดศรีสะเกษ และบ้านหนองคูน้อยหมู่ที่ ๘ ตำบลเปี๊ยะ อำเภอบึงบูรพ์ จังหวัดศรีสะเกษ

-เมื่อวันที่ ๑๙ กรกฎาคม พุทธศักราช ๒๕๒๐ มีประกาศตั้งกิ่งอำเภอบึงบูรพ์ ในระหว่างปี พุทธศักราช ๒๕๒๓ กิ่งอำเภอบึงบูรพ์ซึ่งมีตำบลเปี๊ยะเพียงตำบลเดียวได้แบ่งเขตตำบลเพิ่มขึ้นอีก เป็น ตำบลบึงบูรพ์ อำเภอบึงบูรพ์จึงมีสองตำบล คือตำบลเปี๊ยะและตำบลบึงบูรพ์ บ้านหนองคูใหญ่และบ้านหนองคูน้อยอยู่ในเขตตำบลเปี๊ยะ เมื่อวันที่ ๓ มิถุนายน พุทธศักราช ๒๕๓๗ กิ่งอำเภอบึงบูรพ์ได้ ยกฐานะเป็นอำเภอบึงบูรพ์ บ้านหนองคูใหญ่ หมู่ที่ ๙ ตำบลเปี๊ยะ อำเภอบึงบูรพ์เปลี่ยนเป็นบ้านหนองคูใหญ่ หมู่ที่ ๗ ตำบลเปี๊ยะ อำเภอบึงบูรพ์ จังหวัดศรีสะเกษ บ้านหนองคูน้อยหมู่ที่ ๘ ตำบลเปี๊ยะ อำเภอบึงบูรพ์ จังหวัดศรีสะเกษ เปลี่ยนเป็น บ้านหนองคูน้อยหมู่ที่ ๘ ตำบลเปี๊ยะ อำเภอบึงบูรพ์ จังหวัดศรีสะเกษ

-เมื่อพุทธศักราช ๒๕๓๑ บ้านหนองคูใหญ่ หมู่ที่ ๗ ตำบลเปี๊ยะ อำเภอบึงบูรพ์ จังหวัดศรีสะเกษ แบ่งออกเป็น ๒ หมู่บ้าน ได้แก่ บ้านหนองคูใหญ่ หมู่ที่ ๗ ตำบลเปี๊ยะ อำเภอบึงบูรพ์ จังหวัดศรีสะเกษ และ บ้านหนองคูใต้ หมู่ที่ ๑๒ ตำบลเปี๊ยะ อำเภอบึงบูรพ์ จังหวัดศรีสะเกษ

-เมื่อพุทธศักราช ๒๕๔๓ บ้านหนองคูน้อย หมู่ที่ ๘ ตำบลเปี๊ยะ อำเภอบึงบูรพ์ จังหวัดศรีสะเกษ แบ่งออกเป็น ๒ หมู่บ้าน ได้แก่ บ้านหนองคูน้อย หมู่ที่ ๘ ตำบลเปี๊ยะ อำเภอบึงบูรพ์ จังหวัดศรีสะเกษ และ บ้านหนองคูใหม่ หมู่ที่ ๑๕ ตำบลเปี๊ยะ อำเภอบึงบูรพ์ จังหวัดศรีสะเกษ^{๘๒}

๒) การประกอบอาชีพ

การประกอบอาชีพ ประชาชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทางการเกษตร คือ การทำนา และประกอบอาชีพเสริม ได้แก่ ค้าขาย เลี้ยงโค, เลี้ยงสุกร, ปลูกพริก, ปลูกมันสำปะหลัง และรับจ้างทั่วไป

๓) ด้านส่งเสริมอาชีพเศรษฐกิจ

บ้านหนองคูน้อยได้ดำเนินงานตามโครงการหมู่บ้านพัฒนาตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงโดยหมู่บ้านได้รับเลือกเป็นหมู่บ้านต้นแบบในปี ๒๕๕๔ เป็นหมู่บ้านเศรษฐกิจ พออยู่-พอกิน กิจกรรมตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงในหมู่บ้านได้ดำเนินกิจกรรม ดังนี้

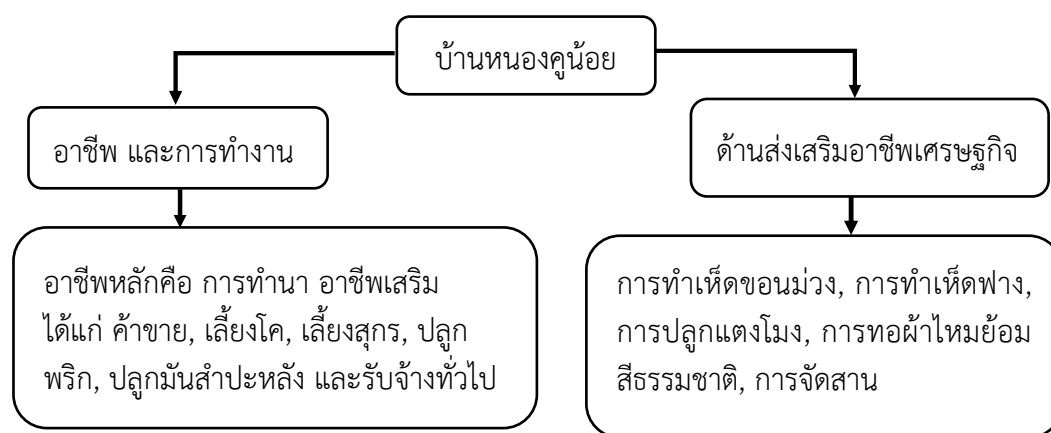
- ๑) การทำเห็ดขอนม่วง
- ๒) การทำเห็ดฟาง
- ๓) การปลูกแตงโม
- ๔) การทอผ้าไหมย้อมสีธรรมชาติ ๕) การจักสาน

^{๘๒} หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : https://www.google.com/maps/d/viewer?mid=1DYhVghDiDyVp3opTAHstss03CM&hl=en_US&ll=15.31429683547774%2C104.02841444788817&z=13, [๖ เมษายน ๒๕๖๐].

๔) กลุ่มอาชีพทอผ้าไหม

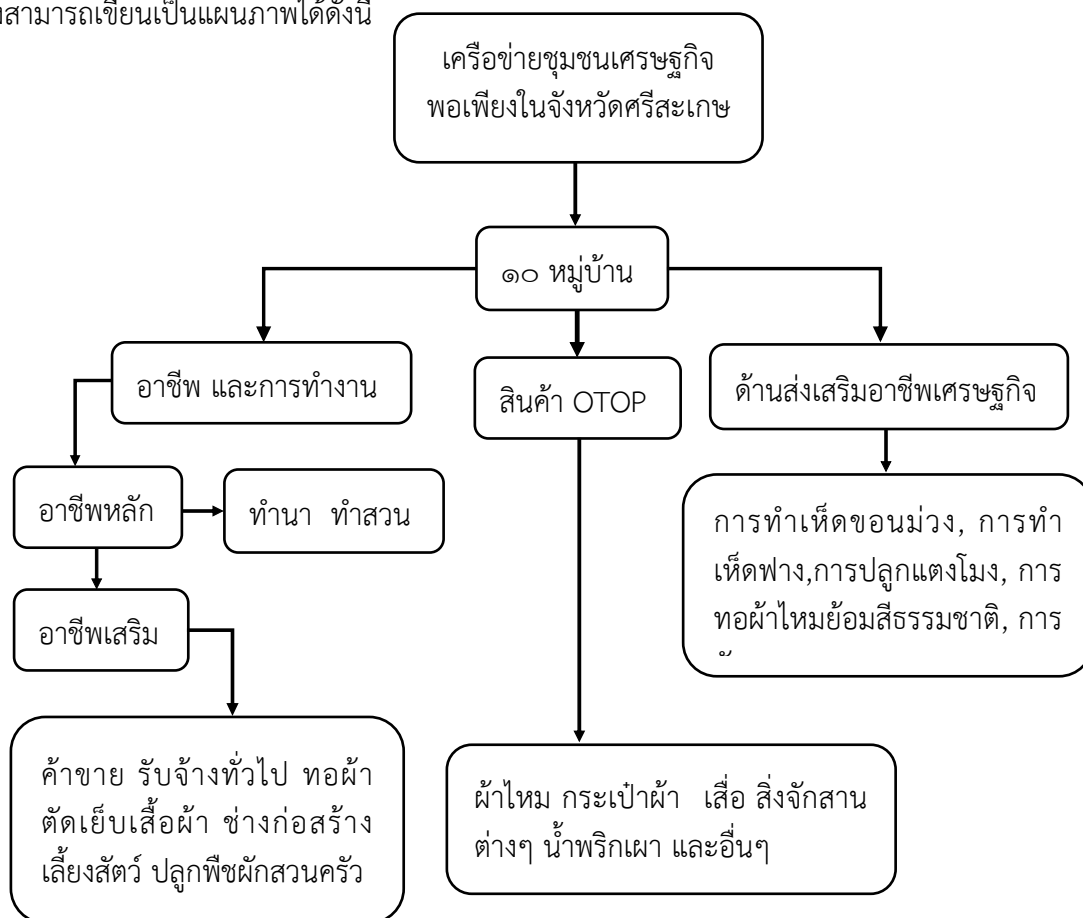
กลุ่มวิสาหกิจชุมชนทอผ้าไหมบ้านหนองคูน้อย หมู่ที่ ๘ ตำบลเปี๊ยะ อำเภอบึงบูรพ์ จังหวัดศรีสะเกษ เริ่มก่อตั้งเมื่อวันที่ ๑๗ เดือนพฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๔๘ มีสมาชิกจำนวน ๓๘ คน มีเงินทุนหมุนเวียน จำนวน ๒๔๐,๐๐๐ บาท ประธานกลุ่มนางสมบัติ ดวงไชยกลุ่มวิสาหกิจชุมชนทอผ้าไหมบ้านหนองคูน้อย มีสืบทอดมาจากบรรพบุรุษจากรุ่นสู่รุ่น การผลิตผ้าไหมมัดหมี่ของบ้านหนองคูแต่เดิม เริ่มจากการปลูกต้นหม่อนเพื่อใช้เป็นอาหารของตัวไหม และเลี้ยงตัวไหมในกระดิ่ง (ภาชนะที่สานด้วยไม้ไผ่ลักษณะวงกลม) เพื่อผลิตเส้นไหมเอง และไหมที่ได้เรียกว่า “ไหมบ้าน” มีลักษณะเส้นไม่เรียบเป็นตะปุ่มตะป่ำ ใช้สำหรับทอผ้าซิ่น ผ้าโสร่ง ผ้าขาวม้า โดยการทอมือ การวาดลวดลาย สีสันบนผ้าได้รับอิทธิพลมาจากขนบธรรมเนียมประเพณี ความเชื่อ วัฒนธรรมในการดำเนินชีวิต ค่านิยมในสังคมที่มีการสืบทอดกันมาจากกลุ่มชุมชนต้นกำเนิด

สรุปได้ว่า บ้านหนองคูน้อย บึงบูรพ์ ประชาชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทางการเกษตร คือ การทำนา และประกอบอาชีพเสริม ได้แก่ ค้าขาย เลี้ยงโค, เลี้ยงสุกร, ปลูกพริก, ปลูกมันสำปะหลัง และรับจ้างทั่วไป บ้านหนองคูน้อยยังได้ดำเนินงานตามโครงการหมู่บ้านพัฒนาตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงโดยหมู่บ้านได้รับเลือกเป็นหมู่บ้านต้นแบบในปี ๒๕๕๔ เป็นหมู่บ้านเศรษฐกิจ พออยู่-พอกิน กิจกรรมตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงในหมู่บ้านได้ดำเนินกิจกรรม ดังนี้ ๑) การทำเห็ดขอนม่วง ๒) การทำเห็ดฟาง ๓) การปลูกแตงโม ๔) การทอผ้าไหมย้อมสีธรรมชาติ ๕) การจัดสวน ดังแผนภาพแสดงต่อไปนี้

ภาพแสดงที่ ๓.๑.๑๐ บ้านหนองคูน้อย

จากการศึกษาข้อมูลในพื้นที่การวิจัยทั้งหมด สามารถสรุปรวมเพื่อให้เห็นภาพกิจกรรมต่างๆ ซึ่งสามารถเขียนเป็นแผนภาพได้ดังนี้

ภาพแสดงกิจกรรมของเครือข่ายชุมชนเศรษฐกิจพอเพียงในจังหวัดศรีสะเกษ

๓.๒ สรุป

เครือข่ายชุมชนในจังหวัดศรีสะเกษที่ทำการศึกษามี ๑๐ ชุมชนมีดังนี้ ๑.บ้านโนนแดง หมู่ที่ ๕ ตำบลคอนกาม อำเภอยางชุมน้อย จังหวัดศรีสะเกษ ๒.บ้านหนองเทา หมู่ที่ ๕ ตำบลตะดอบ อำเภอเมืองศรีสะเกษ ๓.บ้านโนนไชยงาม อำเภอน้ำเกลี้ยง ๔.บ้านนาขนวน กันทรลักษ์ ๕.บ้านธาตุทอง หมู่ ๘ ตำบลละลม อำเภอกุสิงห์ ๖.บ้านรณะ ตำบลตุ้ม อำเภوبرางค์ภู ๗.บ้านละทาย กันทรารมย์ ๘.บ้านหนองกอง หมู่ ๓ ตำบลโคต อำเภโพนศรีสุวรรณ ๙.บ้านโนนคู่ หมู่ที่ ๗ ตำบลวนใหญ่ อำเภอวังหิน และ ๑๐.บ้านหนองคูน้อย บึงบูรพ์ ทั้ง ๑๐ หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง นั้นประชาชนมีวิถีชีวิตที่เหมือนกันคือมีการดำเนินตามเศรษฐกิจพอเพียงตามรอยพ่อ มีการปลูกพืชผักสวนครัว เพื่อไว้กินเอง มีโครงการต่างๆมากมายที่ประชาชนพึ่งพาตนเองได้และสามารถช่วยเหลือผู้อื่นได้ อีกทั้ง ๑๐ หมู่บ้านนี้นอกจากจะมีการปลูกพืชผักสวนครัวแล้วยังมีการผลิตของใช้หรือเครื่องใช้ต่างๆ โดยไม่ต้องเปลืองค่าใช้จ่าย และยังสามารถเพิ่มรายได้ให้กับคนในชุมชนเพิ่มมากขึ้น มีการทำบัญชีรายรับรายจ่าย ลดค่าใช้จ่ายและเพิ่มรายได้ มีการทำกิจกรรมต่างๆ ในชุมชนเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียงร่วมกัน และยังเป็นหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้องแบบของจังหวัดศรีสะเกษ เป็นต้น